

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ &
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Μ.Π.Σ. Εφαρμοσμένων Οικονομικών και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Κατεύθυνση: Αστικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης

Με ειδίκευση: Περιφερειακού και Τοπικού Αναπτυξιακού Προγραμματισμού

**«Οι Περιφερειακοί Μηχανισμοί Στήριξης των Κοινωνικών
Συνεταιριστικών Δομών στην Εθνική και Περιφερειακή Στρατηγική
2014-2020»**

Διπλωματική εργασία

Επιβλέπων: **Αθ. Παπαδασκαλόπουλος**

Πέτρος Γεωργίου

A.M. 081M040

Αθήνα, 19 Φεβρουαρίου 2016

Πρόλογος

Το πεδίο της Κοινωνικής Οικονομίας συμπεριλαμβάνει ένα ευρύ εννοιολογικό φάσμα, που χρησιμοποιείται στα διάφορα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης με όρους όπως «τρίτος τομέας» και «αλληλέγγυα οικονομία». Βέβαια, είναι διακριτές οι διαφοροποιήσεις, αφενός σε θεσμικό επίπεδο και αφετέρου στους ορισμούς που χρησιμοποιούν οι χώρες της ΕΕ, εντούτοις διαπνέονται από κοινές αξίες, όπως η κοινωνική συνοχή, η κοινωνική υπευθυνότητα, και ότι οι συμμετέχοντες δεν καθοδηγούνται από το κέρδος, χαρακτηριστικά γνωρίσματα που πυροδοτούν την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας, της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας και της περιφερειακής ανάπτυξης, καθώς τα κέρδη των επιχειρήσεων (φορέων ή οργανισμών) επανεπενδύονται προς όφελος της επιχείρησης και της κοινωνίας. Πρόκειται, λοιπόν, για έναν διαφορετικό τρόπο του επιχειρείν που στοχεύει στο συλλογικό συμφέρον, την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική διάσταση της επιχειρηματικότητας και τη δημοκρατική λειτουργία. Επίσης, η Κοινωνική Οικονομία μπορεί να συμβάλει θετικά στις προσπάθειες για την κοινωνική επανένταξη και την καταπολέμηση της φτώχειας. Δεδομένου της οικονομικής ύφεσης που βιώνει η Ελλάδα, είναι πλέον φανερό οι ρωγμές που έχει δημιουργήσει στην ελληνική οικονομία και κατ' επέκταση στην ελληνική κοινωνία με πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας, και ιδιαίτερα σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού. Γεγονός που μπορεί να αμβλύνει η συστηματική ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας τόσο με τη δημιουργία θέσεων εργασίας όσο και με την προώθηση της κοινωνικής συνοχής που βάλλεται, ως συνέπεια του ρευστού οικονομικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, η επιτυχημένη ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας πρέπει να δίνει προτεραιότητα στην τοπική κοινωνική δυναμική και σε μηχανισμούς που θα συνεπιδράσουν θετικά προς αυτήν την κατεύθυνση. Επιπλέον, η τοπική δυναμική μπορεί να ενεργοποιηθεί από την αξιοποίηση της ευρωπαϊκής εμπειρίας στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και στην ενίσχυση των διακρατικών πρωτοβουλιών συνεργασίας.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	1
Περιεχόμενα	2
Ευρετήριο Πινάκων	4
Περίληψη.....	5
Κεφάλαιο 1: Κοινωνική επιχειρηματικότητα στην εξέλιξη της Ευρωπαϊκής στρατηγικής	6
1.1. Κοινωνική Οικονομία	6
1.2. Το μοντέλο της «Κοινωνικής Οικονομίας της Αγοράς».....	7
1.3. Η κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη και την Ελλάδα	8
1.4. Κοινωνική επιχειρηματικότητα	10
1.5. Κοινωνικές επιχειρήσεις	11
1.6. Αναγκαιότητα – Φορείς υλοποίησης	15
Κεφάλαιο 2: Ανεργία και πολιτικές προώθησης της απασχόλησης ..	19
2.1. Ανεργία στην Ευρώπη	19
2.2. Ανεργία στην Ελλάδα	21
2.3. Ευρωπαϊκές περιφερειακές πολιτικές προώθησης απασχόλησης.....	25
2.4. Ελληνικές πολιτικές προώθησης της απασχόλησης	28
2.5. Δράσεις στα ΠΕΠ.....	35
2.6. Προγράμματα ενίσχυσης μικρομεσαίων επιχειρήσεων	36
Κεφάλαιο 3. Κοινωνική επιχειρηματικότητα και μηχανισμοί υποστήριξης	38
3.1. Ευρωπαϊκές δράσεις κοινωνικής επιχειρηματικότητας και η εμπειρία των ΗΠΑ	39
3.2. Ευρωπαϊκή καταγραφή αποτελεσμάτων – Παραδείγματα επιτυχημένων μοντέλων...	41
3.3. Κοινωνική επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα	42
3.4. Εργαλεία και μηχανισμοί υποστήριξης.....	44
3.5. Σύνδεση με την εθνική στρατηγική 2020	49

3.6. Συμπεράσματα.....	50
Βιβλιογραφία.....	52
Ελληνική.....	52
Ξενόγλωσση.....	54
Διαδικτυακοί Τόποι.....	55
Παράρτημα.....	56
I. Πρόσκληση Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης	56
II. Πρόσκληση Περιφερειακών Μηχανισμών Υποστήριξης	57
III. Απόφαση Ελεγκτικού Συνεδρίου	58
IV. Τομείς Δραστηριοποίησης Υφιστάμενων ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	71

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1: Αριθμός ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ανά περιφέρεια, Ιούνιος 2015	14
Πίνακας 2: Ανεργία κατά περιφέρεια, Γ' τρίμηνο 2014	22
Πίνακας 3: Άνεργοι και ποσοστό ανεργίας- Ιούνης 2010-2015.	23
Πίνακας 4: Ποσοστό ανεργίας κατά φύλλο, Ιούνιος 2010-2015	24
Πίνακας 5: Ποσοστό ανεργίας κατά ηλικιακές ομάδες, Ιούνιος 2010-2015.....	24
Πίνακας 6: Ανεργία με βάση το εκπαιδευτικό επίπεδο, τρίτο τρίμηνο 2014.	25

Περίληψη

Η πρώτη ενότητα διακρίνεται σε επιμέρους ενότητες για την καλύτερη κατανόηση του περιεχομένου των εννοιών της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται η εννοιολογική οριοθέτηση των όρων, αναλύεται το περιεχόμενο του όρου της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, καθώς και οι βασικές μορφές κοινωνικής επιχειρηματικότητας σύμφωνα με την ελληνική εμπειρία, ενώ περιλαμβάνει τις βασικές συνιστώσες που διέπουν τις ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ, ΚΟΙ.Σ.ΠΕ., ΜΚΟ και clusters. Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία για την ανάπτυξη οποιουδήποτε τύπου επιχειρηματικότητας, είναι η αποσαφήνιση του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου και κυρίως του νομοθετικού πλέγματος με το οποίο θα πρέπει να εναρμονίζονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις. Σε αυτή τη λογική θα παρουσιαστεί το ελληνικό θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την κοινωνική επιχειρηματικότητα.

Στο κεφάλαιο δυο θα γίνει μια αναφορά στη ανεργία όπως αυτή αποτυπώνεται τόσο στον Ελλαδικό χώρο όσο και στον ευρωπαϊκό κι πώς αυτή επηρεάζει σημαντικές κοινωνικές μεταβλητές όπως η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός. Σε συνδυασμό με τη οικονομική κρίση οι μεταβλητές αυτοί εκτοξευτήκαν και έκαναν άμεση, την παρέμβαση για την αντιμετώπιση τους. Η Ευρώπη με το στρατηγικό της πρόγραμμα «Ευρώπη 2020» και έπειτα η Ελλάδα με το ΕΣΠΑ 2014-2020, που ουσιαστικά βασίζεται πάνω στην ευρωπαϊκή στρατηγική, προωθούν οικονομικά και επιχειρηματικά πρόγραμμα με σκοπό την μείωση της ανεργίας και των κοινωνικών φαινομένων που σχετίζονται μαζί της.

Στο τρίτο κεφάλαιο αποτυπώνεται η τυπολογία και οι βασικές δραστηριότητες των φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας στο Ευρωπαϊκό περιβάλλον. Επίσης, αναλύεται το θεσμικό πλαίσιο και οι πολιτικές ενθάρρυνσης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παράλληλα, σκιαγραφείται ένα αντιπροσωπευτικό υπόδειγμα δράσεων της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στον Ευρωπαϊκό χώρο, με έμφαση σε πρωτοβουλίες υποστήριξης και αντιπροσώπευσης των φορέων κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Τέλος, αναλύονται οι βασικοί άξονες του θεσμικού, επιχειρησιακού και χρηματοδοτικού τοπίου της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, καθώς και η καταγραφή συμπερασμάτων της ελληνικής πραγματικότητας στην κοινωνική επιχειρηματικότητα, μέσα από την αποτύπωση των προβλημάτων και προοπτικών.

Κεφάλαιο 1: Κοινωνική επιχειρηματικότητα στην εξέλιξη της Ευρωπαϊκής στρατηγικής

Θέτοντας ως στόχο την οικοδόμηση ενός κοινού μέλλοντος η ιστορία των ευρωπαϊκών χωρών επέλεξε την κατεύθυνση της προοδευτικής ενοποίησης, η οποία μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μεταξύ άλλων, απέτρεψε των κίνδυνο νέων συρράξεων. Ως εκ τούτου, βασικός άξονας αυτής της διαδικασίας, ήταν η υλοποίηση ενός οικονομικού και κοινωνικού προτύπου, το οποίο υιοθέτησαν όλα τα ιδρυτικά κράτη, και το οποίο ήταν επίσης ελκυστικό και για τα άλλα μέλη που αργότερα προσπάθησαν να προσχωρήσουν στην Ένωση. Εστιάζοντας στην αφετηρία ενός ολοκληρωμένου ευρωπαϊκού οράματος ανάπτυξης, υπήρξε καίρια η σημασία της αξίας της κοινωνικής συνοχής ως βασική παράμετρο για την χάραξη πολλών προγραμμάτων οικονομικής πολιτικής. Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες γεννήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία μάχεται για την εξασφάλιση πλήρους απασχόλησης και κοινωνικής προόδου υπογραμμίζει ότι μια ισορροπημένη οικονομική ανάπτυξη συνιστά μια από τις βασικές αρχές που μπορούν να συντελέσουν στην μεγαλύτερη ενοποίηση των λαών της. Ο στόχος της ευρωπαϊκής ενοποίησης ήταν η εν γένει οικονομική συνεργασία, αλλά με την συνθήκη της Ρώμης του 1957 επιδιώχθηκε η δημιουργία μια συνεκτικής οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης που θα άμβλυε τις ανισότητες μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. Γίνεται έτσι ξεκάθαρο ότι ο σκοπός της ευρωπαϊκής ένωσης γίνεται κατανοητός μέσα από το πρίσμα της ανάγκης σχεδιασμού και εφαρμογής ενός προτύπου βασισμένου, πέρα από την οικονομική, και στην κοινωνική αλληλεγγύη και ενοποίηση. Πιο συγκεκριμένα, στο κεντρικό άξονα αυτού του προτύπου βρίσκεται μια πεποίθηση που ήδη αναδύεται από την μεταπολεμική ανοικοδόμηση, και στη οποία υπάρχουν τρία χαρακτηριστικά: πρώτον, καθώς στόχος είναι η ανάπτυξη συνεπάγεται ότι η συλλογική δράση είναι πιο αποτελεσματική από την ατομική. Δεύτερον, όλα τα τμήματα της κοινωνίας μπορούν να συμβάλλουν και τρίτον ο ενεργός ρόλος του Κράτους δικαιολογεί το νόημα του κοινωνικού χαρακτήρα της ανάπτυξης στην εξασφάλιση ενός ορισμένου επιπέδου ευημερίας για όλους, μέσω των καθολικών υπηρεσιών, όπως η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση, ως προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη. Η σύγχρονη Ευρώπη έχοντας φέρει στο προσκήνιο την κοινωνική πρόνοια που συνιστά μια από τις πιο καινοτόμες διαχρονικά επινοήσεις της επηρεάζοντας βαθιά τη σχέση Κράτους και αγοράς¹.

1.1. Κοινωνική Οικονομία

Ο ορισμός «κοινωνική οικονομία» εσωκλείει ένα συγκεκριμένο τμήμα της οικονομίας, δηλαδή ένα σύνολο οργανισμών που επιδιώκουν πρωταρχικά κοινωνικούς σκοπούς και χαρακτηριστικό τους είναι ένα «σύστημα συμμετοχικής διακυβέρνησης». Το σύνολο

¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνιών Υποθέσεων και Κοινωνικής ένταξης, «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη, τεύχος 4», σελ 11

αυτών των οργανισμών είναι οι συνεταιρισμοί, αλληλασφαλιστικές εταιρίες, ενώσεις αλλά και τα ιδρύματα. Εδώ και αρκετές δεκαετίες, αυτοί οι οργανισμοί συνέβαλλαν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών ταυτόχρονα με τις ιδιωτικές εταιρίες και το κράτος, δηλαδή όσους φορείς περιελάμβανε ο δημόσιος τομέας².

1.2. Το μοντέλο της «Κοινωνικής Οικονομίας της Αγοράς»

Από την άλλη πλευρά, ο όρος «κοινωνική οικονομία της αγοράς» προσδιορίζει ένα πολιτικοοικονομικό πρότυπο που δημιουργήθηκε μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, προκειμένου να βοηθήσει στη διάδοση και ενίσχυση του νέου δημοκρατικού συστήματος κυρίως στη Γερμανία. Προέκυψε από τη σχολή του Friebourg που κατά κύριο λόγο διαμόρφωσε τη θεωρία του γερμανικού νεοφιλελευθερισμού (Ordoliberalismus) το 1948 στην προσπάθειά της μεταπολεμικά να οικοδομήσει μια πειστική απάντηση απέναντι στο στον κρατικό σχεδιασμό και παρεμβατισμό. Η ύπαρξη ισχυρού κράτους, γίνεται αποδεκτή, ώστε να αποτραπεί η υπερσυγκέντρωση οικονομικής δύναμης και η δημιουργία και λειτουργία καρτέλ και τραστ. Βασική επιδίωξη του κράτους πρέπει να είναι η διασφάλιση του ελεύθερου ανταγωνισμού και του κράτους δικαίου για αυτό και πρεσβεύει τη λήψη νομοθετικών μέτρων για τη διασφάλιση δίκαιων εμπορικών πρακτικών. Αντίστοιχα αποδεκτή, είναι η θέσπιση εργατικής νομοθεσίας για την προστασία της εργασίας των γυναικών και των παιδιών και τον καθορισμό των μέγιστων ωρών απασχόλησης χωρίς σύνδεση τους με ελάχιστες αμοιβές ή ανώτατες τιμές και με προτίμηση τη διαμόρφωση τους μέσω ευέλικτων μισθών. Το κράτος ήταν υπεύθυνο για να μην δημιουργούνται δημοσιονομικά ελλείμματα και στο βαθμό που οι αγορές λειτουργούσαν ανταγωνιστικά, τότε, τα προβλήματα που επιλύει η κοινωνική πολιτική δηλαδή οι κοινωνικές ανισότητες θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν χωρίς την υπερχρηματοδότηση της. Η βασική αρχή ήταν η ελάχιστη δυνατή συμμετοχή του κράτους σε συνδυασμό με την μέγιστη ιδιωτική αυτονομία στο πεδίο της οικονομίας, με σημαντική παρέμβαση στην διαμόρφωση νόμων και θεσμών για την αποτελεσματική λειτουργία της. Με κύριο εκφραστή τον υπουργό Οικονομικών και μετέπειτα καγκελάριο Ludwig Erhard, η Γερμανία στηρίχτηκε στην «κοινωνική οικονομία της αγοράς» που λειτούργησε με βάση την συναίνεση μεταξύ των κοινωνικών εταίρων. Στόχος του κράτους είναι η συμπόρευση της αρχής της ελεύθερης αγοράς με την αρχή της κοινωνικής ασφάλειας, άρα ταύτιση των αγορών με την κοινωνία, ώστε να επιτυγχάνεται τόσο η προώθηση του ανταγωνισμού στην αγορά όσο και η ισορροπημένη κοινωνική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτής της λογικής καταγράφηκε το πρόβλημα της καθήλωσης των μισθών των Γερμανών εργαζομένων που οδήγησε σε μείωση της εσωτερικής ζήτησης, με αποτέλεσμα τα μεγάλα εμπορικά να μην μετατρέπονται σε εσωτερική καταναλωτική δαπάνη.

Με το πέρασμα των ετών, και με δεδομένη την οικονομική άνθιση της Γερμανίας, που την καθιστά ουσιαστικό καθοδηγητή της ευρωπαϊκής οικονομίας, το μοντέλο της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς υιοθετήθηκε σε ολόκληρη την Ευρώπη, κυρίως, εξαιτίας της ύπαρξης και του οικονομικού αντίκτυπου ενός μεγάλου αριθμού φορέων,

²Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνιών Υποθέσεων και Κοινωνικής ένταξης, «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη, τεύχος 4», σελ.12

συμπεριλαμβανομένου και των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας, που λειτουργούσαν ταυτόχρονα με τις ιδιωτικές εταιρείες και το Κράτος. Παράλληλα αποτυπώνεται η μεγάλη διαμάχη της επιλογής του ιδανικότερου μοντέλου για έξοδο από την κρίση ανάμεσα στο νέο-κεϊνσιανισμό που υπηρετεί η Αμερικανική πολιτική του Ομπάμα και τον **κοινωνικό φιλελευθερισμό**, όπως πλέον μετονομάστηκε η κοινωνική οικονομία της αγοράς, που υποστηρίζεται από την Γερμανία και μέσω του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος, πλέον αποτελεί και την βασική αναθεώρηση της συνθήκης της Λισαβόνας, φτάνοντας στην αναγνώριση ότι το Κράτος δεν μπορεί πλέον να είναι ο μοναδικός εν δυνάμει φορέας μιας ισορροπίας ανάμεσα στην κοινωνική δικαιοσύνη και την οικονομική ελευθερία³.

Στην σημερινή πραγματικότητα, η αντιμετώπιση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης απαιτεί διεθνείς κανόνες. Σύμφωνα με τους θιασώτες του συγκεκριμένου μοντέλου, που έγινε ευρωπαϊκή πολιτική, τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποχρεούνται με τη Συνθήκη της Λισαβόνας να συμβάλουν στην «ανταγωνιστική Κοινωνική Οικονομία της Αγοράς». Τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, και τα κράτη μέλη θα πρέπει να εφαρμόσουν σε διεθνές και εθνικό επίπεδο τις κατευθυντήριες γραμμές της πολιτικής. Στον αντίποδα, είναι εμφανής ο προβληματισμός που κυρίως αποτυπώνεται, στις χώρες του ευρωπαϊκού νότου, καθώς η δημοσιονομική πολιτική της υποχρεωτικής ύπαρξης πλεονασμάτων, της καθήλωσης των ευρωπαϊκών μισθών, που δυστυχώς δεν εμφανίζεται ιστορικά για πρώτη φορά όπως αναφέρθηκε παραπάνω οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι μακροπρόθεσμα, αυτή η πολιτική δεν οδηγεί σε λύση στραγγαλίζοντας το οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ βραχυπρόθεσμα βυθίζει τον Ευρωπαϊκό νότο σε οικονομικά χρέη μη διαχειρίσιμα, κατάσταση που νομοτελειακά οδηγεί ή σε διάλυση της Ένωσης, ή σε νομιμοποίηση της παντοδυναμίας της Γερμανίας, με την υλοποίηση του σχεδίου που αναφέρεται σε «σκληρό» και «μαλακό» ευρώ.

1.3. Η κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη και την Ελλάδα

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, όταν ομάδες ανθρώπων προσπάθησαν να δημιουργήσουν καινούριους τύπους και μοντέλα οργανώσεων ή επιχειρήσεων με στόχο να ανταπεξέλθουν στις ραγδαίες αλλαγές του οικονομικού συστήματος και των δυσκολιών που συνεπάγονταν αυτές, τοποθετείται η αφετηρία της κοινωνικής οικονομίας. Θέλοντας μια πιο δίκαιη και δημοκρατική οργάνωση στη φροντίδα υγείας και σε άλλες υπηρεσίες ξεκίνησαν το εγχείρημα της οικοδόμησης νέων πλαισίων παροχής υπηρεσιών. Βέβαια, μέσα στα χρόνια που ακολούθησαν και ανεξαρτήτως των συνθηκών που δημιουργήθηκαν έμειναν αμετάβλητες οι βασικές αρχές που ήταν: η αλληλεγγύη, η κοινωνική συνοχή, υπεροχή του ατόμου έναντι του κεφαλαίου, η

³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνιών Υποθέσεων και Κοινωνικής ένταξης, «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη, τεύχος 4», σελ. 12-13

κοινωνική υπευθυνότητα και η δημοκρατική λήψη αποφάσεων⁴. Σχηματίζεται έτσι, ένα πεδίο της οικονομίας που είναι ανάμεσα στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα και ονομάζεται κοινωνική οικονομία, στην οποία πραγματοποιούνται οικονομικές δραστηριότητες επιχειρήσεων, φορέων και οργανώσεων με κοινωνικούς σκοπούς και στόχους. Επίσης, ο τρόπος λειτουργίας αυτών εντοπίζεται σε ένα κοινό πεδίο αξιών και στόχων που έχουν ως προτεραιότητα την εξυπηρέτηση των μελών τους ή το συλλογικό όφελος, τη διαχειριστική οικονομία, της δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων και την εξέλιξη τους υπό την εξέταση των παραγόντων που ευνοούν τις ανάγκες των ανθρώπων και της απασχόλησης.⁵Γεγονός που υποδηλώνει ότι το βασικό κίνητρο της επιχειρηματικής δραστηριότητας δεν είναι αυτό καθ' αυτό το κέρδος αλλά αυτό αξιοποιείται για την βελτίωση της οικονομικής δραστηριότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων. Φαίνεται, πως στην παρατήρηση της έννοιας της κοινωνικής οικονομίας βοηθάει η εξέταση της παραδοσιακής αντίληψης των κοινωνικών φαινομένων, καθώς αυτή διαιρεί τις οικονομικές δραστηριότητες σε δράσεις που γίνονται από τις ιδιωτικές κερδοσκοπικές επιχειρήσεις και σε αυτές που υλοποιεί το Κράτος. Αναφορικά με τη συμμετοχή στις αποφάσεις των κοινωνικών επιχειρήσεων, δεν αποτελεί προαπαιτούμενο η κατοχή τίτλων ιδιοκτησίας και δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στο ανθρώπινο δυναμικό, στην ποιότητα και στην σταθερότητα των θέσεων εργασίας. Με τον τρόπο αυτό, πραγματώνεται ο βασικός στόχος των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας που είναι η ανάπτυξη ατόμων της κοινότητας και όχι πρωτίστως το κέρδος. Σε ορισμένες δε περιπτώσεις παρατηρείται ότι οι περιορισμοί των δημόσιων προϋπολογισμών θέτουν σε κίνδυνο κάποιους μηχανισμούς κοινωνικής αλληλεγγύης, τους οποίους η κοινωνική οικονομία υπόσχεται να αναδιαρθρώσει. Το πεδίο της δραστηριοποίησής της είναι κυρίως η κοινωνική ενσωμάτωση, η τοπική ανάπτυξη, η βιώσιμη ανάπτυξη, η πρόληψη των κοινωνικών ανισοτήτων, η ενίσχυση του κοινωνικού ιστού και η ενδυνάμωση του κοινωνικού κεφαλαίου για την ανάπτυξη των δημοκρατικών δομών.

Παρατηρώντας το ευρωπαϊκό και εθνικό τοπίο των κοινωνικών και οικονομικών συστημάτων και την εξέλιξη αυτών, φαίνεται ότι η κοινωνική οικονομία μπορεί να διατελέσει έναν ιδιαίτερος ελπιδοφόρο ρόλο για την άμβλυνση των προβλημάτων που δημιουργούνται από τα νέα αυτά δεδομένα. Η διεθνής εμπειρία φέρνει στο προσκήνιο τη δυνατότητα που έχουν οι οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας αφού είναι σε θέση να καλύψουν τις ανάγκες σε τοπικό και εθνικό επίπεδο και να παρέχουν αποτελεσματικότερες λύσεις σε προβλήματα που έμεναν άλυτα από το Κράτος ή την αγορά. Στις ευρωπαϊκές χώρες που λαμβάνει χώρα η κοινωνική οικονομία καλύπτει κατά προτεραιότητα ανάγκες σε άτομα που αναζητούν πρακτικές και άμεσες απαντήσεις στις δυσκολίες της καθημερινότητας που καλούνται να διαχειριστούν όπως στην απασχόληση, στη διατροφή, στην υγεία, στην οικονομική αβεβαιότητα και στη στέγη. Σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιοποιούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση «από συνεταιρισμούς, αλληλασφαλιστικές εταιρείες, ενώσεις και ιδρύματα, η κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη απασχολεί πάνω από 14,5 εκατομμύρια εργαζόμενους, που

⁴Ψημμένος Ν., Περιφέρεια Αττικής «Δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και της προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας για τη δράση Α.1.3.», σελ. 9

⁵Ψημμένος Ν., Περιφέρεια Αττικής «Δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και της προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων(ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας για τη δράση Α.1.3.», σελ. 9-10.

αντιστοιχούν στο 6,5% του ενεργού πληθυσμού των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-27) και γύρω στο 7,4% του ενεργού πληθυσμού των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-15)».⁶

Εστιάζοντας στην Ελλάδα και στις δυνατότητες που φαίνονται να προκύπτουν μέσω της κοινωνικής οικονομίας, ιδίως στο κομμάτι της απασχόλησης, σε μια περίοδο κρίσης στην αγορά εργασίας προσφέρει ευκαιρίες εργασίας σε άτομα που βιώνουν ή αντιμετωπίζουν κίνδυνο κοινωνικού ή εργασιακού αποκλεισμού. Ειδικότερα, επί βάσει του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου Ν.4019/2011 «Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα», η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει «*το σύνολο των οικονομικών επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων*»⁷. Βέβαια, συνυπολογίζοντας τη δεδομένη οικονομική και κοινωνική κατάσταση της Ελλάδας, ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας κυρίως τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει έναν διακριτό ρόλο αν και διαχρονικά δραστηριοποιούνται ένας σημαντικός αριθμός φορέων, όπως συνεταιριστικές τράπεζες, εθελοντικές οργανώσεις και νομικές μορφές επιχειρήσεων με κοινωνικούς σκοπούς.

Η κοινωνική οικονομία στην Ελλάδα, στην οποία οι κοινωνικοοικονομικές ανάγκες προσδιορίζονται σε μέγιστο βαθμό από τη γεωγραφική διασπορά του πληθυσμού, τις προσπάθειες πυροδότησης της περιφερειακής οικονομίας, αλλά και τη προσαρμοστικότητα των αγορών σε ευέλικτα σχήματα, συντελεί στη διερεύνηση των προοπτικών βιωσιμότητας και ανάπτυξης της οικονομίας και της απασχόλησης. Επιπλέον, αποτελεί πραγματικότητα το γεγονός ότι η χώρα αντιμετωπίζει σημαντικό κενό στον τομέα της προσφοράς κοινωνικών υπηρεσιών και ευρύτερα υπηρεσιών σχετικών με την ποιότητα ζωής. Προκύπτει, έτσι, μια ισχυρή ανάγκη ενίσχυσης των εν λόγω υπηρεσιών που η κοινωνική οικονομία θα μπορούσε να ενδυναμώσει. Εντούτοις, ο συγκεκριμένος τομέας δεν έχει διευρυνθεί τόσο, συγκριτικά και με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εξαιτίας της άγνοιας και της έλλειψης πολιτικών πρωτοβουλιών, θεσμικού πλαισίου και εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την κοινωνική οικονομία.⁸

1.4. Κοινωνική επιχειρηματικότητα

Για την ανακούφιση και αντιμετώπιση μιας σειράς κοινωνικών προβλημάτων αξιοποιούνται παράμετροι της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, δηλαδή τα προβλήματα που είτε δεν αντιμετωπίστηκαν από το κράτος είτε ο ιδιωτικός τομέας δεν

⁶Ψηφισμένος Ν., Περιφέρεια Αττικής «Δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και της προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας για τη δράση Α.1.3.», σελ. 12

⁷ ΦΕΚ Α' 216

⁸Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνιών Υποθέσεων και Κοινωνικής ένταξης, «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη, τεύχος 4», σελ.15

ανέλαβε δράση καθώς αξιολογούσε ότι κέρδη θα ήταν μηδαμινά. Ο όρος συνδέει δυο πεδία, την επιχειρηματικότητα και την κοινωνική μεταβλητή. Για την τελευταία, παρουσιάζεται μια πολυάριθμη προσπάθεια εννοιολογικής οριοθέτησης, με ιδιαίτερη έμφαση σε ζητήματα εύρεσης νέων ευκαιριών υψηλής κοινωνικής αξίας (social value), καινούριων καινοτομιών και εγχειρημάτων με χαμηλές οικονομικές αποδόσεις⁹. Βέβαια, ο όρος κοινωνική επιχειρηματικότητα φαίνεται ότι μετέφερε την εστίαση του ενδιαφέροντος από τα κοινωνικά θέματα και στα οικονομικά ζητήματα.

Οι Seelos και Mair (2005), θέτουν το πλαίσιο δράσης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας ως την οικονομική δραστηριότητα «που παρέχει νέα παραγωγικά μοντέλα παροχής προϊόντων και υπηρεσιών που εξυπηρετούν τις άμεσες ανθρώπινες ανάγκες των φτωχότερων στρωμάτων της κοινωνίας που παραμένουν αναπάντητες από τις σημερινές οικονομικές και κοινωνικές δομές»¹⁰. Βέβαια, η προσπάθεια της εννοιολογικής αποσαφήνισης δημιούργησε διαφορετικές προσεγγίσεις από διαφορετικούς ανθρώπους. Οι Mair και Martin (2006) μετά από μια διεργασία συλλογής ορισμών, κατέληξαν στα εξής συμπεράσματα: η κοινωνική επιχειρηματικότητα αναφέρεται σε οργανισμούς που επιδιώκουν χρηματοδότηση για την κάλυψη κοινωνικών αναγκών, σε οργανισμούς που εμπορευματοποιούν την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών και στους οργανισμούς που στοχεύουν στην ανακούφιση του ανθρώπινου πόνου¹¹. Παράλληλα, οι Roper και Cheney (2005) σκιαγραφούν τρεις τύπους κοινωνικής επιχειρηματικότητας με ιδιαίτερη προσοχή εμβάζουν στην ιδιοκτησία της επιχείρησης, όπως είναι πρώτον, η ιδιωτική κοινωνική επιχειρηματικότητα (private social entrepreneurship), καθώς οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων γίνεται με στόχο το κέρδος και την δημιουργία καινοτομιών. Δεύτερον, η κοινωνική επιχειρηματικότητα μη επίτευξης κέρδους (social entrepreneurship in the not-for-profit sector), και τρίτον η κοινωνική επιχειρηματικότητα του δημόσιου τομέα (public-sector social entrepreneurship), δηλαδή πρωτοβουλίες των δημόσιων οργανισμών για την διαχείριση κοινωνικών προβλημάτων¹². Αν και η εν λόγω προσέγγιση είναι γενική και αντιβαίνει στην οριοθέτηση της κοινωνικής οικονομίας που προηγήθηκε, είναι μια επαρκής διάκριση εννοιολογικά που μπορεί να ερμηνεύσει διαφορετικούς τύπους της παρούσας κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

1.5. Κοινωνικές επιχειρήσεις

Στον τομέα των κοινωνικών επιχειρήσεων συμπεριλαμβάνονται ένα μεγάλο φάσμα οικονομικών μορφωμάτων που ξεκινούν επιχειρηματικές πρωτοβουλίες, για παράδειγμα οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, οι συνεταιρισμοί και οι κοινωνικές επιχειρήσεις κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, διεθνώς έχει ξεκινήσει ένας διάλογος για την

⁹ Νικολάου Ι., *Κοινωνική Οικονομία – Κοινωνική Επιχειρηματικότητα*, Εκπαιδευτικό Υλικό για τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης, σελ. 3-5

¹⁰ Seelos C. and Mair J., 2005, *Social entrepreneurship: Creating new business models to serve the poor*, σελ. 243

¹¹ Seelos C. and Mair J., 2005, *Social entrepreneurship: Creating new business models to serve the poor*, σελ. 244-246

¹² Roper J. and Cheney G., 2005, *Leadership, learning and human resource management: the meanings of social entrepreneurship today*, σελ. 5

καταγραφή των διαφοροποιήσεων μεταξύ του όρου κοινωνική επιχείρηση με τους όρους κοινωνική επιχειρηματικότητα και κοινωνική οικονομία. Κρίνεται σκόπιμο μια διάκριση ανάμεσα στους όρους αυτούς προτού καταγραφεί η έννοια και το πεδίο της κοινωνικής επιχείρησης, με σκοπό την καλύτερη ανάγνωση του παρόντος πονήματος. Έτσι, σε ορισμένες βιβλιογραφικές αναζητήσεις, οι συγγραφείς παρουσιάζουν τον όρο της κοινωνικής οικονομίας μαζί με την έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (ΕΚΕ) των επιχειρήσεων, που συνεπάγεται ότι οι πρωτοβουλίες του κοινωνικού ενδιαφέροντος που παίρνουν οι εμπορικές επιχειρήσεις τις αναλαμβάνουν επικουρικά με τις κύριες οικονομικές τους δραστηριότητες. Βέβαια, μια τέτοια τοποθέτηση δεν σημαίνει αυτόματα ότι οι εμπορικές επιχειρήσεις κατατάσσονται στην κοινωνική οικονομία και δεν ονομάζονται κοινωνικές. Ως εκ τούτου, όταν για παράδειγμα έχουμε μια επιχείρηση τραπεζικών προϊόντων που υλοποιεί προγράμματα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, δεν σημαίνει ότι αυτόματα ότι εντάσσεται στο χώρο των κοινωνικών επιχειρήσεων¹³.

Στις μοντέρνες οικονομίες, σύμφωνα με τους Peredo και McLean (2006), οι κοινωνικές επιχειρήσεις εμφανίζονται ακολουθώντας δυο βασικά κριτήρια. Πρώτο, έχουν την αποκλειστικότητα των κοινωνικών τους στόχων, και δεύτερο, κατέχουν τον εμπορικό ρόλο των συναλλαγών τους. Εστιάζοντας στα εν λόγω χαρακτηριστικά, διαπιστώνεται σύμφωνα με τους ίδιους, ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν αποκλειστικά ή εν μέρει κοινωνικούς στόχους, καθώς και ότι τα παραγόμενα προϊόντα ή υπηρεσίες είναι εφικτό να προορίζονται ή όχι για εμπορικές συναλλαγές. Έχοντας επεξεργαστεί αυτά τα δεδομένα, στην πρώτη κατηγορία εσωκλείονται οι ΜΚΟ που έχουν κατεξοχήν κοινωνική αποστολή και οι υπηρεσίες ή τα προϊόντα τους που δεν έχουν εμπορικό προορισμό. Ενώ στις υπόλοιπες κατηγορίες βρίσκονται ανάλογα με τον αποκλειστικά κοινωνικό ή οικονομικό χαρακτήρα μια πληθώρα υφιστάμενων κερδοσκοπικού χαρακτήρα κοινωνικές επιχειρήσεις με συνεταιριστικά γνωρίσματα, όπως παραδείγματός χάρη οι κοινωνικού προσανατολισμού επιχειρήσεις¹⁴.

Προκειμένου να θεωρηθεί μια επιχείρηση κοινωνική, οφείλει να παρουσιάζει κάποια συγκεκριμένα στοιχεία, για παράδειγμα η συνεργασία ιδιωτικών και δημόσιων οργανισμών, η απασχόληση εθελοντών σε καθεστώς άμισθης εργασίας, αλλά και η συνεργασία μελών με έμμισθη εξαρτημένη εργασία. Ο οργανισμός για την Ανάδειξη των Κοινωνικών Επιχειρήσεων στην Ευρώπη (The Emergence of Social Enterprise in Europe) υπογραμμίζει ορισμένα απαραίτητα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που πρέπει να κατέχει μια επιχείρηση για να θεωρηθεί κοινωνική. Αναλυτικότερα τα χαρακτηριστικά αυτά είναι η συνεχόμενη δραστηριότητα παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών, το υψηλό επίπεδο αυτονομίας και οικονομικού ρίσκου, ο μικρός αριθμός έμμισθης εργασίας, ο αδιαπραγμάτευτος στόχος να ωφελείται η κοινωνία, οι ομάδες της κοινωνίας προωθούν την πρωτοβουλία, η δυναμική των αποφάσεων να υποστηρίζεται κατά κύριο λόγο από τα μέλη που δεν είναι κάτοχοι του χρηματικού κεφαλαίου, και τέλος η συμμετοχή στην επιχείρηση όλων των ατόμων που

¹³ Α. Βορλόου Α., Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, 2013, σελ. 7-9

¹⁴ Peredo A.M. and McLean M. ,(2006), Social entrepreneurship: a critical review of the concept, σελ. 56-65

επηρεάζονται από τη δραστηριότητα και η ελάχιστη διανομή των κερδών¹⁵. Έτσι, στο ευρωπαϊκό τοπίο διακρίνονται δυο τύποι κοινωνικών επιχειρήσεων. Ο πρώτος περιλαμβάνει επιχειρήσεις που έχουν σκοπό να ενσωματώσουν τους μη κοινωνικά προνομιούχους και που απασχολούν ανθρώπους, οι οποίοι αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα, για την παραγωγή μη κοινοτικών αγαθών και προϊόντων. Ο δεύτερος τύπος επιχειρήσεων έχει ως στόχο την παραγωγή και προσφορά κοινωνικών και συλλογικών υπηρεσιών, αλλά και υπηρεσίες που είναι σχεδιασμένες για ειδικές πληθυσμιακές ομάδες.

Στην Ελλάδα το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο με το νόμο 4019/2011 για την «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα» αναγνωρίζει έναν νέο αστικό συνεταιρισμό, που διαθέτει εκ του νόμου εμπορική ιδιότητα, την Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ) με κύριο καταστατικό στόχο την κοινωνική ωφέλεια και προάγει τη δημοκρατική συμμετοχή των μελών της και τον διαφανή τρόπο λειτουργίας της¹⁶. Επίσης, το πεδίο της δραστηριοποίησης μιας ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. δεν διαφοροποιείται ιδιαίτερα από μια ιδιωτική εταιρία, για παράδειγμα μπορεί να ασχολείται με την παροχή υπηρεσιών ή την παραγωγή και διανομή προϊόντων, την έρευνα, την κοινωνική φροντίδα, τον πολιτισμό, το περιβάλλον ή την εκπαίδευση. Οι ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. επί βάσει των στόχων που έχουν σχεδιαστεί να επιτύχουν ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες: ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Ένταξης, ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Κοινωνικής Φροντίδας και ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού. Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ των σπουδαιότερων γνωρισμάτων των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι ότι το νομικό προφίλ των κοινωνικών επιχειρήσεων διαφέρει από το κράτος, η παράλληλη ταχύτητα των δράσεων εκπληρώνοντας, τόσο τον επιχειρηματικό χαρακτήρα της επιχείρησης προκειμένου να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητά της, όσο και η ενίσχυση των κοινωνικών στόχων που προσδοκά να εκπληρώσει, το οργανόγραμμα προκύπτει μέσω δημοκρατικών διαδικασιών, τα μεγάλα επίπεδα αυτοχρηματοδότησης των δράσεων τους, η ενσωμάτωση στο εργατικό δυναμικό και κατ' επέκταση στην αγορά εργασίας ευπαθών κοινωνικά ατόμων που προωθεί και την επιχειρηματικότητα με στόχο την πρόληψη και την διαχείριση των φαινομένων αποκλεισμού¹⁷. Αναλυτικότερα, είναι μια μορφή αστικού συνεταιρισμού με κοινωνική αποστολή και εμπορική ιδιότητα. Τα μέλη της ενδέχεται να είναι είτε φυσικά είτε νομικά πρόσωπα, ο καθένας έχει μια ψήφο και με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η συμμετοχή στη διοίκηση της Κοιν.Σ.Επ. του κάθε συνέταιρου, ο οποίος μπορεί να είναι οποιοσδήποτε, για παράδειγμα άνεργος, εργαζόμενος, επιχειρηματίας ή συνταξιούχος.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Ν.4019/2011, για τις ιδρυόμενες κοινωνικές επιχειρήσεις ορίζεται ένα συγκεκριμένο πλαίσιο που νομιμοποιεί την δημιουργία τους, τα βασικά σημεία για την κατανόηση τους είναι ότι πρέπει να καταγράφονται στο Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, το οποίο εντάσσεται στο γενικό μητρώο κοινωνικής οικονομίας όπως αυτό ορίστηκε με το άρθρο 14 παράγραφος 1 του Ν. 4019/201, ο

¹⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνιών Υποθέσεων και Κοινωνικής ένταξης, «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη, τεύχος 4», σελ. 36-37

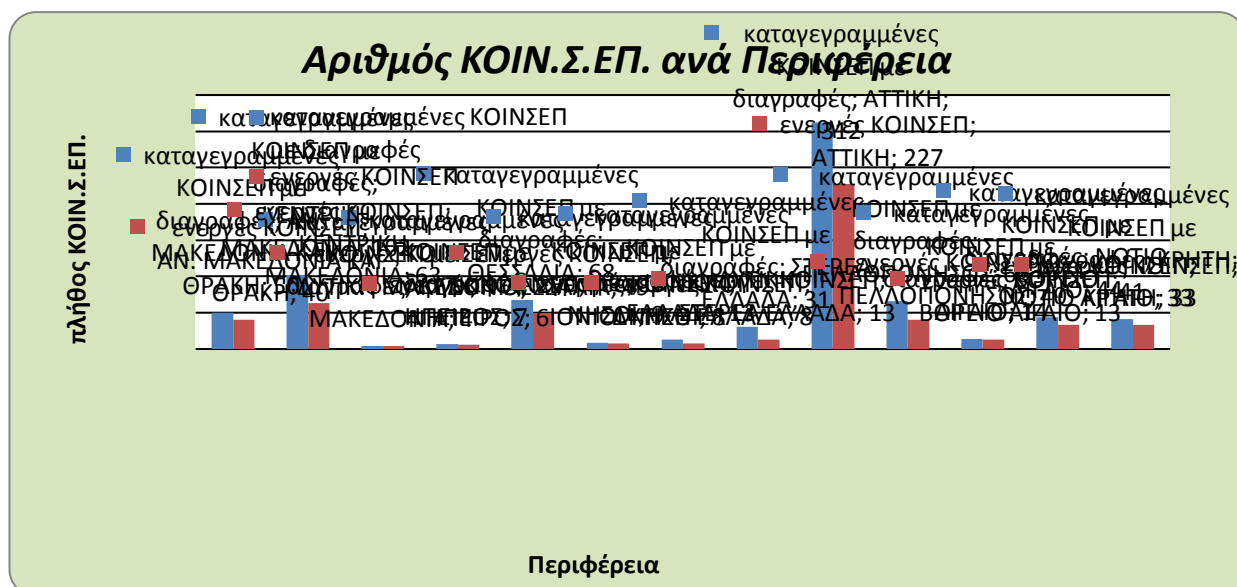
¹⁶ Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, <http://www.opengov.gr/minlab/?p=1764>

¹⁷ Ψημμένος Ν. Περιφέρεια Αττικής «Δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και της προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας για τη δράση Α.1.3.», σελ. 16-18

αστικός και συνεταιριστικός χαρακτήρας των κοινωνικών επιχειρήσεων που υπάγονται στο αστικό δίκαιο και επιβάλλεται η υπογραφή του καταστατικού από επτά άτομα, καθώς επιβάλλεται και με τους αστικούς συνεταιίρους. Εν συνεχεία, τα μέλη πρέπει να είναι τουλάχιστον κατά τα 2/3 φυσικά πρόσωπα και το υπόλοιπο 1/3 να αποτελείται από νομικά πρόσωπα, η συμμετοχή των φυσικών μελών δεν συσχετίζεται με ασφαλιστικές και φορολογικές υποχρεώσεις, η διανομή των κερδών στα μέλη είναι απαγορευτική μόνο στην περίπτωση που αυτά παράλληλα αποτελούν το εργατικό δυναμικό της επιχείρησης σε ποσοστό 37%, ενώ το 5% παρακρατείται για αποθεματικό και το υπόλοιπο ποσό δίνεται ως δώρο για την ενίσχυση της παραγωγικότητας στους εργαζόμενους. Τέλος, οι πόροι είναι εφικτό να προέρχονται από τις εμπορικές δραστηριότητες της επιχείρησης, δωρεές τρίτων ή εισφορές δημόσιων οργανισμών¹⁸.

Στο Γενικό Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας, έως τον Ιούνιο του 2015, υπήρχαν 761 ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. και ενεργές οι 541, οι οποίες δραστηριοποιούνται στις 13 περιφέρειες της Ελλάδας. Η περιφέρεια Αττικής συγκεντρώνει τις περισσότερες και ακολουθεί η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και η Θεσσαλία.

Πίνακας 1: Αριθμός ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ανά περιφέρεια, Ιούνιος 2015

Πηγή: Γενικό Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας

Ο τομέας παρέμβασης και το αντικείμενο δραστηριότητας καλύπτει ένα ευρύ πεδίο παροχής προϊόντων και υπηρεσιών. Στο Παράρτημα καταγράφονται οι τομείς δραστηριοποίησης οι όποιοι αποτυπώνουν και ένα επιπρόσθετο πρόβλημα, καθώς καθίσταται σαφές ότι δεν υπάρχει ομογενοποιηθείς τομέων, αφού σε σύνολο 541 ενεργών ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., καταγράφονται 496 τομείς δραστηριοποίησης

¹⁸ Ν.4019/2011 ΦΕΚ '216

1.6. Αναγκαιότητα – Φορείς υλοποίησης

Τις τελευταίες δυο δεκαετίες αποτελεί σταθερή προτεραιότητα της πολιτικής ατζέντας της Ευρώπης και βασικό αναπτυξιακό άξονα, η ενίσχυση του πεδίου της Κοινωνικής Οικονομίας, αλλά παράλληλα η ανάδειξη του ρόλου της ενισχύει την άμβλυνση των συνεπειών της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, την κοινωνική ένταξη και την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής. Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα το θεσμικό πλαίσιο διαχωρίζεται στις κρατικές πολιτικές και στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για την κοινωνική οικονομία. Ως κρατικές πολιτικές νοούνται τα προγράμματα που έχουν δημιουργηθεί από κοινού με την ΕΕ για την ανάδειξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Επιπλέον, το ελληνικό κράτος έχει θεσπίσει έναν αριθμό ασφαλιστικών και φορολογικών μέτρων, ενώ έχει θέσει σε ισχύ και μια ομάδα μέτρων που κατοχυρώνουν το δικαίωμα της διατήρησης επιδομάτων και συνταξιοδοτήσεων των εργαζομένων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού και εργάζονται στις κοινωνικές επιχειρήσεις. Επιπρόσθετα, προβλέπονται χρηματοδοτικά εργαλεία και φορολογικές απαλλαγές για το ποσό των κερδών των κοινωνικών επιχειρήσεων που εξυπηρετούν τη δημιουργία αποθεματικών¹⁹.

Στην Ελλάδα η κοινωνική οικονομία κατοχυρώνεται με το Ν. 2716/1999 όπου ορίζονται οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) με κυρίαρχο στόχο την εισαγωγή και απορρόφηση στην αγορά εργασίας ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα, αλλά οι Κοι.Σ.Π.Ε. έχουν τη δυνατότητα να έχουν «*παραγωγικές, καταναλωτικές, εμπορικές, πιστωτικές, εκπαιδευτικές και πολιτικές υπηρεσίες*»²⁰. Όπως άλλωστε αναφέρθηκε ήδη, η κοινωνική οικονομία και η κοινωνική επιχειρηματικότητα νομοθετείται με το Ν.4019/2011 με αποτέλεσμα να αναγνωρίζεται η καινούργια μορφή κοινωνικής επιχείρησης, οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.). Ο ρόλος των οποίων μπορεί να είναι ιδιαίτερα ενισχυμένος αφού αξιοποιούνται ως μηχανισμοί ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία, γεγονός που υποδαυλίζεται και από τον τρόπο λειτουργίας τους. Επίσης, και οι τρεις μορφές κοινωνικών επιχειρήσεων, που προαναφέρθηκαν συνοπτικά, αποτελούν εν δυνάμει μοχλούς οικονομικής ανάπτυξης υπηρετώντας και κοινωνικούς σκοπούς ταυτόχρονα.

Εστιάζοντας, αρχικά, στους στόχους που θέτουν οι ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Ένταξης είναι έκδηλο ότι τοποθετούν στο κέντρο του ενδιαφέροντός τους την ενσωμάτωση και ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή άτομα από τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, όπως εξαρτημένοι από ψυχοδραστικές ουσίες ή απεξαρτημένοι, ανήλικοι με παραβατική συμπεριφορά ή οροθετικοί. Βασική προϋπόθεση για την ίδρυση είναι η σύμπραξη επτά τουλάχιστον μελών, οι οποίοι δημιουργούνται για την παροχή προϊόντων και υπηρεσιών κοινωνικού προνοιακού χαρακτήρα με αποδέκτες συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού, που συνήθως αντιμετωπίζουν ή βιώνουν υψηλό ποσοστό κινδύνου αντιμετώπισης κάποιας μορφή κοινωνικής ευαλωτότητας.

¹⁹ Ψημμένος Ν., Περιφέρεια Αττικής «*Δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και της προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας για τη δράση Α.1.3.*», σελ. 16-18

²⁰ Νικολάου Ι., *Κοινωνική Οικονομία – Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, Εκπαιδευτικό Υλικό για τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης*, σελ. 22

Ωστόσο, ο σκοπός των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού διαφέρει ως προς την παραγωγή και παροχή υπηρεσιών που επιδιώκουν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες της συλλογικότητας. Οι δράσεις και τα προγράμματα της συγκεκριμένης μορφής ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. είναι να ενδυναμώσει την εξυπηρέτηση του τοπικού και συλλογικού συμφέροντος, την ενίσχυση της απασχόλησης, την αύξηση της κοινωνικής συνοχής και την ενίσχυση της τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης. Εδώ, απαιτούνται το ελάχιστο πέντε μέλη για την σύσταση μια τέτοιας ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ..

Βέβαια, καθοριστικό ρόλο για την εξέλιξη των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. σε μοχλό ανάπτυξης επιτελούν οι Θερμοκοιτίδες Επιχειρήσεων, οι οποίες παρέχουν πολλαπλή υποστήριξη, σε χώρους υποδομής και υπηρεσίες για το πρώιμο στάδιο ίδρυσης και λειτουργίας των νέων επιχειρήσεων. Διαδικασία που υλοποιείται δια μέσου μιας σειράς εξειδικευμένων υπηρεσιών, υποδομών και πόρων που αναπτύσσονται και παρέχονται από τις θερμοκοιτίδες στις νέες επιχειρήσεις (incubate), στοχεύοντας στην οικονομική βιωσιμότητα και την αυτοδυναμία τους²¹.

Τέλος, οι ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ Κοινωνικής Φροντίδας επιτελούν ως ειδικότερο σκοπό την παραγωγή και διανομή προϊόντων και υπηρεσιών κοινωνικού χαρακτήρα καθώς σχεδιάζονται προκειμένου να παρέχουν στήριξη σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού. Για παράδειγμα, οι ομάδες στόχου των εν λόγω Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων είναι «οι ηλικιωμένοι, τα βρέφη, τα άτομα με αναπηρία, και τα άτομα με χρόνιες παθήσεις»²².

Επίσης, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) διατελούν ένα ξεχωριστό ρόλο διαμεσολαβητικού χαρακτήρα ανάμεσα στην κοινωνία και το κράτος στο ευρύτερο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας. Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις ορίζονται από την Παγκόσμια Τράπεζα ως «ιδιωτικοί οργανισμοί που ασκούν δραστηριότητα για να απαλύνουν τον πόνο, να προωθήσουν τα συμφέροντα των φτωχών, την προστασία του περιβάλλοντος, την παροχή βασικών κοινωνικών υπηρεσιών, ή αναλαμβάνουν την ανάπτυξη της κοινότητας»²³. Επίσης, ο όρος στα ελληνικά είναι απόδοση του αγγλικού

²¹Ψημμένος Ν., Περιφέρεια Αττικής «Δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και της προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας για τη δράση Α.1.3.», σελ. 19-21.

²²Καλογήρου Σ., Περιφέρεια Αττικής, «Περιφερειακή Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και την Καταπολέμηση της Φτώχειας», Συστηματική καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης – Οριοθέτηση στρατηγικών επιλογών στα πεδία της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας, σελ. 59

²³World Bank, Issues and Options for improving Engagement Between the World Bank and Civil Society Organizations, Washington: World Bank March 2005, www.worldbank.org/CSO/Resources/GuidetoResources2003.pdf

όρου Non – Governmental Organizations (NGOs), ο οποίος χρησιμοποιήθηκε πρωταρχικά στο άρθρο 71 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ (1945), αναφέροντας ότι είναι μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, που ενδεχομένως έχουν και διεθνή παρουσία, δεν εντάσσονται όμως στους διεθνείς οργανισμούς, καθώς υποστηρίζονται από τις ιδιωτικές πρωτοβουλίες και ανεξάρτητες από τα κράτη. Επίσης, το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο διαχωρίζει τις ΜΚΟ σε τρεις κατηγορίες: σε αυτές που παρουσιάζουν ζωηρό ενδιαφέρον για της δραστηριότητες που πραγματοποιούν, αυτές που έχουν αποκομίσει εμπειρία σε ειδικά αντικείμενα και αυτές που ενισχύουν παροδικά το έργο του. Έτσι, στον ευρωπαϊκό χώρο οι ΜΚΟ εμφανίζουν ροπή προς την κάλυψη του συνόλου των μη-κρατικών οργανώσεων που δεν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα και θέτουν ως στόχο την επίτευξη κοινωνικά ωφέλιμων σκοπών, ιδιαίτερα στο κομμάτι της προώθησης και προάσπισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων²⁴. Ωστόσο, ακριβής ορισμός για τις οργανώσεις αυτές και κοινά αποδεκτός δεν υπάρχει αλλά τις τελευταίες δεκαετίες έχει επικρατήσει ο ορισμός ΜΚΟ για να περιγράφουν κοινωφελείς οργανώσεις που δεν ανήκουν στο κράτος. Η πληθώρα των διαφορετικών ορισμών που υπάρχουν καθιστούν δύσκολη την ταξινόμηση και την εννοιολογική οριοθέτηση των ΜΚΟ, καθώς και οι δραστηριότητες και οι στόχοι τους διαφέρουν, ενώ και από τη νομική πλευρά δεν είναι εφικτό να τεθεί ένα συγκεκριμένο πλαίσιο μιας και υπάρχουν σε ισχύ σειρά από νόμους που εμπίπτουν στις δραστηριότητες των ΜΚΟ²⁵, δηλαδή θα μπορούσε μια ΜΚΟ να είναι μια τοπική περιβαλλοντική οργάνωση ως και μια διεθνή δομή που υλοποιεί προγράμματα και διαχειρίζεται δεκάδες εκατομμύρια ευρώ.

Αναφορικά με τον ρόλο που διαδραματίζουν οι ΜΚΟ στη σφαίρα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, θα υπογραμμίζαμε ότι έχουν αναπτύξει νομιμοποιητική βάση για την ανάπτυξη και την επέκταση των δραστηριοτήτων τους, έχουν οικοδομήσει ένα πλέγμα επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης με κυβερνητικούς φορείς, αλλά επιδιώκουν και την σύναψη δεσμών επικοινωνίας και με άλλους οργανισμούς, εθνικούς και μη, προκειμένου να διευκολυνθεί και να διαδώσουν την επίτευξη των στόχων τους. Επίσης, με γνώμονα την βελτίωση των υπηρεσιών και των προϊόντων που προσφέρουν ασκούν πιέσεις στις εκάστοτε κυβερνήσεις αλλά και επιδιώκουν να ασκήσουν επιρροή στις πολιτικές προτεραιότητες υποστηρίζοντας πολιτικές προς το συλλογικό συμφέρον και τα δικαιώματα των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων του πληθυσμού, ενώ προωθούν τη δημόσια συμμετοχή, μέσω πολυάριθμων δράσεων, συμπεριλαμβανομένης και της διάχυσης της πληροφορίας, της ευαισθητοποίησης, και των πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη νέων θεσμών (institution-building)²⁶.

²⁴Μαυροπούλου Θ., Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και η Ελληνική Πολιτική στα Βαλκάνια, Μεταπτυχιακή Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Νομική Σχολή, Τομέας Διεθνών Σχέσεων, 2007, <http://law.duth.gr/research/theses/Mavropoulou.pdf>, σελ. 24-26

²⁵Μαυροπούλου Θ., ομοίως με την προηγούμενη παραπομπή, σελ.18-20

²⁶Σκλιάς Π., «Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις & Διεθνής Αναπτυξιακή Συνεργασία», Πρακτικά ανακοινώσεων διημερίδας στο πλαίσιο προγράμματος επιχειρηματικότητας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου, Μάρτιος 2005, <http://kallithea.hua.gr.epixeirein/dihmerida1/Sklia18.03.2005.pdf>

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις, μέσα στο ρευστό επιχειρηματικό περιβάλλον που πυροδοτείται από τις συνεχόμενες αλλαγές στις κοινωνικές συνθήκες στην Ελλάδα εξαιτίας της οικονομικής κρίσης σε συνδυασμό με τις ολοένα και ταχύτερες μεταβολές στον τομέα της τεχνολογίας, «εξαρτούν την ανταγωνιστικότητα μιας κοινωνικής επιχείρησης από την ικανότητά της να προσαρμόζεται με ταχύτητα στις εξωτερικές αλλαγές»²⁷. Έτσι, προκειμένου να αποφύγουν ενδεχόμενα ελλείμματα σε εσωτερικούς πόρους, να ελαχιστοποιήσουν το ρίσκο και τον χρόνο ενσωμάτωσης στις υφιστάμενα δεδομένα, με τρόπο που να ενδυναμώσουν την καινοτομία τους, οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να δικτυώνονται, να αποκτούν με τον τρόπο αυτό συμμετοχή σε δίκτυα(networks) και σε συστάδες επιχειρήσεων(clusters), που θα τους εξασφαλίσει οφέλη σε επίπεδο προσβασιμότητας στην πληροφόρηση και τα οικονομικά κεφάλαια, αλλά και επέκταση της παραγωγικής διαδικασίας.

Ωστόσο, η πιο πάνω διαδικασία της δικτύωσης μιας κοινωνικής επιχείρησης προϋποθέτει ότι οι εταίροι προσδοκούν για την επιχείρησή τους την περαιτέρω ανάπτυξή της, την ανταλλαγή καλών πρακτικών και την απόκτηση γνώσεων. Βασική παράμετρος για τη δικτύωση αποτελεί η συνεργασία με κοινωνικές επιχειρήσεις αλλά και επιχειρήσεις εκτός του πλαισίου της κοινωνικής οικονομίας, χωρίς να απορρίπτεται η δημιουργία επαφών με άλλους φορείς²⁸. Επιπλέον, ο στόχος της δικτύωσης έγκειται στην προώθηση της καλής εσωτερικής λειτουργίας της κοινωνικής επιχείρησης, η εξέλιξη στις πρακτικές διοχέτευσης των προϊόντων και των παρεχόμενων υπηρεσιών αλλά και η πραγματοποίηση του κοινωνικού στόχου που έχουν θέσει και υπηρετούν. Στην κοινωνική οικονομία η δικτύωση αφορά και τους τρεις τύπους των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ..

Πιο αναλυτικά, οι συστάδες επιχειρήσεων (clusters) είναι «...γεωγραφικά κοντινές επιχειρήσεις και άλλοι φορείς (όπως πανεπιστήμια), που αλληλεπιδρούν με τη βοήθεια της τεχνολογίας για την υλοποίηση ενεργειών σε συγκεκριμένους τομείς»²⁹. Κατά συνέπεια, ένα cluster αποτελεί μια γεωγραφική συγκέντρωση των διασυνδεδεμένων επιχειρήσεων, των προμηθευτών και άλλων σχετικών οργανισμών σε ένα συγκεκριμένο πεδίο. Ενώ τα βασικά χαρακτηριστικά των συνεργατικών σχηματισμών είναι τα εξής: η εγγύτητα δηλαδή οι εταιρίες οφείλουν να είναι σε κοντινή γεωγραφική απόσταση προκειμένου να τους δίνεται η δυνατότητα να αλληλεπιδρούν σε τυχόν θετικές δευτερογενείς συνέπειες και να διαχέεται από κοινού οι πληροφορίες. Άλλο ένα γνώρισμα είναι οι διασυνδέσεις, που πρέπει να έχουν οι επιχειρήσεις ως κοινό παρονομαστή τον ίδιο στόχο, για να κερδίσουν από την εγγύτητα και την αλληλεπίδραση, η οποία αποτελεί το τρίτο βασικό στοιχείο που συνεισφέρει από κοινού με τα προηγούμενα για να δημιουργηθούν θετικές επιδράσεις στα clusters δια

²⁷ Ψημμένος Ν., Περιφέρεια Αττικής «Δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και της προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας για τη δράση Α.1.3.», σελ.74

²⁸ Ψημμένος Ν., Περιφέρεια Αττικής «Δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και της προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας για τη δράση Α.1.3.», σελ.76

²⁹ Ψημμένος Ν., Περιφέρεια Αττικής «Δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και της προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας για τη δράση Α.1.3.», σελ.81

μέσου των διαδραστικών σχέσεων που οικοδομούν. Τέλος, το κρίσιμο σύνολο ή γνωστό ως critical mass επιβάλλει να δραστηριοποιείται ένας επαρκής αριθμός συμμετεχόντων στο πλαίσιο των αλληλεπιδράσεων που θα βοηθήσουν στην απόδοση των κοινωνικών εταιριών³⁰.

Κεφάλαιο 2: Ανεργία και πολιτικές προώθησης της απασχόλησης

Η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια βρίσκεται σε μια κατάσταση συνεχής ύφεσης με μικρές χρονικά αλλά και ποσοτικά αναλαμπές ανάπτυξης κάνοντας όλο και πιο δύσκολη την διαδικασία της ανόδου και της εξόδου από την οικονομική κρίση. Η εφαρμογή των οικονομικών προγραμμάτων καθ' όλη τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης συντέλεσαν στην τραγική κατάσταση που υπάρχει αυτή τη στιγμή στην αγορά εργασίας. Αυτό το γεγονός θα αναλυθεί και στην συνέχεια με μια αναφορά του δείκτη ανεργίας, από το 2010 έως σήμερα, στην εκτίναξη του και στην καταγραφή παραπάνω του ενός εκατομμυρίου ανενεργού πληθυσμού της χώρας που αναζητά απασχόληση. Στην Ελλάδα το πρόβλημα της ανεργίας είναι η έλλειψη της ζήτησης εργασίας και όχι η προσφορά της. Επομένως θα πρέπει να διαμορφωθούν και να τεθούν προς ισχύ επενδυτικά προγράμματα προώθησης της απασχόλησης έχοντας ως βασικό στόχο την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

2.1. Ανεργία στην Ευρώπη

Η οικονομική κρίση που χτύπησε την πόρτα της Ευρώπη έχει πολύ βαθύτερα χαρακτηριστικά που δεν μένουν μόνο στην οικονομική της διάσταση αλλά επεκτείνεται στην εξέλιξη μιας σειράς από κοινωνικά προβλήματα. Αυτά τα κοινωνικά προβλήματα είναι άμεσα συνδεδεμένα με το φαινόμενο της ανεργίας που δημιουργεί ένα ντόμινο αλυσιδωτών καταστάσεων όπως η οικονομική αβεβαιότητα και η αδυναμία εκπλήρωσης των οικονομικών υποχρεώσεων, η αδυναμία βιοπορισμού και η αύξηση των άστεγων ανθρώπων αλλά και η τόνωση μεγάλου μέρους του πληθυσμού προς τα όρια της φτώχειας. Το ποσοστό ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει τριπλασιαστεί και το ποσοστό νέων ανέργων ανήλθε σε πρωτοφανή επίπεδα. Κυρίως πλήττονται τα άτομα νεαρής ηλικίας, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και με χαμηλά επαγγελματικά προσόντα, οι μετανάστες και τα άτομα που απασχολούνται σε εποχιακές εργασίες. Συγκεκριμένα ένας στους πέντε νέους της Ε.Ε. είναι άνεργοι. Από το 2008 έως το 2013 ο δείκτης της ανεργίας στις ευρωπαϊκές χώρες αυξήθηκε από το 0,7% στο 10,8%. Σε

³⁰Ψηφισμένος Ν.ς, Περιφέρεια Αττικής «Δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και της προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας για τη δράση Α.Ι.3.», σελ. 82-83

μια έρευνα της Eurostat το Σεπτέμβριο του 2014 το ποσοστό αυτό καταγράφηκε στο 10,1% και μεταφράζεται σε 24,6 εκατομμύρια ανέργους. Η αποτύπωση της ανεργίας στην Ε.Ε. παρουσιάζει τεράστιες αποκλίσεις καθώς το Σεπτέμβριο του 2014 η ανεργία μετρήθηκε από 5% στην Γερμανία έως 24% στην Ισπανία και με αποκορύφωμα την Ελλάδα με 26,4%³¹. Χαρακτηριστικό στοιχείο της ανεργίας στην Ε.Ε. είναι οι μακροχρόνια άνεργοι. Συγκεκριμένα από το 2010 έως το 2013 ο δείκτης της μακροχρόνιας ανεργίας από το 3,9% έφτασε στο 5,1%. Αυτό το ποσοστό αποτυπώνεται ως ένας στους πέντε δεν έχει εργαστεί ποτέ και τρεις στους τέσσερις είναι κάτω των 35 ετών. από όλη την Ευρωπαϊκή Κοινότητα το ισχυρότερο πλήγμα από αυτό τον δείκτη τον δέχτηκε η χώρα μας και η Ισπανία. Η υπάρχουσα οικονομική κατάσταση επηρεάζει την τόνωση της μακροχρόνιας ανεργίας με την Ελλάδα, την Βουλγαρία και τη Σλοβακία να μην κάνουν δυνατό την επανένταξη των μακροχρόνια ανέργων στην αγορά εργασίας. Παρατηρείται ότι το 2014 η ανεργία είχε μειωθεί σε σχέση με το 2013 καθώς στην ηλικιακή ομάδα 15-24 ετών από το 23,5% που ήταν το 2013 έπεσε στο 21,6% το 2014. Μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών παρατηρείται μεγάλη διαφορά της έντασης της ανεργίας αυτής την ηλικιακής ομάδας, με την Γερμανία από τη μια στο 7,6% και από την άλλη την Ελλάδα με 50,7% και την Ισπανία με 53,7%. Υπάρχει και μια μερίδα του ευρωπαϊκού πληθυσμού στο 8% όπου ζει σε συνθήκες στέρησης υλικών αγαθών και δεν έχουν την δυνατότητα να καλύψουν κάποιες κάποιες βασικές ανάγκες όπως θέρμανση εξαιτίας της ασθενούς οικονομικής δυνατότητας. Επίσης ένα ποσοστό του 9% του ευρωπαϊκού πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας ζει σε νοικοκυριά όπου κανείς από τα μέλη του δεν εργάζεται. Η τόνωση της ανεργίας μέχρι το 2013 και η μικρή εκτόνωση της τα δυο τελευταία χρόνια έχουν ως αποτέλεσμα ένα σημαντικό ποσοστό ανθρώπων να φτάνουν στα όρια της φτώχειας και ως επακόλουθο τον κοινωνικό αποκλεισμό. Από την έναρξη της οικονομικής κρίσης ο 2008 έως και το 2012 ο αριθμός των ανθρώπων μέλη των Ευρωπαϊκής Ένωσης αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού φτάνοντας το 25,1% δηλαδή τα 8,7 εκατομμύρια άτομα³².

Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι και με βάση τις έρευνες της Eurostat ο ενεργός πληθυσμός ήταν αυτός που επλήγει κυρίως από την οικονομική κρίση καθώς το 2012 το 10,9% της ηλικιακής ομάδας 18-59 ζούσε σε νοικοκυριά που κανένας από τα μέλη του δεν εργαζόταν. Φαίνεται ότι τα άτομα ηλικίας 65 και άνω αντιμετώπιζαν λιγότερο το κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα παιδιά είναι αυτά που εντοπίζονται ως πιο ευάλωτα στον κίνδυνο βίωσης της φτώχειας καθώς η οικονομική κατάσταση των γονιών τους βρίσκεται σε συνεχή κίνδυνο. Οι μονογονεϊκές οικογένειες τείνουν να αντιμετωπίζουν πιο έντονα την απειλή της φτώχειας και αυτό γίνεται αντιληπτό σε όλη την επικράτεια των ευρωπαϊκών χωρών και ξεκινά από 35% στη Σλοβακία, τη Φινλανδία και τη Δανία μέχρι το 78% στη Βουλγαρία. Στον ίδιο κίνδυνο βρίσκονται και οι πολύτεκνες οικογένειες με τρία και άνω μέλη σε ποσοστό 30,9% στην Ε.Ε. Αυτός ο κίνδυνος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι πολύ

³¹ Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή, «Περιφερειακή στρατηγική για την κοινωνική ένταξη και καταπολέμηση της φτώχειας» σελ 6

³² Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή, «Περιφερειακή στρατηγική για την κοινωνική ένταξη και καταπολέμηση της φτώχειας» σελ 7

μεγαλύτερος για τους μετανάστες που βρίσκονται εντός των ευρωπαϊκών συνόρων με 48,9% σε σχέση με τους ημεδαπούς 24,3%³³.

Τα μεγάλα ποσοστά της ανεργίας που καταγράφονται σε όλα τα κράτη μέλη της ευρωπαϊκής ένωσης και την συνεχή αύξηση της πιθανότητας οι ευρωπαϊκοί πολίτες να βιώσουν την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό αποτέλεσε την βασική αιτία για την χάραξη και την εφαρμογή μια κοινής ευρωπαϊκής στρατηγικής αποκαλούμενη ως «Ευρώπη 2020» έχοντας ως στόχο 20 εκατομμύρια άτομα να καταφέρουν να βγουν από την κατάσταση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού μέχρι και το 2020.

2.2. Ανεργία στην Ελλάδα

Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα γίνει μια παρουσίαση των στατιστικών δεδομένων σχετικά με την ανεργία και τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώθηκε, την τελευταία εξαετία στην Ελλάδα, από το 2010 έως το 2015, με βάση την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ). Για να γίνει ορθή προσέγγιση της έννοιας του δείκτη της ανεργίας, θα παρατεθεί ο ορισμός που δίνει η ίδια η ΕΛΣΤΑΤ και τον διαχωρισμό του από τις ομάδες των απασχολούμενων, των οικονομικά μη ενεργών και οικονομικά ενεργός πληθυσμός (εργατικό δυναμικό). Άνεργοι λοιπόν, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, *«είναι τα άτομα ηλικίας 15-74 ετών που δεν χαρακτηρίστηκαν ως απασχολούμενοι»³⁴, ήταν άμεσα διαθέσιμοι για εργασία είτε αναζητούσαν ενεργά εργασία τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες είτε είχαν βρει μια εργασία που θα αναλάμβαναν μέσα στους επόμενους τρεις μήνες»³⁵.*

Διεθνείς οργανισμοί εμφανίζονται ιδιαίτερα ανήσυχοι για την εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, με την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης και την σύνδεσή της κατά ένα μεγάλο μέρος με την αύξηση του δείκτη της φτώχειας. Θεωρούν ότι η κρίση στην χώρα μας χαρακτηρίζεται ως «κυκλική», γεγονός που οφείλεται στον περιορισμό της ζήτησης της οικονομίας και μετασχηματίζεται σε διαρθρωτική χάρη στο μεγάλο ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας, που ξεπερνά το 70%. Σύμφωνα με τον Κώστα Αγραπίδα, η διαρθρωτική ανεργία δεν πρέπει να ταυτίζεται μόνο με την μακροχρόνια ανεργία αλλά και με την διαρροή καταρτισμένου και υψηλού μορφωτικού επιπέδου εργατικού δυναμικού σε τρίτε χώρες. Εξετάζοντας την κατάσταση αυτή, οι διεθνείς οργανισμοί, κατατάσσουν τη Ελλάδα στις χώρες με τα μεγαλύτερα οικονομικά προβλήματα όχι μόνο σε ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά και σε παγκόσμιο. Η Παγκόσμια Τράπεζα και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) θεωρούν ότι η ανεργία θα παραμείνει σε υψηλά ποσοστά, σε όλη τη διάρκεια του 2015, κοντά στο 25% με 26% .η εκτίμηση που δίνει η Κομισιόν είναι και αυτή κοντά στο 25% και

³³ Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή, «Περιφερειακή στρατηγική για την κοινωνική ένταξη και καταπολέμηση της φτώχειας» σελ 7

³⁴ Ως απασχολούμενους η ΕΛΣΤΑΤ ορίζει «τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω τα οποία τη εβδομάδα αναφοράς είτε εργάστηκαν έστω και μια ώρα με σκοπό την αμοιβή ή το κέρδος, είτε εργάστηκαν στην οικογενειακή επιχείρηση, είτε δεν εργάστηκαν αλλά είχαν μια εργασία ως μισθωτοί ή επιχείρηση από την οποία απουσίαζαν προσωρινά».

³⁵ Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δελτίο Τύπου, «Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Ιούνιος 2015»

το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στο 23,8%. Ενδιαφέρουσα είναι η τοποθέτηση της Γενικής Συνομοσπονδίας Ελλάδος (ΓΣΕΕ) που προβλέπει, ότι μέσω των αναπτυξιακών προγραμμάτων που πρόκειται να υλοποιηθούν, μέχρι το 2020 η ανεργία θα πέσει στο 22% με 23% και ως το 2026 στο 17%³⁶.

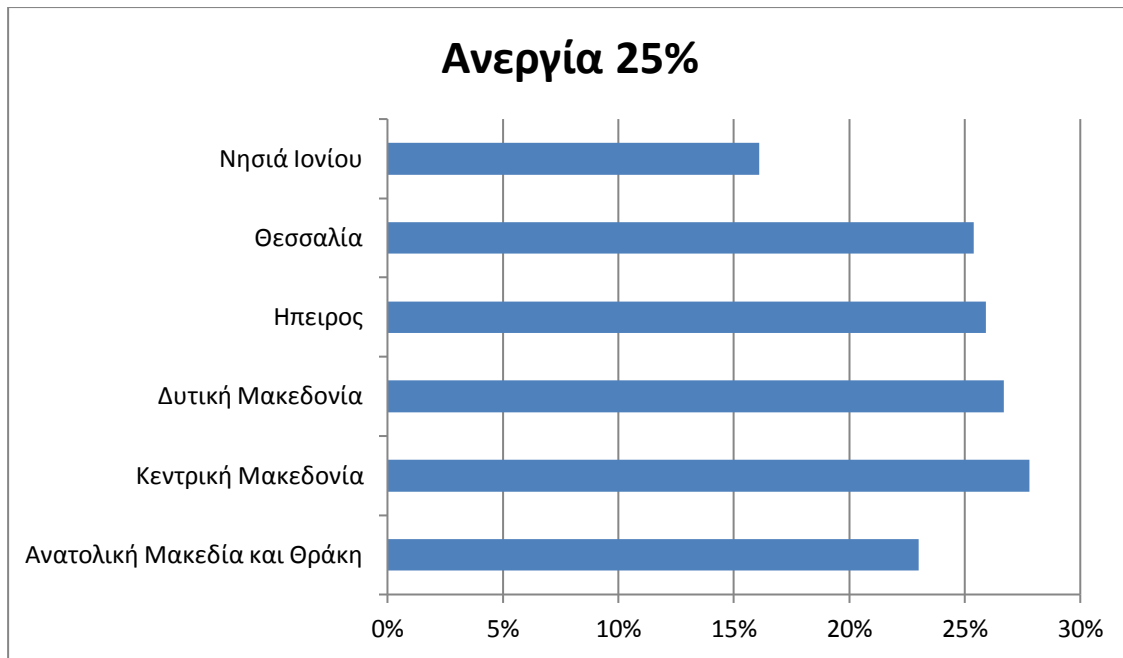
Η Παγκόσμια Τράπεζα στη βάση δεδομένων της σχετικά με τους δείκτες ανεργίας που καταγράφονται σε παγκόσμια κλίμακα με τελευταία μέτρηση το 2013 κατατάσσει την Ελλάδα στην τέταρτη θέση με ποσοστό 27,3% (πρώτη είναι η Μαυριτανία με 31%, δεύτερη η FYROM με 29%, Τρίτη η Βοσνία Ερζεγοβίνη με 28,4%)³⁷.

Σημαντικός παράγοντας για τον σχεδιασμό των πολιτικών προώθησης της απασχόλησης του νέου ΕΣΠΑ 2014-2020 αποτέλεσε και η καταγραφή της ανεργίας ανά περιφέρεια. Υψηλές τάσεις της ανεργίας παρατηρούνται στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 27,9%, της Δυτικής Ελλάδας με 27,8%, της Στερεάς Ελλάδας με 27% και της Αττικής με 26,8%, ποσοστά που ξεπερνούν το γενικό δείκτη της ανεργίας στην Ελλάδα εκείνο το χρονικό διάστημα που βρισκόταν στο 25%. Αυτό συμβαίνει λόγω της μεγάλης πληθυσμιακής συγκέντρωσης σε αυτές της περιφερειακές μονάδες. Οι υπόλοιπες περιφέρειες, όπως αναγράφονται και στον Πίνακα 2 είναι κάτω του ποσοστού του γενικού δείκτη ανεργίας.

Πίνακας 2: Ανεργία κατά περιφέρεια, Γ' τρίμηνο 2014

³⁶ Σαλούρου, Ρούλα, (2015), «Εφιαλτικά υψηλά παραμένει το ποσοστό ανεργίας», Καθημερινή: Ελληνική Οικονομία

³⁷ <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>

Πηγή: Eurostat

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και όπως φαίνεται από τον Πίνακα 3, το ποσοστό της ανεργίας τον Ιούνιο του 2010 ήταν στο 12,5% με 627.281 ανέργους και τον Ιούνιο του 2015 αγγίζει το 25,2% με 1.204.844 ανέργους. Αποκορύφωμα της εξαετίας υπήρξε το 2013, με 27,7% και 1.345.627 ανέργους. Γενικά παρατηρούμε ότι από τον Ιούνιο του 2010 διαγραφόταν συνεχής τόνωση της ανεργίας έως και τον Ιούνιο του 2013, όπου από κει και έπειτα αρχίζει μια μικρή μείωση κατά τα έτη 2014, 2015, περίπου μιας ποσοστιαίας μονάδας.

Πίνακας 3: Άνεργοι και ποσοστό ανεργίας- Ιούνιος 2010-2015.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Άνεργοι	627.281	847.010	1.217.828	1.345.627	1.286.318	1.204.844
Ποσοστό Ανεργίας	12,5%	17,2%	24,9%	27,7%	26,6%	25,2%

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δελτίο Τύπου, «Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Ιούνιος 2015»

Ένα ακόμα στοιχείο που αξίζει να αναφερθεί στην παρούσα εργασία σχετικά με την ανεργία της εξαετίας 2010-2015, είναι ότι σταθερά σε όλα τα έτη η ανεργία των γυναικών συγκριτικά με τον ανδρών είναι μεγαλύτερη (Πίνακας 4). Το ίδιο ισχύει και για την ηλικιακή ομάδα 15-24 συγκριτικά με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, καθώς όσο ανεβαίνουμε στις ομάδες αυτές, η ανεργία μειώνεται, όπως καταγράφεται στον Πίνακα 5. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της πρώτης ηλικιακής ομάδας των νέων ανέργων είναι νεοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας.

Πίνακας 4: Ποσοστό ανεργίας κατά φύλλο, Ιούνιος 2010-2015

Φύλο	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Άνδρες	10,0%	14,4%	22,1%	24,8%	23,5%	21,7%
Γυναίκες	15,9%	21,0%	28,5%	31,5%	30,6%	29,5%
Σύνολο	12,5%	17,2%	24,9%	27,7%	26,6%	25,2%

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Πίνακας 5: Ποσοστό ανεργίας κατά ηλικιακές ομάδες, Ιούνιος 2010-2015

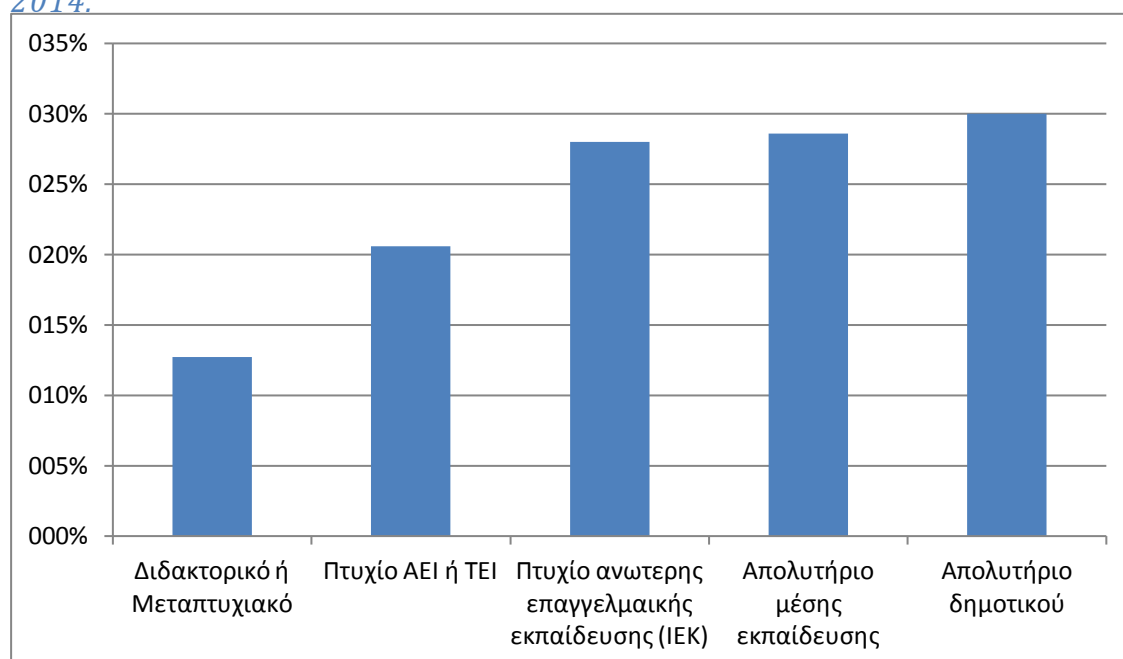
Ηλικιακές Ομάδες	2010	2011	2012	2013	2014	2015
15-24 ετών	31,5	43,3	55,4	59,1	49,4	48,3
25-34	16,4	23,7	31,8	36,3	35,2	32,1
35-44	10,4	14,0	21,5	24,0	22,8	22,4
45-5	8,5	11,7	18,3	20,3	20,9	19,7
55-64	6,2	8,1	13,8	15,3	17,4	17,2
65-74	1,5	2,6	4,1	14,9	11,6	10,0
Σύνολο	12,5%	17,2%	24,9%	27,7%	26,6%	25,2%

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Συγκεντρωτικά και σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ το ποσοστό της ανεργία τον Ιούνιο του 2014 ήταν στο 26,6% και έφτασε τον ίδιο μήνα του 2015 στο 25,2%. Ωστόσο τον Μάη του ίδιου έτους είχε μετρηθεί στο 25%. Αριθμητικά οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.204.844 άτομα. Οι άνεργοι μειώθηκαν κατά 81.474 άτομα σε σχέση με τον Ιούνιο του 2014 δηλαδή μειώθηκε κατά 6,3% .

Στον Πίνακα 6, παρατηρείται η καταγραφή της ανεργίας με βάσει το εκπαιδευτικό επίπεδο κατά το τρίτο τρίμηνο του 2014. Το 30% ων ανέργων είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, δηλαδή κάτοχοι απολυτηρίου δημοτικού. Όσο το εκπαιδευτικό επίπεδο αυξάνεται τόσο μειώνεται το ποσοστό ανεργίας. Συγκεκριμένα, οι κάτοχοι μέσης εκπαίδευσης είναι στο 28,6% κι της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης (IEK) στο 28%. Οι πτυχιούχοι ΑΕΙ και ΤΕΙ φτάνουν στο 20,6% ενώ όσοι κατέχουν διδακτορικό ή μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών εμφανίζουν 12,7% ανεργία.

Πίνακας 6: Ανεργία με βάση το εκπαιδευτικό επίπεδο, τρίτο τρίμηνο 2014.

Πηγή: Eurostat

2.3. Ευρωπαϊκές περιφερειακές πολιτικές προώθησης απασχόλησης

Η βασική πολιτική προώθησης της απασχόλησης που ακολούθησε και συνεχίζει να ακολουθεί η Ενωμένη Ευρώπη βασίζεται στο πρόγραμμα, που αναφέρθηκε και πιο πάνω «Ευρώπη 2020», το οποίο ξεκίνησε το 2010 και θα διαρκέσει μέχρι και το 2020. Στόχος του είναι η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης και η δημιουργία πρόσφορου εδάφους με επενδύσεις στην εκπαίδευση, την έρευνα και την καινοτομία, την μετάβαση σε μια βιώσιμη οικονομία, και στην απόσυρση των αποκλεισμών. Επιδιώκει να δημιουργήσει μια ανάπτυξη χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς θέτοντας ως κύρια επιδίωξη της την δημιουργία περισσότερων και ποιοτικότερων θέσεων εργασίας ιδίως σε αυτές της κοινωνικές ομάδες που βίωσαν και βιώνουν περισσότερο την ανεργία και τις συνισταμένες της. Αυτές οι κοινωνικές ομάδες είναι το γυναικείο φύλο, οι νέοι και οι εργαζόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας. Κεντρικός άξονας αυτής της στρατηγικής είναι η απασχόληση ανδρών και γυναικών ηλικίας 20-64 ώστε να φτάσει στο 75%, να μειωθεί η πιθανότητα εγκατάλειψης του σχολείου σε ποσοστό 10% και να αυξηθεί στο 40% το ποσοστό των ατόμων 30-34 ετών με την ολοκλήρωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τελικός στόχος της είναι να μειωθεί ο αριθμός των ατόμων που ζούν σε συνθήκες φτώχειας ή απειλούνται από αυτή και του κοινωνικού αποκλεισμού αγγίζοντας τα 20 εκατομμύρια άτομα. Για να γίνει κάτι τέτοιο δυνατό δημιουργήθηκαν δυο βασικοί άξονες:

- Ο πρώτος αφορά «την ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας» επικεντρώνοντας την προσοχή του αρχικά, μεμονωμένα σε άτομα δίνοντας τους την ευκαιρία να αναπτύξουν νέες δεξιότητες και να προσαρμόζονται στις αλλαγές που θα αντιμετωπίσουν στην αγορά εργασίας αλλάζοντας επιτυχώς

επάγγελμα. Έπειτα δίνει προσοχή στο κοινωνικό σύνολο με τον εκσυγχρονισμό της αγοράς εργασίας για να μειωθεί η ανεργία και να αυξηθεί η «παραγωγικότητα του εργατικού δυναμικού».

- Ο δεύτερος έχει να κάνει με την «Ευρωπαϊκή πλατφόρμα κατά της φτώχειας» στοχεύοντας σε μια εγγυημένη οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή, την διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων του ανθρώπου οι οποίοι βρίσκονται υπό συνθήκες φτώχειας και βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό, προσφέροντας τους την δυνατότητα να ζουν με αξιοπρέπεια και να μπορέσουν να απαγκιστρωθούν από την περιθωριοποίηση συμμετέχοντας πλέον ενεργά μέσα στην κοινωνία. Επιπρόσθετα προσπαθεί να δημιουργήσει παροχές βοήθειας στους πολίτες κάθε χώρας μέλους της Ε.Ε. ώστε να ενσωματωθούν στις κοινότητες που μένουν, να αποκτήσουν εκπαίδευση, να βρουν εργασία και να μπορούν να συμμετέχουν σε κοινωνικά οφέλη³⁸.

Τα αποτελέσματα αυτών των δυο αξόνων πρέπει να γίνουν αντιληπτά και να συνεχίζουν να εφαρμόζονται ουσιαστικά μέχρι και το έτος 2020 όπου και θα γίνει η τελική αποτίμηση αυτής της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Βασική προϋπόθεση για την επιτυχία αυτών αποτελεί η ταύτιση τους ως εθνικοί στόχοι για να μπορεί να γίνει έλεγχος της προόδου από την εφαρμογή τους σε κάθε κράτος μέλος, οι οποίοι σε συνέχεια πρέπει να εξειδικευτούν και σε περιφερειακό επίπεδο.

Ωστόσο μεγαλύτερο μέρος αυτών των δυο αξόνων καταλαμβάνει «η Ευρωπαϊκή πλατφόρμα κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού» καθώς αγγίζει πιο σύνθετα και ευαίσθητα κοινωνικά ζητήματα όπως αυτό της φτώχειας³⁹ και του κοινωνικού αποκλεισμού, καλώντας όλα τα μέλη κράτη της Ε.Ε. να συνδιαμορφώσουν μια κοινή κατευθυντήρια γραμμή για την καταπολέμηση αυτών των δυο φαινομένων. Προσπαθούν να κάνουν εφικτή την έξοδο 20 εκατομμυρίων ανθρώπων από αυτές τις οδυνηρές κοινωνικές συνθήκες. Οι τομείς δράσης Ευρωπαϊκής Πλατφόρμας έχει να κάνει με:

- *Την ευκαιρία στην απασχόληση.* Κύριος παράγοντας για την έξοδο από τη φτώχεια είναι η εύρεση εργασίας μέσα από την βιώσιμη ανάπτυξη των οικονομιών κι τη δημιουργία θέσεων εργασίας κατορθώνοντας να φτάσει το ποσοστό απασχόλησης στο 75% ισάξια και για τους και τις γυναίκες. Δίνεται ιδιαίτερα, προτεραιότητα στην καλύτερη λειτουργία της εργασίας κατασκευάζοντας ένα ανθρώπινο δυναμικό με ανεπτυγμένες δεξιότητες και προσόντα διασφαλίζοντας τους ένα καλύτερο και ποιοτικότερο περιβάλλον εργασίας και στη συνέχεια την προώθηση νέων θέσεων εργασίας. Παράλληλα θα πρέπει να υπάρξουν κοινωνικές υπηρεσίες έχοντας ως έργο την κοινωνική στήριξη των ανέργων αλλά και την συνέχιση τους για να μην μείνουν μέσα σε μια κατάσταση απασχόλησης με χαμηλή ποιότητα.
- *«κοινωνική προστασία και πρόσβαση στις βασικές υπηρεσίες».* Η κοινωνική προστασία είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί με την πρόληψη και την έγκαιρη παρέμβαση. Σε αυτό το κομμάτι δίνεται βάρος στη βιωσιμότητα των

³⁸ Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή, «Περιφερειακή στρατηγική για την κοινωνική ένταξη και καταπολέμηση της φτώχειας» σελ 9-10

³⁹ Το 1984 δόθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ο ορισμός της φτώχειας σύμφωνα με τον οποίο «οι φτωχοί είναι εκείνα τα άτομα, οι οικογένειες ή οι ομάδες των οποίων οι υλικοί, πολιτισμικοί και κοινωνικοί πόροι είναι τόσο ανεπαρκείς ώστε να τους αποκλείουν από το ελάχιστο βιοτικό επίπεδο της κοινωνίας που ζουν».

συνταξιοδοτικών συστημάτων καθώς μέσω αυτών συντηρούνται ευάλωτες ομάδες και άτομα με αστάθειες στην αγορά εργασίας. Μια ακόμα παράμετρος είναι και η ισότητα στην υγεία καθώς η κακή λειτουργία της συμβάλει στη φτώχεια μιας και είναι πιθανόν να μειώσει την εργασιακή ικανότητα ενός ατόμου βγάζοντας τον έξω από την αγορά εργασίας και οδηγώντας το στη φτώχεια και στο κοινωνικό αποκλεισμό. Επίσης το κόστος που πιθανόν να χρειαστεί κάποιο άτομο για την θεραπευτική αγωγή με μια κακή και άνιση υγεία μπορεί να αποτελέσει σοβαρό παράγοντα για να οδηγηθεί στη φτώχεια.

- *Πολιτικές για την εκπαίδευση.* Η εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελέσει το θεμέλιο λίθο πάνω στον οποίο θα βασιστεί η κοινωνία για να μπορέσουν τα μέλη της να αποκτήσουν την ικανότητα κοινωνικής κινητικότητας με τελικό σκοπό την αντιμετώπιση της ανισότητας που προκύπτει με βάση την κοινωνική διαστρωμάτωση. Η προσχολική εκπαίδευση θεωρείται ως θεμελιακή αρχή για την διακοπή της συνθήκης της φτώχειας και την μελλοντική μετάβαση σε κάποια άλλη τάξη, ανώτερη της κοινωνικής πυραμίδας. Η στρατηγική της Ε.Ε στοχεύει ώστε το 94% των παιδιών από 4 ετών έως και τα στιγμή που θα ακολουθήσουν την υποχρεωτική εκπαίδευση να έχουν συμμετάσχει επιτυχώς ήδη στην προσχολική. ως αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής η Ευρώπη στοχεύει στην μείωση του ποσοστού πρόωρης εγκατάλειψης της σχολικής εκπαίδευσης και παράλληλα στην αύξηση του εκπαιδευτικού επιπέδου και των δεξιοτήτων των μελών της.
- *Μετανάστευση και κοινωνική ενσωμάτωση.* Το 6,4% του πληθυσμού που κατοικεί εντός της Ε.Ε. συντίθεται από αλλοδαπούς. Από αυτό, τα 2/3 του πληθυσμού προέρχονται από τρίτες χώρες. Η κοινωνική τους ενσωμάτωση και η κατάσταση μιας επιτυχούς μεταναστευτικής πολιτικής ισοδυναμεί με ένα δύσκολο έργο που πρέπει να έρθει εις πέρας. Συνεπώς επιχειρείται η δυνατότητα εισαγωγής στην αγορά εργασίας, τη στέγαση, σε δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες και την διάπλαση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των αυτοχθόνων. Χαρακτηριστικό αυτής της δύσκολης κατάστασης είναι ότι οι δεύτερες και τρίτες γενιές μεταναστών αντιμετωπίζουν ακόμα σοβαρές διακρίσεις. Η στρατηγική αυτή προσπαθεί να απαλείψει αυτά τα προβλήματα που βιώνει ο μεταναστευτικός κόσμος στο εσωτερικό της Ευρώπης με την επιτυχή ένταξη του κατορθώνοντας μια ευρωπαϊκή συνοχή.
- *Κοινωνική ενσωμάτωση και απαλοιφή των διακρίσεων.*
 - Οι άξονες που προβλέπουν την ενσωμάτωση και την καταπολέμηση των διακρίσεων πρέπει να γίνει σε κοινή συνισταμένη αυτών των δυο, καθώς η φτώχεια πολλές φορές ξεκινά από την κοινωνική περιθωριοποίηση στερώντας από τους μετανάστες την ευκαιρία για εργασία αλλά και την απόλαυση των δικαιωμάτων που υπάρχουν στις υπόλοιπες πληθυσμιακές ομάδες.
 - πέρα από τους μετανάστες μια ακόμα σοβαρή διάκριση που υπάρχει όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και σε όλα τα πλάτη και μήκη του πλανήτη, είναι η ισότητα των φύλων. Σε αυτό το πρόβλημα οι πολιτικές της ευρωπαϊκές στρατηγικής εστιάζουν στην ίση κατανομή εισοδήματος μεταξύ των δυο φύλων και οδηγεί σε υψηλές τιμές καταγραφής της φτώχειας για το γυναικείο πληθυσμό. Αυτό παρουσιάζει ένταση στις μόνες μητέρες και στις ηλικιωμένες γυναίκες.
 - τα άτομα με αναπηρία αποτελούν και αυτά ένα μέρος του πληθυσμού που δέχεται την διάκριση και οδηγούνται ταυτόχρονα στη φτώχεια καθώς οι χρηματικοί πόροι που τους χορηγούνται δεν είναι σαφές αν επαρκούν για το βιοπορισμό τους.

- τα ποσοστά μέτρησης των άστεγων με την οικονομική κρίση δίνουν να κορυφώνονται χαρακτηρίζοντας την έλλειψη στέγη ως την πιο ακραία μορφή φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Παρότι η κατάσταση της στέγασης αποτελεί βασικό ανθρώπινο αγαθό, οι πολιτικές για την αντιμετώπιση της είναι ένα κομμάτι καίριας σημασίας για την «Ευρώπη 2020».
- την εξάλειψη του χρηματοπιστωτικού αποκλεισμού εξαιτίας τις ανικανότητας πρόσβασης σε τραπεζικές υπηρεσίες.
- την ενσωμάτωση των Ρομά⁴⁰.

Οι παραπάνω στρατηγικές για να τεθούν σε λειτουργία χρειάζονται να λάβουν χρηματικούς πόρους. Αυτοί προέρχονται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα για την Απασχόληση και την Κοινωνική Καινοτομία (EASI), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση, το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας από τους Απόρους (FEAD), το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το URBACT III, και το HORIZON 2020⁴¹.

Η περιφερειακή ανάπτυξη ουσιαστικά αρχίζει την πορεία της έχοντας ως σκοπό την άμβλυνση των προβλημάτων ανάπτυξης όπως αυτά διαμορφώνονται μέσα σε αυτή, την ενίσχυση της και την δημιουργία νέων ευκαιριών. Σε αυτή την προσπάθεια σημαντικό ρόλο έπαιξαν τα Α' (1989-1993), Β' (1994-1999), Γ' (2000-2006) Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης και τα ΕΣΠΑ 2007-2013 και 2014-2020. Τα τρία αυτά ΚΠΣ αποτέλεσαν την πρώτη προσπάθεια ανάπτυξης και ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας στην περιφέρεια με κρατικά ευρωπαϊά κονδύλια χωρίς επιτυχή αποτελέσματα εφόσον δεν υπήρξε συντονισμένος σχεδιασμός που θα ακολουθούνταν μέχρι τη λήξη του προγράμματος. Έτσι, φτάνουμε σε μια γενικότερη και ορθότερη προσπάθεια περιφερειακής ανάπτυξης και της συνέχειας αυτών των ΚΠΣ μέσω των προγραμμάτων ΕΣΠΑ.

2.4. Ελληνικές πολιτικές προώθησης της απασχόλησης

Η χώρα μας βιώνει την οικονομική κρίση σχεδόν εδώ με και μια εξαετία σε μια μόνιμη κατάσταση ύφεσης. Τα χαρακτηριστικά της δεν μένουν μόνο στον οικονομικό τομέα αλλά έχουν φέρει και σωρεία από κοινωνικά προβλήματα και γι αυτό το λόγο αποκαλείται από πολλούς ως «ανθρωπιστική κρίση». Τα προβλήματα που δημιούργησε έχουν να κάνουν με την δραματική εκτόξευση της ανεργίας, όπως αναλύσαμε και στο παραπάνω μέρος της εργασίας, φέρνοντας ως αποτέλεσμα εκατομμύρια ανθρώπους να τείνουν όλο και πιο πολύ στον κίνδυνο να βιώσουν την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Πολλοί συνάνθρωποι μας δεν κατάφεραν να γλιτώσουν από την κατάσταση της φτώχειας και να καθιστούν ανίκανοι λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων να καλύψουν βασικές ανθρώπινες ανάγκες όπως αυτές της στέγασης και της σίτισης. Για να αντιμετωπιστεί είναι απαραίτητη να αναπτυχθεί μια κεντρική εθνική στρατηγική προώθησης της απασχόλησης αποσκοπώντας στη

⁴⁰ Καραμεσίνη Μ., «Η πολιτική απασχόλησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντιμετώπιση με την οικονομική κρίση», 4^ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Πολιτικής, «Ο ρόλος της κοινωνικής πολιτικής σήμερα: Κριτικές προσεγγίσεις και προκλήσεις», Αθήνα, 10-11 Μαρτίου 2011, Σελ 8-11

⁴¹ Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή, «Περιφερειακή στρατηγική για την κοινωνική ένταξη και καταπολέμηση της φτώχειας» σελ 18-21

δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ώστε να αυξηθεί το βιοτικό επίπεδο της χώρας, μένοντας την ανεργία, βγαίνοντας χιλιάδες άνθρωποι από τον βούρκο της φτώχειας και με απώτερο σκοπό τη οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας και την έξοδο από την οικονομική κρίση. Οι πολιτικές, λοιπόν, προώθησης της απασχόλησης από τη χώρα μας σχεδιάστηκαν με βάση την ευρωπαϊκή στρατηγική «Ευρώπη 2020» και έχουν βρίσκονται σε κατάσταση εφαρμογής. Οι πόροι που χρησιμοποιεί η Ελλάδα προέρχονται από το ΕΣΠΑ, οι οποίοι όμως δεν είναι αρκετοί για να δοθεί άμεσα αποτέλεσμα σε όλα αυτά τα προβλήματα ου προαναφέρθηκαν.

Οι πολιτικές αυτές φαίνεται να διαχωρίζονται σε δυο κατηγορίες με βάση της έκθεσης του Συνηγόρου του Πολίτη, τις «παθητικές» μέσω των χρηματικών επιδομάτων του ΟΑΕΔ και τις «ενεργητικές» που αποσκοπούν στην προώθηση των ανέργων στην αγορά εργασίας. Στην Ελλάδα βασικός φορέας υλοποιήσεις των ενεργών πολιτικών είναι ο ΟΑΕΔ καθώς αναπτύσσει σε μεγάλο εύρος δράσεις για την ενίσχυση της απασχόλησης, την επαγγελματική εκπαιδευτική κατάρτιση, την προστασία ευπαθών κοινωνικών ομάδων καταπολεμώντας τον κοινωνικό αποκλεισμό, την ενημέρωση και συμβουλευτική σχετικά με τον επαγγελματικό προσανατολισμό κλπ.

«Παθητικές» πολιτικές

Οι «παθητικές» πολιτικές ασχολούνται με τον περιορισμό και τον έλεγχο των συνεπειών που προκύπτουν από την ανεργία. Οι άξονες που ακολουθούνται είναι η χορήγηση κάποιου συμβολικού εισοδήματος στον άνεργο πληθυσμό και η διαχείριση του δείκτη της ανεργία μέσω των πολιτικών μείωσης του εργατικού δυναμικού. Στο πρώτο άξονα, η οικονομική στήριξη των ανέργων ονομάζεται «επιδόματα ασφάλισης της ανεργίας» είναι μερικού ικανοποιητικού χρηματικού ύψους και για συγκεκριμένο διάστημα με την λογική ότι θα παρακινήσει να ψάχνει ο άνεργος να βρεί κάτι που ταιριάζει στις ικανότητες του και να μην δεχθεί την πρώτη εργασία που θα βρεθεί. Ωστόσο υπάρχει και μια αρνητική κριτική σχετικά με αυτή την χρηματοδότηση καθώς θεωρείται ότι οι άνεργοι μπορεί να επαναπαυθούν και να διακόψουν την αναζήτηση εργασίας εφόσον θα υπάρχει η ασφάλεια αυτών των επιδομάτων. Βέβαια στη χώρα μας το ύψος αυτών ανέρχεται σχεδόν στο μισό περίπου του ημερομισθίου που παίρνει ένας ανειδίκευτος εργάτης πράγμα που σημαίνει ότι δεν είναι αρκετό ούτε για να καλύψει τις βασικές του ανάγκες. Επομένως η κριτική σχετικά με τα επιδόματα δεν έχει καμιά βάση σε συνάρτηση με την ελληνική πραγματικότητα. Η χρονική διάρκεια που καταβάλλεται το επίδομα έχει ως ανώτατο όριο τους 12 μήνες. Προϋπόθεση για να συμπεριληφθεί κανείς ως δικαιούχος είναι να έχει εργαστεί στο παρελθόν και να έχει ένα ορισμένο αριθμό ενσήμων. Ο δεύτερος άξονας της μείωσης του εργατικού δυναμικού έχει να κάνει με «τις πολιτικές που περιορίζουν την είσοδο στο εργατικό δυναμικό» και αυτές που καταφέρνουν να φύγουν από αυτόν. Οι πρώτες αναφέρονται κυρίως στους νέους και οι δεύτεροι στους ηλικιωμένους. Οι πολιτικές που ασχολούνται με τους νέους έχει να κάνει με την αύξηση των χρόνων της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στοχεύοντας στην άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου και των δεξιοτήτων των ανθρώπων που θα βγούν στην αγορά εργασίας. Όσο τώρα αφορά τους ηλικιωμένους, αυτό που ίσχυε ήταν της πρόωρης συνταξιοδότησης που εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των εργοδοτών αφού θα ανανεώνονταν ηλικιακά η σύνθεση του

εργατικού τους δυναμικού και τα κράτος θα ευνοούνταν από την μείωση της ανεργίας⁴².

Οι «ενεργητικές πολιτικές»

Οι ενεργητικές πολιτικές φέρουν την μορφή «προγραμμάτων» για την προώθηση της απασχόλησης πράγμα που σημαίνει ότι έχουν περιορισμένη χρονική διάρκεια και μεταβάλλονται συνεχώς όσο αφορά τις προϋποθέσεις και διαδικασίες επιλογής σε αυτά. Βασικός τους στόχος είναι η ενεργοποίηση των άνεργων και έργων ατόμων για την εισαγωγή τους την αγορά εργασίας και κύρια ενασχόληση τους οι αιτίες που προκαλούν ανεργία. Οι ενεργητικές πολιτικές έχουν καθοριστικό ρόλο στην επανένταξη και την επαναφορά των ανέργων στην εργασία μέσα από κατάλληλες συνθήκες και τέλος στην εξάλειψη των εμποδίων που αντιμετωπίζουν ευπαθείς ομάδες για την εύρεση εργασίας⁴³. Μορφές ενεργητικών πολιτικών είναι:

- *Η κατάρτιση.* Τα νέα τεχνολογικά δεδομένα και η συνεχής εξέλιξη της τεχνολογίας κάνει απαραίτητη τη γνώση και την ενημέρωση για ότι νέο υπάρχει. Ο άνεργος πληθυσμός, καθώς απέχει από την άσκηση του επαγγέλματος του βρίσκεται αντιμέτωπος με την απαξίωση των εργατικών ικανοτήτων του. Έτσι η κατάρτιση αποτελεί μια από τις βασικές ενεργητικές πολιτικές προσφέροντας ενίσχυση των γνώσεων και ικανοτήτων αυτών που θέλουν να εργαστούν κάνοντας πιο ανταγωνιστικούς.

Πολιτικές προώθησης απασχόλησης

Οι στόχοι που έχουν οι ελληνικές πολιτικές με βάση το ΕΣΠΑ 2014-2020 έχουν να αντιμετωπίσουν δυο προκλήσεις. Η πρώτη έχει να κάνει με την βελτίωση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων της απασχόλησης και συγκεκριμένα τα προγράμματα κατάρτισης στο εργασιακό πλαίσιο, πρέπει να είναι άμεσα συνδεδεμένα με την αγορά εργασίας και τις ανάγκες που αυτή έχει. Η δεύτερη σχετίζεται με την τόνωση της ζήτησης εργασίας. Η κατάσταση που υπάρχει αυτή τη στιγμή καθιστά αδύνατο από τους ιδιώτες το άνοιγμα τόσων θέσεων εργασίας όσων θα μείωναν το ποσοστό της ανεργίας. Το πρόβλημα δηλαδή που εντοπίζεται στην χώρα μας δεν έχει να κάνει με το γνωστικό και εκπαιδευτικό επίπεδο, που είναι υψηλό, αλλά από την ζήτηση εργατικού δυναμικού. Έτσι γίνεται προσπάθεια επίλυσης του μέσα από τα προγράμματα κοινωφελούς εργασίας. Τα προγράμματα που ήδη βρίσκονται εν ενεργεία έχουν κάποιες βασικές προϋποθέσεις για την συμμετοχή τους σε αυτά. Οι προϋποθέσεις αυτές αφορούν την ηλικία, το εκπαιδευτικό επίπεδο και τις ανάγκες που έχουν οι ίδιοι οι άνεργοι. Γενική κατευθυντήρια τους είναι η συντήρηση των ήδη υπαρχόν εργασιακών θέσεων, την είσοδο των ανέργων στην αγορά εργασίας, την προώθηση της απασχόλησης και τη επιχειρηματικότητα φροντίζοντας παράλληλα να συμμετέχουν σε αυτό και άτομα προερχόμενα από ευπαθής κοινωνικά ομάδες. Μεγαλύτερη βαρύτητα που δίνουν οι ελληνικές πολιτικές προώθησης της απασχόλησης είναι η μείωση της ανεργίας των νέων, που αγγίζει σχεδόν το 55% του

⁴² Τερτσινίδου Γ., «Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης. Η περίπτωση των Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας (μέσω των Τοπικών Πρωτοβουλιών Απασχόλησης, σελ 9-15

⁴³ Τερτσινίδου Γ., «Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης. Η περίπτωση των Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας (μέσω των Τοπικών Πρωτοβουλιών Απασχόλησης, 26-32

συνολικού πληθυσμού και αυτή των γυναικών⁴⁴. Τα προγράμματα αυτά που μέσα τους αντικατοπτρίζονται οι ελληνικές πολιτικές προώθησης της απασχόλησης είναι:

- *Τα προγράμματα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας.* Είναι δυο ειδών και τα πρώτα Ασχολούνται με την ανάπτυξη και τη δημιουργία εργασίας εμπειρίας μέσα από ιδιωτικές εταιρείες, επιχειρήσεις και εφαρμόζονται σε άνεργα άτομα 18 έως 29 ετών που πρώτη φορά εισέρχονται στην αγορά εργασίας. Το πρόγραμμα αυτό ανήκει στο πλαίσιο του Ε. Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020» και διαχωρίζεται σε δύο είδη προγραμμάτων επιταγής εισόδου «Voucher» για την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας. Το πρώτο αφορά 12.000 άνεργους που ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 18-24 ετών και το δεύτερο σε 30.000 άνεργους ηλικίας 25-29 ετών. Μέσω αυτών παρέχεται θεωρητική και εκπαιδευτική κατάρτιση μέσα από την πρακτική άσκηση σε ρεαλιστικές συνθήκες εργασίας και αποβλέποντας μακροπρόθεσμα στην διατήρηση αυτών μέσα στις ιδιωτικές επιχειρήσεις αν το επιθυμούν και οι δυο και υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας με το πέρας του χρονικού πλαισίου που ορίζουν τα προγράμματα αυτά. Τα δεύτερα υλοποιούνται μέσα από τον ΟΑΕΔ και τη δράση «Επιταγή Διασύνδεσης με την αγορά εργασίας ανέργων αποφοίτων Πανεπιστημίων και Τ.Ε.Ι.», στο πλαίσιο του Ε.Π. «Εκπαίδευση και Δια βίου Μάθηση 2007-2013». Σκοπός αυτής της δράσης είναι η χορήγηση συνεχιζόμενης εκπαιδευτικής κατάρτισης σχετικά με την ανάπτυξη των ικανοτήτων σε 13.000 άνεργους ηλικίας έως 29 ετών αποφοίτων Πανεπιστημιακών και Τεχνολογικών Ιδρυμάτων⁴⁵.
- *Προγράμματα επιχορήγησης επιχειρήσεων.* Αυτά τα προγράμματα έχουν να κάνουν με το άνοιγμα θέσεων εξαρτημένης εργασίας πλήρους απασχόλησης με τις επιχορηγήσεις των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Οι χρηματικοί πόροι αυτών των επιχορηγήσεων καλύπτουν μέρος του μισθού που καταβάλει ο εργοδότης στον εργαζόμενο μειώνοντας έτσι το κόστος της επιχείρησης του και το άνοιγμα θέσεων εργασίας. τα προγράμματα αυτά που έχουν να κάνουν με την πρόσληψη υποδιαιρούνται και σε άλλα προγράμματα τα οποία είναι:

-7.200 ανέργων έως 35 ετών αποφοίτων των ανώτερων πανεπιστημιακών και τεχνολογικών ιδρυμάτων.

-4.000 ανέργων που έχουν λάβει μέρος στο πρόγραμμα «Επιταγή εισόδου στην αγορά εργασίας για άνεργους νέους έως 29 ετών» ή στην «Επιταγή Εισόδου στην αγορά εργασίας για άνεργους νέου ηλικίας έως 29 ετών στον κλάδο του τουρισμού».

-5.000 άνεργοι 25-66 ετών

⁴⁴ «Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων του 2015», συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνώμων του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας, σελ 48-49

⁴⁵ «Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων του 2015», συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνώμων του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας, σελ 50

-10.000 άνεργοι 30-66 ετών.

Επίσης, σε αυτό το κομμάτι συγκαταλέγονται και τα υπόλοιπα τέσσερα προγράμματα που θα ακολουθήσουν και αυτά είναι το «Πρόγραμμα επανένταξης» στην αγορά εργασίας μέσω τη ανακατασκευή του επιδόματος ανεργίας για την οικονομική ενίσχυση 10.000 ανέργων, το Ειδικό διετές Πρόγραμμα για την πρόσληψη 25.000 ανέργων, «το πρόγραμμα επιχορήγησης των εποχιακών ξενοδοχειακών επιχειρήσεων» ώστε να συντηρηθούν οι θέσεις εργασίας και κατά τη χειμερινή περίοδο, και τέλος η «Επιχειρηματικότητα νέων με έμφαση στην καινοτομία» με την χρηματοδότηση επιχειρηματικών πρωτοβουλιών 2.000 ανέργων⁴⁶. Στα πλαίσια αυτά, ήδη από τον Οκτώβρη του 2015, έχουν προδημοσιευτεί δυο προσκλήσεις για τις οποίες αναμένεται η οριστική προκήρυξη. Η πρώτη σχετίζεται με το πρόγραμμα «Νεοφυής επιχειρηματικότητα» που ενισχύει την δημιουργία πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων⁴⁷ από φυσικά πρόσωπα που έχουν γεννηθεί πριν την 1/1/1991, σε στρατηγικούς τομείς προτεραιότητας του ΕΠ Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία (ΕΠΑνΕΚ) έως του ποσού των 60.000 € ανά επενδυτικό σχέδιο με συνολικό πανελλαδικό προϋπολογισμό 48.000,000€ και διετής προγραμματισμό⁴⁸. Η δεύτερη αφορά στο πρόγραμμα «Ενίσχυση της Αυτοαπασχόλησης Πτυχιούχων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης γεννηθέντες πριν την 1/1/1991 για την έναρξη ή υποστήριξη άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας της ειδικότητας και οργάνωσης επαγγελματικού χώρου⁴⁹ με ποσό από 5.000€ έως 25.000€ για δυο έτη, συνολικού πανελλαδικού προϋπολογισμού 17.500,000€.

- *Πρόγραμμα «Εγγύηση για τη Νεολαία»- Youth Guarantee.* Σε αυτό το πρόγραμμα έχουν δικαίωμα α συμμετάσχουν οι νέοι που δεν έχουν εργασιακή δραστηριότητας και παράλληλα δεν συμμετέχουν σε κάποιο κύκλο επαγγελματικής κατάρτισης. Η χρηματοδότηση αυτού γίνεται από την Πρωτοβουλία για τη Απασχόληση των Νέων περίπου 171 εκατομμυρίων ευρώ. Οι προτεραιότητες της «Εγγύησης για τη Νεολαία» επικεντρώνονται αρχικά στην ενημέρωση και έπειτα στην υποστήριξη της εισόδου στην αγορά εργασίας. τα αποτελέσματα που περιμένουμε να έχουμε είναι η κατασκευή ενός σταθερού κέντρου όπου θα γνωρίζουμε ανά πάσα στιγμή τις ανάγκες που υπάρχουν στην αγορά εργασίας, την αλλαγή στην επαγγελματική εκπαίδευση και την ίδρυση μιας προαιρετικής «τάξης μαθητείας» με την προσθήκη ακόμη μιας σχολικής χρονιάς και τέλος την ανάπτυξη του προγραμμάτων για την ανάπτυξη της γνώσης και της πιστοποίησης των προσόντων από το ΕΟΠΠΕΠ. Γενικά γίνεται μια προσπάθεια υποστήριξης των ανέργων ατόμων τόσο σε συμβουλευτικό επίπεδο σχετικά με τον επαγγελματικό προσανατολισμό από τους εργασιακούς συμβούλους που υπάρχουν τις διάφορες δημόσιες υπηρεσίες όσο και την επαγγελματική κατάρτιση από την πρακτική άσκηση στις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Επιπλέον υπάρχει μια συνεργασία του Υπουργείου Εργασίας με

⁴⁶ «Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων του 2015», συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνώμων του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας, σελ 50-51

⁴⁷ οδηγία σύστασης της Επιτροπής 2003/361/ΕΚ

⁴⁸ <https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=2646>

⁴⁹ <https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=2647>

τον ΟΑΕΔ στην ανάπτυξη των παρακάτω δράσεων: ον καθορισμό των αμοιβών και των υποχρεώσεων μεταξύ ανέργου και Δ. Υ. Α., ενέργειες για την ευαισθητοποίηση των νέων, το «πρόγραμμα ΜΑΘΗΤΕΙΑΣ», τα πειραματικά σχολεία επαγγελματικής κατάρτισης (Σ.Ε.Κ.), «πρόγραμμα πρακτικής άσκησης έως 6 μήνες», Interview Abroad και «προγράμματα Ολοκληρωμένης Παρέμβασης»⁵⁰.

- *Προγράμματα για τις ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες.* Το πρόγραμμα αυτό επιχορηγεί τους εργοδότες, που θα συμμετάσχουν στο πρόγραμμα, τις ασφαλιστικές εισφορές για κάθε εργαζόμενο που θα προσλάβει, με την προϋπόθεση να είναι άνεργα Άτομα με Αναπηρίες (ΑμεΑ), Απεξαρτημένα Άτομα από εξαρτησιογόνες ουσίες, Αποφυλακισμένοι, Νέοι Παραβάτες ή άτομα που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο. Το πλήθος των ατόμων που προβλέπεται να απορροφηθεί είναι 2.300 άνεργοι με τα παραπάνω χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Επιπλέον σε αυτό το πρόγραμμα πρόσκεινται και η δράση «800 Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών» που δίνει επιχορηγήσεις σε αυτές τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες που μόλις αναφέρθηκαν. Ακόμη υπάρχει από τον ΟΑΕΔ άλλο ένα πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόσληψη αυτών που ανήκουν στις ειδικές κατηγορίες ανέργων. Το χρονικό εύρος του είναι έως 12 μηνών ή από 12 μέχρι 24 μήνες μόνο για τα άτομα που βρίσκονται σε πολύ «μειονεκτική θέση»⁵¹.
- *Κατευθυντήριες για τα άτομα μεγάλης ηλικίας 55-64 ετών.* Σε αυτό το κομμάτι των ελληνικών πολιτικών δίνεται έμφαση κυρίως σε άτομα αυτής της ηλικιακής ομάδας και δίνεται σε ιδιωτικές επιχειρήσεις μέρος του μισθού που πού ίδιες καταβάλλουν εάν απασχολήσουν τους άνεργους αυτής της ηλικίας και είναι κοντά στη συνταξιοδότηση. Επίσης αυτή η πληθυσμιακή ομάδα μπορεί να λάβει μέρος σε προγράμματα επιχορηγήσεων της τοπικής αυτοδιοίκησης που απευθύνεται σε 5.000 άνεργους 55-64 ετών με σκοπό την απασχόληση τους. αυτό το πρόγραμμα έχει διάρκεια 24 μήνες και οι επιχειρήσεις μετά το πέρας αυτών των μηνών δεσμεύονται να κρατήσουν του απασχολούμενους για άλλους 3 μήνες χωρίς όμως να δοθεί στις επιχειρήσεις κάποιο επιπλέον χρηματικό ποσό⁵².
- *Η προώθηση της απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο.* Σε αυτό το πεδίο συγκαταλέγονται «τα Τοπικά Σχέδια για την Απασχόληση» (ΤοπΣΑ) και οι «Τοπικές Δράσεις Ένταξης για Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες» (ΤοπΕΚΟ) τα

⁵⁰ «Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων του 2015», συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνώμων του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας, σελ 50-52

⁵¹ «Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων του 2015», συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνώμων του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας, σελ 50-53

⁵² «Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων του 2015», συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνώμων του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας, σελ 53

οποία στοχεύουν στην κατασκευή θέσεων εργασίας μέσα από τους τοπικούς φορείς. Μέσα από τον ΟΑΕΔ δίνετε ένα ποσό επιχορήγησης στις επιχειρήσεις για την πρόληψη 10.000 ανέργων για το ΤοπΣΑ και το ΤοπΕΚΟ. Η διάρκεια αυτών των δυο δράσεων αφορά 4 μήνες πλήρους απασχόλησης⁵³.

- «*Τα προγράμματα κοινωνικής εργασίας*». Τα προγράμματα αυτά αφορούν την απασχόληση ανέργων σε εργασία πλήρους απασχόλησης για 5 μήνες σε δημόσιες υπηρεσίες, το Δήμο ή στην Περιφέρεια. Οι δράσεις που ήδη έχουν γίνει ήταν μέσω κάποιων ΜΚΟ και μέσω των Δήμων. Ο αριθμός των ανέργων ατόμων που συμμετέχουν στα κοινωνικά ήταν 90,100 χιλιάδες. Αυτή την περίοδο, το τελευταίο τρίμηνο του 2015, υλοποιείται άλλος ένας κύκλος για 52.000 ανέργους. Από τις θέσεις αυτές οι 32,433 θα απορροφηθούν στο Δήμο και οι 20,385 θέσεις στο Δημόσιο. Η απασχόληση και εδώ είναι πλήρης για 5 μήνες. Στο νέο αυτό κύκλο προγραμμάτων κοινωνικού εργασίας έγινε μια προσπάθεια να αποφευχθούν οποιεσδήποτε δυσλειτουργίες και οι νέες κατευθυντήριες σχετίζονταν με
 - την καλυτέρευση της αμοιβής
 - στη σωστή διαχείριση των θέσεων στους Δήμους
 - στη λεπτομερέστερη ανάλυση των αρμοδιοτήτων τις θέσεις που θα καλύψει ο ωφελούμενος
 - στην εποπτεία της εξέλιξης των δράσεων και την αποτελεσματικότητα τους⁵⁴.
- «*επιταγή κατάρτισης ανέργων σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας με υποχρεωτική εγγυημένη απασχόληση*». Απευθύνεται σε 16.620 ανέργους από 29 έως 64 ετών, με χαμηλές ικανότητες με σκοπό την εκπαίδευση τους μέσω της επαγγελματικής κατάρτισης για να γίνει η απορρόφηση τους σε κλάδους όπου έχει δώσει έμφαση η ευρύτερη στρατηγική της Ελληνικής οικονομίας σύμφωνα με το ΕΣΠΑ 2014-2020⁵⁵.
- «*εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής 2014-2015*». Το πρόγραμμα αυτό ασχολείται με τις δομές φροντίδας και απασχόλησης παιδιών, έτσι ώστε να δίνεται η δυνατότητα στους γονείς να εργαστούν καθώς η σημερινή εποχή η επαγγελματικές απαιτήσεις είναι μεγάλες. Τα παιδιά που έλαβαν μέρος σε αυτές τις δομές ήταν 74.900⁵⁶.

⁵³ «*Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων του 2015*», συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνώμων του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας, σελ 53

⁵⁴ «*Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων του 2015*», συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνώμων του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας, σελ 54

⁵⁵ «*Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων του 2015*», συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνώμων του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας, σελ 54-55

⁵⁶ «*Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων του 2015*», συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνώμων του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παραγωγικής

2.5. Δράσεις στα ΠΕΠ

Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) δημιουργήθηκαν ουσιαστικά κατά το Β Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (1994-1999) καθώς υπήρξαν ένας από τους κύριους δίαυλους χρηματοδότησης του. Τα ΠΕΠ σχετίζονται με τις 13 περιφερειακές ενότητες που υπάρχουν στην Ελλάδα και οι δράσεις τους σε πρώτη φάση αφορούσαν την ανάπτυξη των «επιχειρηματικών και παραγωγικών διαδικασιών» των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, την είσοδο καινοτομιών στην παραγωγή, την εξασφάλιση της ποιότητας των προϊόντων και στην ασφάλιση των εργαζομένων. Οι επιχειρήσεις για να συμμετάσχουν στα ΠΕΠ θα πρέπει να βρίσκονται εν ενεργεία για 3 χρόνια και να απασχολούν στο δυναμικό τους από 3 έως 30 άτομα εάν βρίσκονται εκτός των πόλων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης ενώ αν βρίσκονται μέσα σε αυτή θα πρέπει το εργατικό δυναμικό της να αποτελείται από 5 έως 30 άτομα. Οι κύριες λειτουργίες που χρηματοδοτούσε το ΠΕΠ ήταν η εξασφάλιση των απαραίτητων εξοπλιστικών εργαλείων παραγωγής για την κατασκευή προϊόντος και τη μείωση του κόστους του με την ταυτόχρονη αύξηση της ποιότητας του, την εισαγωγή εξοπλισμών που θα μεταφέρουν τα προϊόντα και τα πρωτογενή υλικά, τα ειδικά μηχανήματα που θα εξετάζουν την ποιότητα του παραγόμενου προϊόντος. Επίσης μέσω των ΠΕΠ δόθηκαν χρήματα για να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για να αποκτήσουν οι επιχειρήσεις τα «σήματα συμμόρφωσης (CE)», να εγκατασταθούν τα προγράμματα «Logistics» για την άρτια διαχείριση των αποθηκών και τέλος να στελεχωθούν με όλους τους κατάλληλους εξοπλισμούς για να εξασφαλιστούν καλύτερες και ασφαλέστερες συνθήκες εργασίας με τα συστήματα πυρασφάλειας και πυρόσβεσης στους εργασιακούς χώρους⁵⁷. τα τελευταία χρόνια βασική πηγή χρηματοδότησης των ΠΕΠ αποτελούν τα ΕΣΠΑ 2007-2013 και το νέο ΕΣΠΑ 2014-2020 που βρίσκεται σε εξέλιξη. Η μορφή τους πλέον έχει να κάνει με 13 «πολυτομεακά και πολυταμειακά Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα». Κάθε μια από τις περιφέρειες της Ελλάδας έχει και ένα διαφορετικό πρόγραμμα με στόχους και δράσεις που χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Τα ΠΕΠ είναι⁵⁸:

Α)ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Β)ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας

Γ)ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας

Δ)ΠΕΠ πείρου

Ε)ΠΕΠ Θεσσαλίας

Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας, σελ 55

⁵⁷ 2004 Πετράκος Γ., Ψυχάρης Γ., «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ: Αθήνα, σελ 342-343

⁵⁸ <https://www.espa.gr/el/Pages/stticRegionalOP.aspx>

Στ)ΠΕΠ Νησιών Ιονίου

Ζ)ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας

Η)ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας

Θ)ΠΕΠ Αττικής

Ι) ΠΕΠ Πελοποννήσου

ΙΑ) ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου

ΙΒ)ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου

ΙΓ)ΠΕΠ Κρήτης

Βασική αρχή αυτών των 13 ΠΕΠ είναι όλες οι δραστηριότητες τους, που απορρέουν από την περιφέρεια και τις τοπικές αρχές, να συνδέονται με τις πολιτικές στρατηγικής του ΕΣΠΑ. Στο ΕΣΠΑ 2014-2020 οι προβλεπόμενοι πόροι θα διαχειρίζονται από το Ταμείο Συνοχής για το Περιβάλλον και ιδιαίτερα οι πόροι που σχετίζονται με την περιβαλλοντική ανάπτυξη και την αντιμετώπιση των υγρών αποβλήτων σε όλη την χώρα. Στις περιφέρειες το 30% των πόρων από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης δίνεται για το «Τομεακό Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης»⁵⁹.

2.6. Προγράμματα ενίσχυσης μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Στην Ελλάδα οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν τον κύριο πυλώνα ανάπτυξης για την οικονομία της χώρας και δυστυχώς καθ' όλη τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης έχουν δεχθεί ένα μεγάλο πλήγμα με αποτέλεσμα να συρρικνώνονται οι επενδύσεις και να μειώνεται η ρευστότητα. Το Υπουργείο Οικονομίας Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας σε συνεργασία με το Εθνικό Σχέδιο Στήριξης Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (Ε.Σ.ΜμΕ) για τη προγραμματική περίοδο 2010 2013 θέτει σε άμεση προτεραιότητα την ενίσχυση αυτών, την προώθηση της ανταγωνιστικότητας τους και τέλος την επίτευξη ανοίγματος νέων θέσεων εργασίας.

Η ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων από την ελληνική οικονομία και ΕΣΠΑ 2014-2020 σε ευθυγράμμιση με το προγραμματικό άξονα της στρατηγικής της Ε.Ε. «Ευρώπη 2020» ορίζει ως κεντρική προτεραιότητα την τόνωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ενέργεια, η αγροδιατροφή, το περιβάλλον, «η ανάπτυξη τα εφοδιαστικής αλυσίδας και της ναυτιλίας», η τεχνολογία της πληροφορικής και των επικοινωνιών, η υγεία, η φαρμακευτική βιομηχανία, η πολιτιστική βιομηχανία, τα υλικά και τέλος οι κατασκευές. Η χρηματοδότηση αυτών των τομέων, αποτελεί τον κύριο πυλώνα της αναπτυξιακής πολιτικής της Ε.Ε.. Αυτό θα γίνει με επιχορηγήσεις με ευνοϊκά φορολογικά μέτρα και με χρηματοδοτικά εργαλεία όπως λόγου χάρη «venture capitals, business angels, investment funds, seed capital, early stage VC» κ.α. Στόχος της στρατηγικής είναι να επιτευχθεί η όλη προσπάθεια, όχι μόνο σε εθνικό αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο. Για αυτό το λόγο έχει ψηφιστεί η νομοθετική ρύθμιση

⁵⁹ <https://www.espa.gr/el/Pages/stticRegionalOP.aspx>

για τη δημιουργία του επενδυτικού ταμείου για την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων « Institution for Growth» το οποίο καλύπτεται μέχρι στιγμής από εθνικούς πόρους και υπολογίζεται στα 100 εκατομμύρια ευρώ. Υπάρχει και ένα ενδεχόμενο, για τη λύση των προβλημάτων ρευστότητας που αντιμετωπίζουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα σήμερα, να δημιουργηθεί η δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί η «new SMI initiative» «της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Έτσι λοιπόν επιδιώκεται η επίτευξη της στόχευσης για τη παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για εξαγωγή (η βιομηχανία, η μεταποίηση, ο τουρισμός και άλλα), την τόνωση «οικονομικών δραστηριοτήτων» , τη δυνατότητα δημιουργίας νέων «Παραγωγικών Αλυσίδων» και την υλοποίηση νέων επιχειρηματικών ιδεών, την κατασκευή υπηρεσιών και μηχανισμών υποστήριξης των επιχειρήσεων (συστήματα καλύτερης παραγωγικότητας, στήριξη νεοσύστατων επιχειρήσεων), την ύπαρξη εργατικού δυναμικού με υψηλό επίπεδο γνώσεων και κατάρτισης με στόχο την ενίσχυση της καινοτομίας⁶⁰. Το πρώτο πρόγραμμα της νέας προγραμματικής περιόδου που αναμένεται να προκηρυχτεί, προδημοσιεύτηκε τον Οκτώβριο του 2013⁶¹ και το πρόγραμμα «Αναβάθμιση πολύ μικρών και μικρών υφισταμένων επιχειρήσεων με την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους στις νέες αγορές» και αφορά σε επιχειρήσεις με ημερομηνία ίδρυσης πριν από της 31/12/2013 και σε ενίσχυση διетуός προϋπολογισμού έως 40% του συνολικού με ποσά από 15.000€ έως 200.000€, πανελλαδικού προϋπολογισμού 52.000.000€

Στο τομέα του τουρισμού γίνεται προσπάθεια να δημιουργηθεί «ένα μίγμα προϊόντος με υψηλή εγχώρια προστιθέμενη αξία», στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων κυρίως μέσω της ποιότητας, με έργα υποδομής για την σίγουρη λειτουργία της τουριστικής αγοράς. Στόχος είναι η εισροή σε νέες αγορές, η εκπαίδευση, η κατάρτιση και η πειραματική επέκταση της τουριστικής περιόδου. Γι' αυτό το σκοπό προδημοσιεύτηκε⁶² τον Οκτώβριο του 2015 το πρόγραμμα « Ενίσχυση τουριστικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων για τον εκσυγχρονισμό τους και την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών» και αφορά σε τουριστικές επιχειρήσεις ιδρυθέντες πριν την 31/12/2013 και σε ενίσχυση διетуός προϋπολογισμού έως 40% του συνολικού με ποσά από 15.000€ έως 150.000€ πανελλαδικού προϋπολογισμού 20.000.000€

Στον τομέα που αφορά το περιβάλλον η διάθεση των χρηματικών πόρων προς απορρόφηση προέρχεται από τη χρήση των ΣΔΙΤ (Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα) θέτοντας ως στόχο την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και την κατασκευή βιώσιμων υποδομών μέσω των οποίων θα ωφεληθούν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Μια ακόμα πολιτική των προγραμμάτων ενίσχυσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι αυτό της «Γαλάζιας Οικονομίας» και περιλαμβάνει συγκεκριμένα την ευρύτερη περιοχή του Πειραιά προωθώντας την ανάπτυξη και την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σχετιζόμενων με την ναυτιλία κατασκευάζοντας ένα

⁶⁰ Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων ΕΣΠΑ, «Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2014-2020 (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης-ΕΣΠΑ 2014-2020)», Αθήνα, Μάιος 2014, σελ 80-81

⁶¹ <https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=2649>

⁶² <https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=2648>

ναυτιλιακό σύμπλεγμα (Maritime cluster) κάνοντας το από τα πιο ανταγωνιστικά λιμάνια για την παγκόσμια ναυτιλία⁶³.

Όσο αφορά τον τομέα του αγροδιατροφικού συστήματος μέσα από τα ΕΓΤΑΑ οι κατευθύνσεις ορίζονται αρχικά με την διαμόρφωση πολιτικών δράσης σε συγκεκριμένα προϊόντα αυτού του τομέα που να εξασφαλίζουν ανταγωνιστικότητα στις εξαγωγές, να είναι προϊόντα τοπικής και μικρής παραγωγής προερχόμενα από παραδοσιακούς κλάδους ώστε να επιτύχουν την πώληση τους όχι μόνο στις εσωτερικές αγορές αλλά και στις “niche markets”. Έπειτα επιδιώκεται κι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που ανήκουν σε αυτό τον κλάδο μέσω «των οικονομιών κλίμακας» και την δημιουργία όσο το δυνατόν καλύτερης ποιότητας του προς ανάπτυξη προϊόντος και δίνοντας έμφαση στην ιδιαιτερότητα του. Τα προαναφερθέντα θα κατορθωθούν μέσω των παρεμβάσεων που θα ισχυροποιήσουν τους δεσμούς μεταξύ όλων των φορέων και την ανάπτυξη των προϊόντων και των συναφών υπηρεσιών (όπως είναι η ψηφιακή επιχειρηματικότητα), την δικτύωση των τοπικών αγορών, την εφαρμογή καινοτόμων τρόπων παραγωγής αναπτύσσοντας παράλληλα περιβαλλοντική συνείδηση, την υποστήριξη νέων γεωργών για την δημιουργία βιώσιμων καλλιεργειών ή έχοντας πλέον διαφορετική οικονομική βάση. Επίσης μια ακόμα δραστηριότητα που θα ήταν επιθυμητό να γίνει είναι η σύνδεση της γεωργίας με τον πολιτισμό και τον τουρισμό⁶⁴.

Στον αλιευτικό τομέα οι δράσεις ενίσχυσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σχετίζονται με την ανάπτυξη υδατοκαλλιεργειών και καλλιεργειών νέων ειδών που έχουν μεγάλη εμπορική αξία με αποτέλεσμα να υπάρξει καινοτομία και πιθανότητα συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων αυτού του κλάδου. Όπως στη γεωργία, έτσι και εδώ υπάρχει διάθεση υποστήριξης των δραστηριοτήτων που να είναι φιλικές προς το περιβάλλον⁶⁵.

Κεφάλαιο 3. Κοινωνική επιχειρηματικότητα και μηχανισμοί υποστήριξης

⁶³ Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων ΕΣΠΑ, «Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2014-2020 (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης-ΕΣΠΑ 2014-2020)», Αθήνα, Μάιος 2014 83-85

⁶⁴ Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων ΕΣΠΑ, «Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2014-2020 (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης-ΕΣΠΑ 2014-2020)», Αθήνα, Μάιος 2014 86-87

⁶⁵ Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων ΕΣΠΑ, «Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2014-2020 (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης-ΕΣΠΑ 2014-2020)», Αθήνα, Μάιος 2014 σελ 88

3.1. Ευρωπαϊκές δράσεις κοινωνικής επιχειρηματικότητας και η εμπειρία των ΗΠΑ

Ο όρος της κοινωνικής επιχειρηματικότητας όπως παρουσιάζεται από την τρέχουσα βιβλιογραφία δεν είναι νεοεισερχόμενος αλλά ούτε είχε σταθερή μορφή διαχρονικά ή κοινό περιεχόμενο ανάμεσα σε διαφορετικές χώρες. Σύμφωνα με την εκτενή αναφορά στην έννοια της κοινωνικής επιχειρηματικότητας που έγινε στο παρόν πόνημα (Κεφάλαιο 1), σχηματίζεται μια διάκριση στην εξέλιξη της που κατηγοριοποιείται χρονικά μεταξύ των δεκαετιών αλλά και από τα βιβλιογραφικά δεδομένα προκύπτουν και διακριτές διαφορές στον ευρωπαϊκό χώρο και τις ΗΠΑ, η εικόνα της τελευταίας όμως δεν θα παρουσιαστεί, καθώς επιδιώκεται να δοθεί έμφαση στην ευρωπαϊκή και εθνική κατ' επέκταση εμπειρία στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Ξεκινώντας, λοιπόν, από τη δεκαετία του '80 που σηματοδεύτηκε από τις συνέπειες που δημιούργησαν οι πετρελαϊκές κρίσεις στην παγκόσμια οικονομία, επιδιώχθηκε κατά κύριο λόγο η συνεισφορά της κοινωνικής οικονομίας στον τομέα της τόνωσης της απασχόλησης και της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής. Γεγονός που ευοδώθηκε μέσω της υιοθέτησης και εφαρμογής πρακτικών που τόνωσαν και ανέπτυξαν την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Τη δεκαετία αυτή τα προγράμματα λιτότητας είχαν ως αποτέλεσμα την περικοπή των προϋπολογισμών των ευρωπαϊκών χωρών, δεδομένο που πυροδότησε την κινητικότητα στην κοινωνική οικονομία με στόχο την άμβλυνση των προβλημάτων ανεργίας και την αντιμετώπιση της έλλειψης παροχής υπηρεσιών, για παράδειγμα στο Βέλγιο, στην Γερμανία, στην Ιρλανδία και την Γαλλία παρατηρείται μια ανοδική τάση στην εμφάνιση μη κερδοσκοπικών οργανισμών που έχουν ως στόχο να μετέχουν στον τομέα της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών αν και χρηματοδοτούνταν και ελέγχονταν από τους δημόσιους φορείς⁶⁶. Επίσης, κύριος στόχος των συγκεκριμένων οργανισμών ήταν να επανεντάξουν τους ανέργους στην αγορά εργασίας, παρέχοντας εκπαιδευτική κατάρτιση για να γίνουν εκ νέου παραγωγικοί και απαραίτητοι στο παραγωγικό δυναμικό των χωρών αυτών. Από την άλλη πλευρά, οι Σκανδιναβικές χώρες είχαν υιοθετήσει μια ευρύτερη συνεργατική κουλτούρα ανάμεσα στους εργαζόμενους και τους αγρότες τη δεδομένη χρονική περίοδο, και απέβλεπαν στην αύξηση των κοινωνικών και ιατρικών υπηρεσιών σε ανθρώπους που δεν είχαν τη δυνατότητα να ανταπεξέλθουν οικονομικά⁶⁷.

Εν συνεχεία η δεκαετία του '90-'00 χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια των ευρωπαϊκών χωρών να διαμορφώσουν ένα θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας, ενώ δια μέσω των συγκεκριμένων νομικών αλλαγών η κοινωνική επιχειρηματικότητα ενδυναμώνεται (Defourny and Nyssens, 2010)⁶⁸, το κοινό πεδίο ενδιαφέροντος αυτών των πρωτοβουλιών αποτέλεσε η ενίσχυση των ευκαιριών για εργασιακή απασχόληση των λιγότερο κοινωνικά ευνοημένων. Για παράδειγμα χώρες όπως η Ισπανία, η Ιταλία και η Πορτογαλία θεσπίζουν μια σειρά από νόμους που ενισχύουν το θεσμικό υπόβαθρο για την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων. Εντούτοις το πλαίσιο αυτό που θεσπίστηκε παρουσιάζει ορισμένα κοινά

⁶⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνιών Υποθέσεων και Κοινωνικής ένταξης, «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη, τεύχος 4», σελ. 21-22

⁶⁷ Νικολάου Ι., Κοινωνική Οικονομία – Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, Εκπαιδευτικό Υλικό για τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης, σελ.16

⁶⁸ Defourny, J. and Nyssens, M., Conceptions of social enterprises and social entrepreneurship in Europe and the United States convergence and divergence, σελ.32-35

χαρακτηριστικά παρά τις διαφορετικές νομικές διατάξεις που ίσχυσαν στην κάθε χώρα. Πιο συγκεκριμένα, το πλεόνασμα των επιχειρήσεων επενδύεται για τους κοινωνικούς σκοπούς της επιχείρησης και όχι για τη διανομή στους ιδιοκτήτες, επίσης είναι ιδιαίτερα εμφανής η έμφαση που δόθηκε στη συμμετοχή των αποφάσεων από τους εργαζόμενους.

Η περίοδος μετά το '00 χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια οριοθέτησης και διαφοροποίησης ανάμεσα στις έννοιες της κοινωνικής επιχείρησης και της δημόσιας επιχείρησης⁶⁹, καθώς όταν αναφέρουμε τον ορισμό της κοινωνικής επιχείρησης εστιάζεται το ενδιαφέρον στην κοινωνική αποστολή της επιχείρησης, στην αφομοίωση του οικονομικού πλεονάσματος της επιχείρησης για την επίτευξη των κοινωνικών της στόχων και στο συνεργατικό χαρακτήρα αυτών επιχειρήσεων.

Στις αντίστοιχες χρονικές περιόδους στις ΗΠΑ, τη δεκαετία του '80, οι όροι που χρησιμοποιήθηκαν για να προσδιορίσουν την κοινωνική αποστολή μιας επιχείρησης, ήταν η επιχείρηση μη-κερδοσκοπικού χαρακτήρα, η μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα επιχειρηματικότητα, η επιχείρηση κοινωνικού σκοπού, και η δημόσια επιχείρηση (Defourny and Nyssens, 2008)⁷⁰. Ο Kerlin (2006)⁷¹ στη συνέχεια, ενέταξε τους όρους Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και επιχειρήσεις φιλανθρωπίας. Ανεξάρτητα τους όρους της εποχής, οι Dees και Anderson (2006)⁷² διακρίνουν δυο τάσεις για την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Η πρώτη αναδεικνύει έναν εμπορικό χαρακτήρα για τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Η δεύτερη περιλαμβάνει επιχειρήσεις - πολλαπλασιαστές κοινωνικών επιχειρήσεων. Ο σκοπός τους ήταν ο εντοπισμός και η χρηματοδότηση ανθρώπων που έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην επίλυση κοινωνικών ζητημάτων.

Την δεκαετία του '90 οι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα επιχειρήσεις είναι ο κύριος άξονας της κοινωνικής οικονομίας που λαμβάνει χρήματα από συνδρομές μελών, ενώ το υπόλοιπο προέρχεται από εμπορικές δραστηριότητες. Σε αυτή την περίοδο παρουσιάζονται τρεις τύποι επιχειρήσεων που θεωρούνται κοινωνικές όπως (Young, 2001)⁷³, οι επιχειρηματικές φιλανθρωπίες, οι οργανισμοί κοινωνικών σκοπών και οι υβριδικοί οργανισμοί.

Την περίοδο μετά το '00 χρησιμοποιούνται περισσότερο οι όροι κοινωνική επιχειρηματικότητα και κοινωνική επιχείρηση ως αποτέλεσμα της περιορισμένης χρηματοδότησης των κοινωνικών επιχειρήσεων από τις κρατικές υπηρεσίες (Galera and Borzaga, 2009)⁷⁴, και της κύριας τάσης που επικρατεί για οικονομικά αυτόνομες

⁶⁹ Ι. Νικολάου, *Κοινωνική Οικονομία – Κοινωνική Επιχειρηματικότητα*, Εκπαιδευτικό Υλικό για τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης, σελ.18

⁷⁰ Defourny, J. and Develtere, P. (2008). The social economy: the worldwide making of a third sector, book chapter in J. Defourny, P. Develtere and B. Fonteneau, De Boeck.

⁷¹ Kerlin, J.A. (2006). Social enterprise in the United States and Europe: understanding and learning from the differences, Vountas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations.

⁷² Dees, J.G. and Anderson, B.B. (2006). Framing a theory of social entrepreneurship: building on two schools of practice and thought, in Research on Social Entrepreneurship ARNOVA Occasional Paper Series.

⁷³ Young, D.R. (2001). Social enterprise in the United States: alternative identities and forms.

⁷⁴ Galera, G. and Borzaga, S. (2009). Social enterprise: an international overview of its conceptual evolution and legal implementation, Social Enterprises Journal.

κοινωνικές επιχειρήσεις με παροχή κοινωνικών προϊόντων στην ανταγωνιστική αγορά και με ατομική φυσιογνωμία καθώς η διοίκηση και η επωνυμία τους συνδέονταν άμεσα με τον ιδιοκτήτη τους.

3.2. Ευρωπαϊκή καταγραφή αποτελεσμάτων – Παραδείγματα επιτυχημένων μοντέλων

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις τα τελευταία χρόνια αποτελούν ένα νέο και πολύ σημαντικό φαινόμενο σε ολόκληρη την Ευρώπη. Ωστόσο δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός για τον όρο της κοινωνικής επιχείρησης, στην Ευρώπη η έννοια περικλείει όλο και περισσότερο για να οριοθετήσει ένα ξεχωριστό τρόπο του επιχειρείν ο οποίος ενεργοποιείται όταν οι επιχειρήσεις ιδρύονται για την επίτευξη κοινωνικών σκοπών. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁷⁵ το στοιχείο που διαφοροποιεί τις κοινωνικές επιχειρήσεις από τις παραδοσιακές ενώσεις ή τα φιλανθρωπικά ιδρύματα είναι ότι κερδίζουν ένα μεγάλο ποσοστό του εισοδήματός τους δια μέσω εμπορικών συναλλαγών, δηλαδή δεν εξαρτώνται από δωρεές ή επιχορηγήσεις. Επιπλέον, ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ευρωπαϊκής παράδοσης των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι στη δημιουργία ειδικών θεσμικών ρυθμίσεων που αποσκοπούν στην πραγματοποίηση των κοινωνικών σκοπών με σταθερό και διακριτό τρόπο⁷⁶. Πιο συγκεκριμένα, οι θεσμικές αυτές ρυθμίσεις είναι παράλληλες με τη βαθιά ευρωπαϊκή παράδοση της κοινωνικής οικονομίας και παρουσιάζουν μια δυνατή συλλογική και συμμετοχική διάσταση και στενούς δεσμούς μεταξύ των οργανώσεων και των πρωτοβουλιών της κοινωνίας των πολιτών.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο η πρακτική της κοινωνικής επιχειρηματικότητας έχει τις ρίζες της στη βιομηχανική επανάσταση του 18^{ου} αιώνα και στις απαρχές του συνεταιρικού κινήματος. Σήμερα, το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί μια από τις χώρες που ο τομέας της κοινωνικής επιχειρηματικότητας είναι ο πιο ανεπτυγμένος παγκοσμίως και οι αντίστοιχες πολιτικές που εφαρμόζονται χρησιμοποιούνται ως πρότυπο για αντίστοιχες παρεμβάσεις και σε άλλες χώρες⁷⁷.

Αντιπροσωπευτικός φορέας συλλογικής εκπροσώπησης των κοινωνικών επιχειρήσεων στο Η.Β είναι η οργάνωση Social Enterprise UK (SEUK)⁷⁸. Στις αρχές του 2000 συστάθηκε η SEUK ως μια ένωση στην οποία μπορούν να συμμετέχουν όλες οι κοινωνικές επιχειρήσεις. Οι υπηρεσίες που είναι σε θέση να προσφέρει στις κοινωνικές επιχειρήσεις που αποτελούν τα μέλη της, τα οποία πληρώνουν ετήσια συνδρομή που εξαρτάται από το ύψος του ετήσιου τζίρου της αλλά για τις νέες επιχειρήσεις που συστάθηκαν και έχουν διάρκεια ζωής λιγότερο από δυο χρόνια διαμορφώνεται στην

⁷⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνιών Υποθέσεων και Κοινωνικής ένταξης, «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη, τεύχος 4», σελ. 31

⁷⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνιών Υποθέσεων και Κοινωνικής ένταξης, «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη, τεύχος 4», σελ.33

⁷⁷ Social Enterprise UK, Fightback Britain – A report on the State of Social Enterprise Survey 2011, www.socialenterprise.org.uk

⁷⁸ Αμίτσης Γ., Πιερράκης Γ., Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο «Κοινωνική Οικονομία – Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», Οκτώβριος 2015, σελ. 50

καταβολή ενός συμβολικού ποσού, συμπεριλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών συμβουλευτικής, ενημέρωσης, τεχνικής υποστήριξης και προβολής. Ένα ακόμα παράδειγμα επιτυχημένης κοινωνικής επιχειρηματικότητας αποτελεί ο φορέας SUNDERLAND HOME CARE ASSOCIATES⁷⁹, ο οποίος ιδρύθηκε το 1994 στο πλαίσιο συνεταιρισμού εργαζομένων από επαγγελματίες κοινωνικής φροντίδας με σκοπό την παροχή υπηρεσιών βοήθειας στο σπίτι και την φροντίδα ατόμων με χαμηλή δυνατότητα αυτοβοήθειας. Ο συνεταιρισμός αποτελείται από περίπου 160 επαγγελματίες κατ' οίκον φροντίδας ηλικιωμένων και έχουν την αποκλειστική ευθύνη της λειτουργίας και της διαχείρισης του συνεταιρισμού και της παροχής των προσφερόμενων υπηρεσιών. Τα έσοδά του εξασφαλίζονται από το αντίτιμο που καλούνται να πληρώσουν οι ωφελούμενοι αλλά και από τους δημόσιους φορείς που καλύπτουν μέρος των δαπανών. Βέβαια, το μεγαλύτερο μέρος των κερδών επανατοποθετείται στον συνεταιρισμό και δε διανέμεται στα μέλη.

Από την άλλη πλευρά στην Ιταλία, η οποία είναι η πρώτη Ευρωπαϊκή χώρα που θέσπισε μια αυτοτελή νομική μορφή για την άσκηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας το 1991, χαρακτηριστικό παράδειγμα επιτυχημένης κοινωνικής επιχείρησης με ιδιαίτερα στοιχεία καινοτομίας αποτελεί η ARCILENUVOLE (ALN)⁸⁰. Ιδρύθηκε ως εθελοντική οργάνωση το 1994 στη Σικελία με στόχο την ενδυνάμωση της τοπικής κοινωνίας ενάντια στο οργανωμένο έγκλημα μέσα από την πρόληψη του αποκλεισμού και της παραβατικότητας παιδιών και εφήβων. Σύμφωνα με τον τρόπο δραστηριοποίησης της ALN, προσπαθούν να παρέμβουν εγκαίρως μέσω ψυχοκοινωνικής υποστήριξης σε ευάλωτα κοινωνικά παιδιά και τις οικογένειές τους προκειμένου να ελαττώσουν τις παράνομες δραστηριότητες που τους εξασφαλίζουν το εισόδημά τους και να επενδύσουν στην βελτίωση των επαγγελματικών και κοινωνικών προοπτικών ένταξης. Τα έσοδα της προσπαθεί να καλύψει μέσω της εφαρμογής μιας καινοτομικής μορφής επιχειρηματικότητας το 2000 στο πεδίο του εναλλακτικού τουρισμού δηλαδή οργανώνει τουριστικά πακέτα «ειδικής προσβασιμότητας» για παιδιά και εφήβους με αναπηρία.

3.3. Κοινωνική επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα

Προκειμένου να υπάρξει μια ολοκληρωμένη αναφορά στην κοινωνική επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη των κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων στη χώρα, θα μελετήσουμε δυο πυλώνες που επηρεάζουν το κοινωνικό επιχειρείν. Το περιβάλλον εντός του οποίου δραστηριοποιούνται (οικονομικό – νομικό - πολιτικό) οι ΚΟΙΝΣΕΠ και τα εργαλεία που έχουν στη διάθεσή τους.

Οικονομικό – Νομικό - Πολιτικό περιβάλλον

Όπως καταγράφεται και στο πρώτο κεφάλαιο του παρόντος, το πεδίο δραστηριοποίησης μιας ΚΟΙΝΣΕΠ δεν διαφοροποιείται ιδιαίτερα από μια ιδιωτική εταιρεία. Αυτό έχει ως πρώτη συνέπεια τις ίδιες υποχρεώσεις με τις ιδιωτικές εταιρείες.

⁷⁹ www.sunderlandhomecare.co.uk

⁸⁰ Αμίτσης Γ., Πιερράκης Γ., Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο «Κοινωνική Οικονομία – Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», Οκτώβριος 2015, σελ.53-54

Όμως θα μπορούσε μια ιδιωτική επιχείρηση παροχής υπηρεσιών καθαριότητας να έχει τις ίδιες υποχρεώσεις με μια κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση συγκροτούμενη από μέλη ευπαθών κοινωνικών ομάδων, κυρίως σε ότι αφορά τις υποχρεώσεις συμμετοχής σε δημόσιους διαγωνισμούς;

Στα πλαίσια αυτά το 2013 ιδιωτικές εταιρείες του κλάδου παροχής υπηρεσιών καθαριότητας, ζήτησαν γνωμοδότηση του ελεγκτικού συνεδρίου σε σύμβαση δήμου με κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση ως προς την νομιμότητα ανάθεσης και όχι διαγωνιστικής διαδικασίας ως αθέμιτο ανταγωνισμό. Το ελεγκτικό συνέδριο (πράξη 250/2013) αποφάνθηκε ότι η ανάθεση είναι παράτυπη διαδικασία καθώς «... πρόκειται για απευθείας ανάθεση δημόσιας σύμβασης παροχής υπηρεσιών χωρίς δημοσίευση σχετικής προκήρυξης...», καταλήγοντας ότι «Κωλύεται η υπογραφή του ελεγχόμενου σχεδίου προγραμματικής σύμβασης», όπως φαίνεται και από ολόκληρη την απόφαση που επισυνάπτεται στο παράρτημα δεν έγινε διαγωνιστική διαδικασία όπως θα έπρεπε νομικά επομένως υπήρξε αθέμιτος ανταγωνισμός.

Αυτό οδηγεί στην καταγραφή της σημαντικότερης έλλειψης που καταγράφεται και είναι η προστασία των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ που γίνονται από ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Χαρακτηριστικό είναι ότι από το 2013 που καταγράφηκε η απόφαση του ελεγκτικού συνεδρίου, δεν υπήρξε καμία νομοθετική πρωτοβουλία που να νομιμοποιεί την αυτονόητη αδυναμία ατόμων που εντάσσονται σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, να πληρούν τα κριτήρια διαγωνιστικών διαδικασιών, όπως τριετείς ισολογισμούς, εγγυητικές τράπεζες όταν προσλαμβάνουν εργαζόμενους εφόσον τους ανατεθεί εργασία.

Το οξύμωρο της σημερινής πραγματικότητας είναι ότι ενώ η κοινωνική οικονομία, οι ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. και όλες οι δράσεις πρόσβασης στην απασχόληση ευπαθών κοινωνικών ομάδων, γίνονται προκειμένου να δώσουν διέξοδο σε οικονομικά ασθενέστερους πολίτες που η οικονομική και ανθρωπιστική κρίση επιδείνωσε την κατάστασή τους, το πλαίσιο που επιλέγει το κράτος να τις εντάξει, είναι απαγορευτικό για σοβαρή ενασχόληση.

Σε νομοθετικό επίπεδο πρέπει να αναφέρουμε ότι η σχετική με συνεταιριστικές δραστηριότητες νομοθεσία, περιέχει τέσσερις (4) νόμους από το 1986 έως και σήμερα, τον 1667/1986 για τους «Αστικούς συνεταιρισμούς κι άλλες διατάξεις», τον 2716/1999 για τον «Εκσυγχρονισμό των υπηρεσιών ψυχικής υγείας κι άλλες διατάξεις», τον 2810/2000 για τους «Αγροτικούς συνεταιριστικούς οργανισμούς», και τον 4019/2011 για την «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και άλλες διατάξεις». Αυτοί οι τέσσερις νόμοι έχουν σημαντικές ελλείψεις και δεν είναι ολοκληρωμένοι σε σύγκριση με τα διεθνή πρότυπα, ειδικά όσον αφορά τις θεσπίσεις διατάξεων και την παρακολούθηση αυτών. Η εσωτερική συνεργασία, η πληροφόρηση, κατάρτιση και εκπαίδευση, τα οικονομικά όργανα για την προώθηση των συνεταιρισμών, η απουσία υποχρεωτικών αδιαίρετων αποθεμάτων για την ανάπτυξη των συνεταιρισμών, με εξαίρεση τον 4019/2011. Η Ελλάδα, δυστυχώς, είναι η μοναδική χώρα που δεν ολοκληρώνει την νομοθεσία περί λειτουργίας των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων. Παράλληλα, είναι και η μοναδική χώρα που καταπατά ακόμα και τις πρωτοβουλίες και νομούς που η ίδια ή οι ευρωπαίοι εταίροι της θέτουν: Από τον Σεπτέμβριο του 2012 το πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι», έπρεπε να αντικατασταθεί από το πρόγραμμα «κατ' οίκον φροντίδα των ηλικιωμένων» που χρηματοδοτείται από εισφορές δικαιούχων ηλικιωμένων προς το ΙΚΑ και υλοποιείται

από Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις. Παρά το γεγονός ότι υπήρξε ευρωπαϊκή οδηγία ουδέποτε υλοποιήθηκε, με αποτέλεσμα οι αντίστοιχες ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. να είναι ανενεργές και το ελληνικό κράτος να συνεχίζει το υπάρχον πρόγραμμα με αμφιβόλου νομιμότητας επιχειρήματα, παρότι είναι σχεδόν βέβαιο ότι ευρωπαϊκή χρηματοδότηση θα ζητηθεί, σε ενδεχόμενο έλεγχο, να επιστραφεί, επιβαρύνοντας μελλοντικό προϋπολογισμό αντίστοιχα. Οι περιφερειακοί μηχανισμοί υποστήριξης ανακοινώθηκαν το 2012, δημοσιεύθηκαν για διαβούλευση τον Αύγουστο 2014, προκηρύχθηκαν το Νοέμβριο του 2014 και εξακολουθούν να μην έχουν αποτελέσματα που ορίζουν δικαιούχους σε κάθε περιφέρεια, παρά το γεγονός ότι ο κεντρικός μηχανισμός στον οποίο θα εντασσόντουσαν ολοκληρώθηκε και οι επιμέρους δράσεις που περιλάμβαναν λαμβάνονται υπ' όψιν στις προδημοσιεύσεις των προγραμμάτων ενίσχυσης επιχειρηματικότητας του 2014-2020.

Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα από την προδημοσίευση προγράμματος ενίσχυσης νεοφυών επιχειρήσεων:

«...Ενδεικτικές κατηγορίες επιλέξιμων δαπανών για τη διετή περίοδο ενίσχυσης είναι:

- ο αναγκαίος επαγγελματικός παραγωγικός τα έξοδα φιλοξενίας σε θερμοκοιτίδες (παροχή γραμματειακής και διοικητικής υποστήριξης, χρήση εξοπλισμού, εξειδικευμένες συμβουλευτικές υπηρεσίες -ανάλυση αγοράς κ.α.), Ως έναρξη επιλεξιμότητας δαπανών ορίζεται η ημερομηνία υποβολής της αίτησης χρηματοδότησης.»*

Οι νέοι επιχειρηματίες θα φιλοξενηθούν σε θερμοκοιτίδες που θα δημιουργηθούν από τους περιφερειακούς μηχανισμούς υποστήριξης, όταν αυτοί κατοχυρωθούν σε συμπράξεις, αρά είναι αδύνατο να δηλωθούν ως επιλέξιμες δαπάνες, καθώς δεν είναι σύγχρονες με την περίοδο της πρόσκλησης.

Τα παραπάνω οδηγούν στην γενεσιουργό αιτία των περισσότερων παθογενειών της χώρας, τη πολιτική σκοπιμότητα. Εφόσον, η πολιτική βούληση υπήρχε και τα νομικά και τα κρατικά προβλήματα θα είχαν λυθεί. Όμως στο μεσοδιάστημα υπήρξαν διαμαρτυρίες από συνδικάτα εργαζομένων για ιδιωτικοποίηση υπηρεσιών, διαμαρτυρίες από ιδιωτικές επιχειρήσεις μεγάλων συμφερόντων για αθέμιτο ανταγωνισμό, διαμαρτυρίες τοπικών φορέων και κομμάτων, για ενοικίαση εργαζομένων, αλλαγή κυβέρνησης της χώρας που συνεπάγεται διαχρονικά και φόβο υλοποίησης παλιών δράσεων λόγω μη συμμετοχής ημέτερων. Το αποτέλεσμα είναι να δημιουργούνται πολιτικές σκοπιμότητες που έχουν οδηγήσει στην ακινησία εδώ και δυο χρόνια όλο τον μηχανισμό της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

3.4. Εργαλεία και μηχανισμοί υποστήριξης

Το ελληνικό κράτος τα τελευταία χρόνια έχει ξεκινήσει την δημιουργία υποστηρικτικών μηχανισμών κοινωνικής επιχειρηματικότητας, προκειμένου προοπτικά να ομαλοποιηθεί η ένταξη των ΚΟΙΝΣΕΠ στο επιχειρείν της χώρας.

Εθνικός μηχανισμός στήριξης κοινωνικών συνεταιριστικών δομών

Η Ελλάδα σε αντιδιαστολή με άλλα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είχε υλοποιήσει μέχρι και τις αρχές του 2013 τον σχεδιασμό και την εφαρμογή μιας Εθνικής Στρατηγικής Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας. Βέβαια, την έλλειψη αυτή προσπάθησαν να ξεπεράσουν, καθώς η αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας (Ειδική Υπηρεσία Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Οικονομίας – ΕΥ ΚΕΚΟ) δημοσιοποίησε για πρώτη φορά το Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.

Οι δράσεις του Στρατηγικού Σχεδίου προκειμένου να υλοποιηθεί η ανάπτυξη και η βιωσιμότητα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα διαρθρώνεται σε τρεις κύριους Άξονες δράσεις και προβλέπει τη σύσταση ενός Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και προώθησης των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας, το Εθνικό Παρατηρητήριο για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, οι Υποστηρικτικοί Μηχανισμοί σε Περιφερειακό Επίπεδο, καθώς και θεσμικές παρεμβάσεις⁸¹.

Ο Κεντρικός Μηχανισμός, που θα εποπτεύεται από την ΕΥ ΚΕΚΟ θα υλοποιεί επιστημονικό, συμβουλευτικό και εκπαιδευτικό έργο. Βασικές ενέργειες που πραγματοποιεί είναι η παροχή επιστημονικής και συμβουλευτικής υποστήριξης στην ΕΥ ΚΕΚΟ και στις άλλες συναρμόδιες υπηρεσίες του αντίστοιχου Υπουργείου ενισχύοντας στον σχεδιασμό των χρηματοδοτικών εργαλείων ανάπτυξης των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. αλλά συμβάλει και μέσω της σύστασης επιστημονικής ομάδας της Διυπουργικής Επιτροπής. Ενώ, σημαντική κρίνεται και η αρωγή που προσφέρει στις Περιφερειακές Δομές Υποστήριξης των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. σε συμβουλευτικό και επιστημονικό πλαίσιο δια μέσω εργαλείων, εκπαιδευτικών πακέτων και οδηγών για την καλύτερη λειτουργία και οργάνωσή τους αλλά και για τη συμβουλευτική υποστήριξη που παρέχουν στους Κοινωνικούς Επιχειρηματίες. Παράλληλα, στις Περιφερειακές Δομές Υποστήριξης των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. παρέχεται υποστήριξη στην υλοποίηση επιστημονικών συνεδρίων και φόρουμ σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, ενώ η συνεργασία ανάμεσα σε ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς ενισχύεται για την προώθηση των Τοπικών Συμφώνων Συνεργασίας των κοινωνικών επιχειρήσεων. Επιπλέον, πραγματοποιεί εκπαιδευτικού χαρακτήρα προγράμματα για τα μέλη των Περιφερειακών Δομών των κοινωνικών επιχειρήσεων και των άλλων φορέων παροχής υπηρεσιών συμβουλευτικής με την ταυτόχρονη δημιουργία ενός δικτύου μάθησης. Επιπλέον, σημαντική είναι η διακρατική συνεργασία που δημιουργεί ο Κεντρικός Μηχανισμός για τη μεταφορά από άλλα κράτη της Ευρώπης την αναγκαία τεχνογνωσία σχετικά με πρακτικές, εργαλεία, μεθοδολογία και εκπαιδευτικά εγχειρίδια αναφορικά με την κοινωνική επιχειρηματικότητα και την κοινωνική οικονομία, τα οποία προσαρμόζονται στην ελληνική πραγματικότητα. Βέβαια, το Εθνικό Παρατηρητήριο για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα αναλαμβάνει το ρόλο της συστηματικής παρακολούθησης και αποτίμησης του τομέα στην Ελλάδα με τη συμμετοχή επιστημονικών και άλλων ιδρυμάτων.

⁸¹ Βορλόου Α., *Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας*, 2013, σελ.7

Στρατηγική ανάπτυξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας για τη σύνδεση με περιφερειακούς μηχανισμούς

Οι πρώτες δράσεις παρέμβασης δηλαδή εθνικός μηχανισμός το γενικό μητρώο κοινωνικής οικονομίας, το εθνικό παρατηρητήριο για την κοινωνική οικονομία, ο νόμος 4019/2011, αλλά και η εξασφάλιση ευρωπαϊκών πόρων, οδηγούν, υποχρεωτικά στο επόμενο στάδιο, που δεν είναι άλλο από την αποκέντρωση των δράσεων, της πληροφορίας και της υποστήριξης. Αυτή την αποκέντρωση έρχονται να την υπηρετήσουν οι περιφερειακοί μηχανισμοί υποστήριξης. Αντικείμενο τους είναι η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας, της προώθησης της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας και της υποστήριξης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (Κοιν.Σ.Επ.) για την ένταξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων πληθυσμού μέσω της πρόσβασης τους στην απασχόληση.

Ο ρόλος που θεωρητικά θα να διαδραματίσουν οι Περιφερειακές Ενότητες της χώρας στην προαγωγή της κοινωνικής επιχειρηματικότητας το Στρατηγικό Σχέδιο⁸² αποτυπώνεται στη Δράση 3 «Δημιουργία Περιφερειακών Υποστηρικτικών Μηχανισμών», που θα υποστηρίζουν τη δημιουργία, την λειτουργία και την ανάπτυξη Κοινωνικών Επιχειρήσεων σε τοπικό επίπεδο, τη διάχυση της ιδέας της Κοινωνικής Οικονομίας και την εγκαθίδρυση της μέσω μόνιμων δικτύων συνεργασίας και τοπικών συμφωνιών, αποτελώντας εργαλείο πληροφόρησης, υποστήριξης ,ενημέρωσης για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και την ίδρυση ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.. Η υλοποίηση των Μηχανισμών αυτών θα είναι αποτέλεσμα της σύμπραξης τοπικών και περιφερειακών παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών, οι θα ενώσουν τις δυνάμεις τους για να πραγματοποιήσουν δράσεις ανάπτυξης της Κοινωνικής Οικονομίας ευρείας κλίμακας.

Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται στο Σχέδιο ότι οι Περιφερειακοί Υποστηρικτικοί Μηχανισμοί (ΠΜ) θα καλύψουν το σύνολο της χώρας, καθώς θα είναι ένας σε κάθε Περιφέρεια, επιφορτισμένοι κυρίως με την πληροφόρηση και την υποστήριξη της εκδήλωσης τοπικών εταιρικών σχημάτων, συλλογικού και αλληλέγγυου χαρακτήρα, και για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας. Επιπλέον, θα αναλάβουν την παροχή συμβουλευτικών και εκπαιδευτικών υπηρεσιών, και υπηρεσιών θερμοκοιτίδας ανάπτυξης κοινωνικής επιχειρηματικότητας, παρέχοντας έδρα, διοικητική και λογιστική υποστήριξη, αλλά και την υποστήριξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας των Κοινωνικών Επιχειρήσεων δια μέσου της προώθησης συμφώνων συνεργασίας σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο ανάμεσα στις Κοινωνικές επιχειρήσεις και τους δημόσιους οργανισμούς ή τις ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Σημαντικός στόχος της ίδρυσης των ΠΜ είναι η διάχυση της πληροφορίας στον τομέα του κοινωνικού επιχειρείν σε αμφίδρομη κατεύθυνση, δηλαδή, είναι απαραίτητο για τις τοπικές κοινωνίες να εμπεδώσουν τόσο την διαφορετικότητα των δράσεων και δυνατοτήτων μιας ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., όσο και να αντιληφθούν το μέγεθος των ευάλωτων

⁸² Βορλόου Α., Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, 2013, σελ.18

κοινωνικών ομάδων, όπως αυτές προσδιορίζονται ουσιαστικά και όχι όπως παραδοσιακά ή τυπικά είχαν καταχωρήθηκαν στην κοινωνική μνήμη με την πάροδο του χρόνου, κατανοώντας τα προβλήματα πρόσβασης τους στην αγορά εργασίας και δημιουργώντας σύγχρονες δομές παροχής υπηρεσιών σε μελλοντικούς κοινωνικούς επιχειρηματίες.

Ως αποδεκτές των δράσεων των ΠΜ, όπως αποτυπώνεται τόσο στο Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο για την Κοινωνική Ένταξη αλλά και στην πρόσκληση των ΠΜ είναι οι κατηγορίες του πληθυσμού που ανήκουν στις «Ευάλωτες» και «Ειδικές» ομάδες του πληθυσμού, όπως αυτές προσδιορίζονται στο Νόμο 4019/2011 «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις» δηλαδή άτομα με αναπηρία, πρώην χρήστες ουσιών, οροθετικοί, αποφυλακισθέντες, ανήλικοι παραβάτες, άνεργοι νέοι, άνεργες γυναίκες, άνεργοι άνω των πενήντα ετών, μακροχρόνια άνεργοι, αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, μέλη πολύτεκνων οικογενειών, γυναίκες θύματα κακοποίησης, αναλφάβητοι, κάτοικοι απομακρυσμένων ορεινών και νησιωτικών περιοχών, γυναίκες / Άντρες θύματα trafficking, άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, μετανάστες, πρόσφυγες.

Ο ρόλος που θα εκπληρώνουν οι ΠΜ είναι η λειτουργία υπηρεσίας μιας στάσης (one stop shop) για τις κοινωνικές επιχειρήσεις προσφέροντας πληροφόρηση, κινητοποίηση και υποστήριξη για την σύσταση και εξέλιξη τοπικών κοινωνικών συνεταιρισμών, συμβουλευτική στην Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, την εκπαίδευση και την κατάρτιση των μελών των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., ανάπτυξη νέων υπηρεσιών και προϊόντων συμπεριλαμβανομένων εκπαιδευτικών πακέτων επιχειρηματικής τεχνογνωσίας, που θα προσφέρονται σε εν δυνάμει κοινωνικούς επιχειρηματίες, προσέλκυση διάφορων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, παροχή υπηρεσιών εξωτερικών συνεργατών και δικτύωση με φορεία και οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας, υποστήριξη νέων κοινωνικών επιχειρηματιών για τη συμμετοχή τους σε προγράμματα ERASMUS+, τη δημιουργία clusters και την οργάνωση διακρατικών συνεργασιών για λογαριασμό των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Οι ΠΜ θα αποτελέσουν στην κορύφωση της λειτουργίας τους, τους τοπικούς πυλώνες ανάπτυξης και σχεδιασμού κοινωνικής επιχειρηματικότητας και καταπολέμησης της ανεργίας, καθώς θα έχουν την δυνατότητα να σχεδιάσουν και να αποτυπώσουν ανάγκες χρηματοδότησης «κυψελών» ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. με προτεραιότητες στις τοπικές ανάγκες της αγοράς. Η εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία τους θα δημιουργήσει εργαλεία και ταυτόχρονα θα αποτελέσει εργαλείο για σοβαρή καταγραφή επαγγελματικών αναγκών περιφερειακών ενοτήτων, ευπαθών κοινωνικών ομάδων, που με την σειρά τους θα οδηγήσουν σε υλοποίηση στοχευμένων προγραμμάτων προώθηση απασχόλησης ή δημιουργίας κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων από τα αρμόδια υπουργεία ή τους δήμους.

Τέλος, οι ΠΜ θα προσφέρουν στις ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. υποστήριξη, εργαλεία και εκπαίδευση για την απόκτηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων σε θέματα: εμπέδωσης της κοινωνικής αποστολής και ανάδειξης του κοινωνικού αντίκτυπου από τη λειτουργία της Κοινωνικής Επιχείρησης, την σύσταση, οργάνωση και διαχείριση της ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., την ανάπτυξη πελατολογίου, την προσβασιμότητα σε υπηρεσίες ανάθεσης του δημόσιου τομέα και τη συμμετοχή σε δημόσιους διαγωνισμούς, την πρόσβαση σε διαφορετικούς πόρους χρηματοδότησης και την υιοθέτηση επιτυχημένων μοντέλων επιχειρηματικών μοντέλων. Μια προσεκτικότερη ανάγνωση της ευρωπαϊκής

στρατηγικής για την κοινωνική επιχειρηματικότητα αποτυπώνει πλήρως τον κομβικό ρόλο των περιφερειακών μηχανισμών υποστήριξης, καθώς ο συμβουλευτικός και σχεδιαστικός τους χαρακτήρας βοηθά στην αποτελεσματικότερη και ταχύτερη αξιοποίηση ευρωπαϊκών κονδυλίων. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι ΠΜ προβλέπεται να αποτελέσουν μέρη του δικτύου του Εθνικού Παρατηρητηρίου για την κοινωνική οικονομία, να τροφοδοτούν με πληροφόρηση τον κεντρικό μηχανισμό υποστήριξης και το κράτος, προκειμένου να δημιουργηθούν χρηματοδοτικά εργαλεία, αλλά παράλληλα να χρησιμοποιηθούν ως ενδιάμεσος φορέας αξιολόγησης και χρηματοδότησης καινοτόμων ενεργειών και δράσεων που αφορούν στην σύσταση, υποστήριξη και δράση τοπικών ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Ο αρχικός στόχος των περιφερειακών μηχανισμών ήταν να ωφεληθούν 12.489 ωφελούμενοι⁸³, 6489 νέοι δικαιούχοι και 6.000 υπάρχοντες κοινωνικοί επιχειρηματίες.

Χρηματοδότηση για την ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Οι πόροι που έχει στη διάθεσή της μια ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. για αξιοποίηση και εκπλήρωση των υποχρεώσεων και των στόχων της προέρχονται από το κεφάλαιό της, τις δωρεές, τα κληροδοτήματα, τα έσοδα από την επιχειρηματική της δραστηριότητα, την περιουσία της, τις επιχορηγήσεις από το Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων, την ΕΕ, τους διεθνείς ή εθνικούς οργανισμούς ή τους ΟΤΑ, δωρεές και παραχωρήσεις της χρήσεις περιουσιακών στοιχείων και άλλες νομικές πηγές⁸⁴.

Πιο αναλυτικά υπό το θεσμικό πλαίσιο αυτό, οι ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. δικαιούνται να λάβουν χρηματοδότηση από το Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας που συστήνεται με ΚΥΑ των Υπουργών Οικονομικών, Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Ναυτιλίας και Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και πρόνοιας αλλά δεν έχει ακόμα εκδοθεί. Επιπλέον, πηγή χρηματοδοτικής ενίσχυσης αποτελεί το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης και σε αυτή την περίπτωση όμως δεν έχουν ακόμα ενεργοποιηθεί σχετικοί πόροι. Βέβαια, συμμετέχουν στα προγράμματα ενίσχυσης των Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη, την Επιχειρηματικότητα και την Περιφερειακή Συνοχή⁸⁵. Ταυτόχρονα, οι ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. εντάσσονται σε προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας, σε προγράμματα του ΟΑΕΔ για την ενίσχυση της εργασίας αλλά και σε κάθε άλλη ενεργητική πολιτική στήριξης της απασχόλησης. Υπάρχει η δυνατότητα συνεργασίας με ιδιωτικό συμφωνητικό το οποίο οφείλει να αποσαφηνίζει μεταξύ άλλων το αντικείμενο συνεργασίας και την εταιρική σχέση. Ενώ, κατοχυρώνεται η δυνατότητα δημιουργίας δικτύων οικονομικής συνεργασίας χωρίς νομική προσωπικότητα, αλλά και η ίδρυση κοινοπραξιών, συνεταιρισμών, ενώσεων και κεντρικών ενώσεων, ευρωπαϊκών συνεταιρισμών ή ευρωπαϊκών ομίλων. Παράλληλα οι ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με αντισυμβαλλόμενους το Δημόσιο, τον ευρύτερο δημόσιο τομέα και τους ΟΤΑ για την υλοποίηση καταστατικών στόχων των αντισυμβαλλόμενων. Συγκεκριμένα για τους

⁸³ <http://www.keko.gr/el/Pages/NewsFS.aspx?item=209>

⁸⁴ Άρθρο 8, Ν.4019/2011

⁸⁵ Ν. 3908/2011

Δήμους προβλέπεται το επιτρεπτό της προγραμματικής συμφωνίας με τις ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.⁸⁶.

3.5. Σύνδεση με την εθνική στρατηγική 2020

Η ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας την περίοδο 2015-2020 συγκαταλέγεται στην ειδική δράση του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου για την Κοινωνική Ένταξη, το οποίο θα προωθεί τις εξής παρεμβάσεις⁸⁷: την παροχή κινήτρων, πλεονεκτημάτων και εργαλείων για την ίδρυση ή και τη συμμετοχή των ευπαθών κοινωνικά ομάδων σε φορείς κοινωνικής επιχειρηματικότητας, τη σύσταση του εθνικού Οργανισμού Μικροπιστώσεων και του εθνικού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Καινοτομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, τη δημιουργία δικτύων μεταξύ χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και φορέων κοινωνικής επιχειρηματικότητας, τον σχεδιασμό πολιτικών Δημόσιων Συμβάσεων Κοινωνικής Αναφοράς και την αφύπνιση της κοινής γνώμης για τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από την κοινωνική επιχειρηματικότητα.

Επιπρόσθετα και σύμφωνα με τα όσα προβλέπουν οι σχετικές διατάξεις του εγκεκριμένου Ελληνικού Εταιρικού Συμφώνου για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2014-2020)⁸⁸, προβλέπει την παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών για την ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιχειρήσεων που θα πραγματοποιηθεί μέσω δυο βασικών πυλών. Πρώτος είναι το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) της Περιφέρειας στην οποία εδρεύουν ή πρόκειται να συσταθούν οι επιχειρήσεις στο πλαίσιο εφαρμογής της Περιφερειακής Στρατηγικής Κοινωνικής Ένταξης. Οι 13 Περιφερειακές Στρατηγικές Κοινωνικής Ένταξης εισάγονται για πρώτη φορά στην ιστορία του Ελληνικού συστήματος κοινωνικής προστασίας ως βασικός επιχειρησιακός μηχανισμός του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου για την Κοινωνική Ένταξη. Οι Περιφερειακές Στρατηγικές αποτελούν ουσιαστικά ένα νέο εργαλείο κοινωνικού σχεδιασμού και προγραμματισμού των πολιτικών καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού σε περιφερειακό επίπεδο, που θα εκπονηθεί από όλες τις Περιφέρειες με βάση τις αρχές της Εθνικής Στρατηγικής και διεθνείς καλές πρακτικές, αξιοποιώντας ιδίως τους πόρους του Θεματικού Στόχου 9 «Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας και κάθε διάκρισης» στο πλαίσιο των 13 Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΣΕΣ 2014-2020. Ο Θεματικός Στόχος 9 ενσωματώνει δράσεις που θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο των 13 Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2014-2020. Οι ανάγκες στο πεδίο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού θα αντιμετωπισθούν με τις ακόλουθες επενδυτικές προτεραιότητες, οι οποίες θα ιεραρχηθούν από τις Περιφέρειες με βάση τις τοπικές συνθήκες και ιδιαιτερότητες, κατηγοριοποιούνται σε: ενεργές πολιτικές ένταξης με στόχο τη βελτίωση των ευκαιριών απασχόλησης, ενσωμάτωση περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, καταπολέμηση των διακρίσεων, βελτίωση της

⁸⁶ Άρθρο 12, Ν4019/2011

⁸⁷ Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Πρόνοιας, *Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για την Κοινωνική Ένταξη*, 2014, σελ.74

⁸⁸ Αμίτσης Γ., Πιερράκης Γ., *Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο «Κοινωνική Οικονομία – Κοινωνική Επιχειρηματικότητα»*, Οκτώβριος 2015, σελ.78-79

πρόσβασης σε οικονομικά προσιτές, βιώσιμες και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες και προώθηση της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικά, στην περιφερειακή στρατηγική κοινωνικής ένταξης της περιφέρειας Αττικής, αναφέρεται ως διακριτό μέτρο επενδυτικής προτεραιότητας η « Πρόσβαση των ευάλωτων ομάδων ανέργων σε δράσεις Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας». Η εξειδίκευση του αφορά στην «..... ενίσχυση των διαδικασιών προώθησης της απασχόλησης των ευάλωτων ανέργων μέσω της ίδρυσης ή συμμετοχής σε φορείς κοινωνικής επιχειρηματικότητας μέσω της λειτουργίας του Περιφερειακού Μηχανισμού Υποστήριξης Αττικής, ο οποίος αναμένεται να συγκροτηθεί από τοπικούς και περιφερειακούς παράγοντες και εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών.....» Δεύτερος εναλλακτικός πυλώνας αποτελεί από το Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020». Οι συνολικοί πόροι από τους οποίους χρηματοδοτείται μεταξύ άλλων δράσεων και η κοινωνική οικονομία, είναι 1.303.336.729,60€ όπως αυτή αποτυπώνεται στην κατανομή ενισχύσεων ανά θεματικό επίπεδο για κάθε ταμείο⁸⁹.

3.6. Συμπεράσματα

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα αναπτύσσεται στο πλαίσιο της Κοινωνικής Οικονομίας που στηρίζεται σε μια ευρεία κοινωνική βάση, υιοθετεί συλλογικά κριτήρια κατανομής των κερδών, οικοδομεί μια σχέση αλληλεγγύης με το περιβάλλον της και προωθεί την κοινωνική συνοχή. Οι οργανισμοί και οι φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας δημιουργούν θέσεις απασχόλησης επί βάσει των αρχών της κοινωνικής αλληλεγγύης, ενισχύουν την εργασιακή ενσωμάτωση των κοινωνικών ομάδων που βρίσκονται αποκλεισμένες από την αγορά εργασίας ενώ σε κάποιες περιπτώσεις παρέχουν κοινωφελείς υπηρεσίες. Δεδομένου της οικονομικής κρίσης που βιώνει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια φαίνεται ότι αποτελεί ένα ελπιδοφόρο πεδίο αυτό της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας για την άμβλυνση των κοινωνικών προβλημάτων που συνεπάγονται οι πρόσφατες εξελίξεις των κοινωνικών και οικονομικών συστημάτων. Η ενίσχυση, λοιπόν, του κλάδου της Κοινωνικής Οικονομίας και η υποστήριξη του ρόλου της στην ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων της κρίσης, την κοινωνική ένταξη, και την αύξηση της κοινωνικής συνοχής, αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες ανάπτυξης της ευρωπαϊκής πολιτικής ατζέντας και για την Ελλάδα. Ταυτόχρονα, η Ευρωπαϊκή εμπειρία έχει αποδείξει μέσω επιτυχημένων παραδειγμάτων κοινωνικής επιχειρηματικότητας ότι η κοινωνική επιχειρηματικότητα είναι σε θέση να παρέχει αποτελεσματικές λύσεις στις κοινωνικές και άλλες ανάγκες τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν από το κράτος ή την αγορά. Οι εν λόγω επιχειρήσεις λειτουργούν χωρίς πρωτίστως να αποζητούν το κέρδος, αλλά έχουν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος την ανάπτυξη ατόμων της κοινωνίας, δίνεται έμφαση δηλαδή στον άνθρωπο και την κοινωνική συνοχή. Στην οικονομική πραγματικότητα που βιώνει η Ελλάδα τα τελευταία 6 χρόνια, η έννοια της δημιουργίας μιας νέας επιχείρησης ανάγεται στην σφαίρα του «θαύματος», γιατί τόσο οι ανάγκες για αρχικό κεφάλαιο έναρξης, όσο και οι δαιδαλώδεις φορολογικές λειτουργίες του

⁸⁹ https://www.espa.gr/elibrary/PA_ESPA_2014_2020.pdf βλ. τον πίνακα από σελίδα 122 του link.

κράτους είναι αποτρεπτικές για κάθε τέτοιο συλλογισμό. Με τα προαναφερθέν δεδομένα είναι εξαιρετικά δύσκολο για τους χιλιάδες νέους πτυχιούχους και μη, οι οποίοι αγγίζουν ποσοστά ανεργίας της τάξης του 55%, αλλά και τους μεγαλύτερους ηλικιακά άνεργους που βρέθηκαν χωρίς δουλειά λόγω της κρίσης, να επιβιώσουν στην Ελληνική οικονομία. Γεγονός που οδηγεί είτε στην απόλυτη φτώχεια ή στην λύση της μετανάστευσης. Η δυνατότητα που δίνει η δημιουργία μιας ΚΟΙΝΣΕΠ, προφανώς και δεν εξαφανίζει το τεράστιο πρόβλημα ανεργίας και ανάπτυξης που βιώνει η χώρα. Όμως, ο τρόπος ίδρυσης, λειτουργίας και κατανομής υποχρεώσεων που διέπουν τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, δημιουργεί ένα πλαίσιο επιχειρηματικότητας, όπου πρωταρχικό ρόλο στην επιτυχία ή όχι διαδραματίζει ο άνθρωπος μέσω της εργατικότητάς του, της διορατικότητάς του και όχι η τερατώδης κρατική λειτουργία.

Εν κατακλείδι, υπογραμμίζεται ότι ο ρόλος που διαδραματίζουν οι ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ στο περιβάλλον της Κοινωνικής Οικονομίας είναι απαραίτητος και άκρως υποστηρικτικός για την κοινωνία ανεξάρτητα από τις προτεραιότητες και τις θεματικές που έχουν θέσει ως πεδίο δραστηριοποίησης.

Ο ρόλος της κοινωνικής οικονομίας δεν πρέπει να συγχέεται και να θεωρείται κυρίαρχος ούτε όμως και να υπονομεύεται σε συνάρτηση με τη δημόσια οικονομία. Ωστόσο, στην Ελλάδα φαίνεται να λειτουργεί συμπληρωματικά είτε για να αντικαταστήσει τις δημόσιες υπηρεσίες που παρουσιάζουν αδυναμίες είτε για να αναπληρώσει τα πεδία εκείνα που δεν προτίθενται να καλύψουν οι ιδιωτικές επιχειρήσεις. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η δημιουργία ΚΟΙΝΣΕΠ, σε διάφορους δήμους από τους εργαζόμενους των δήμων μετά από απόφαση δημοτικού συμβουλίου με σκοπό την συνέχιση της λειτουργίας των αδειών τους. Οι δήμοι συμμετείχαν ως εταίροι στην ΚΟΙΝΣΕΠ και οι υπόλοιποι μέτοχοι ήταν οι εργαζόμενοι, οι οποίοι ουσιαστικά ήταν υπάλληλοι των δήμων και όχι μέτοχοι επιχείρησης. Με αυτόν τον τρόπο, ναι μεν συνεχίστηκε η λειτουργία των αδειών, αλλά δεν εξασφαλίστηκε χρηματοδότηση καθώς οι δήμοι περιμένουν ξανά από το κράτος τις επιδοτήσεις. Αυτή η λειτουργία που υποδηλώνει όχι αξιοποίηση εργαλείων, αλλά αντικατάσταση προκειμένου να παρακαμφθούν προβλήματα, οδηγεί σε ΚΟΙΝΣΕΠ ειδικού σκοπού και ορισμένου χρόνου που καταλήγουν σε άνεργους υπαλλήλους που καταγράφονται και ως αποτυχημένοι επιχειρηματίες.

Η συνύπαρξη Κράτους – Αγοράς προϋποθέτει την έμπρακτη επιβεβαίωση της δυναμικής της κοινωνικής οικονομίας σε όρους τόνωσης του κοινωνικού ιστού και των αστικών δεσμών.

Την ίδια στιγμή, για να μπορέσουν οι ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. να επιτελέσουν το έργο τους και να εξασφαλίσουν την βιωσιμότητά τους και να έχουν τα αποτελέσματα των δράσεών τους ακόμα ευρύτερο πεδίο θετικών επιδράσεων, θα πρέπει να κατασκευαστούν κατάλληλα εργαλεία και προϋποθέσεις δικτύωσης που θα συνεργούν για την καλύτερη διάδοση των προϊόντων και των υπηρεσιών που προσφέρουν. Προς αυτήν την κατεύθυνση και παρά την ευρωπαϊκή ατζέντα, αλλά και τις χρηματοδοτήσεις που προβλέπονται για την Ελλάδα, βρίσκεται η χώρα αρκετά μακριά από την επίτευξη αυτών των στόχων. Αυτή η υστέρηση βασίζεται και στους τρεις βασικούς πυλώνες λειτουργία της χώρας, ιδιαίτερα την περίοδο της οικονομικής κρίσης, που ενδεχομένως έχουν οδηγήσει σε αυτά τα αποτελέσματα, δηλαδή την δικαιοσύνη, την κρατική λειτουργία και την πολιτική βούληση.

Σημαντικό στοιχείο που διαφοροποιεί τις κοινωνικές επιχειρήσεις είναι ο τρόπος λειτουργίας τους που δεν οφείλουν να δομούν το πλαίσιο των συνεργασιών τους πάνω στο πρόσκαιρο αμοιβαίο επαγγελματικό συμφέρον. Γεγονός που πρέπει να αντανακλάται και μεταξύ των μελών των κοινωνικών επιχειρήσεων καθώς ο αμοιβαίος σεβασμός θα ενισχύσει την εύρυθμη λειτουργία της επιχείρησης για να μπορέσουν να δουλέψουν στην εφαρμογή επιχειρηματικών σχεδίων και άλλων πρακτικών ανάπτυξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Αμίτσης Γ., Πιερράκης Γ., *Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο «Κοινωνική Οικονομία – Κοινωνική Επιχειρηματικότητα»*, Τμήμα ερευνητικών Προγραμμάτων, Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας, Τ.Ε.Ι. Αθήνας, Οκτώβριος 2015

Βορλόου Α. (συντονιστής), *Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας*, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, Αθήνα, Φεβρουάριος 2013

Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δελτίο Τύπου, «Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Ιούνιος 2015»

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνών Υποθέσεων και Κοινωνικής ένταξης, *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη*, τεύχος 4, Λουξεμβούργο, 2013

Νικολάου Ι., *Κοινωνική Οικονομία – Κοινωνική Επιχειρηματικότητα*, Εκπαιδευτικό Υλικό για τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης

Καλογήρου Σ., Περιφέρεια Αττικής, «*Περιφερειακή Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και την Καταπολέμηση της Φτώχειας*», Συστηματική καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης – Οριοθέτηση στρατηγικών επιλογών στα πεδία της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας

Καραμεσίνη Μ., «*Η πολιτική απασχόλησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντιμέτωπη με την οικονομική κρίση*», 4^ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Πολιτικής, «Ο ρόλος της κοινωνικής πολιτικής σήμερα: Κριτικές προσεγγίσεις και προκλήσεις», Αθήνα, 10-11 Μαρτίου 2011

Μαυροπούλου Θ., *Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και η Ελληνική Πολιτική στα Βαλκάνια*, Μεταπτυχιακή Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Νομική Σχολή, Τομέας Διεθνών Σχέσεων, 2007, Διαθέσιμη και στο <http://law.duth.gr/research/theses/Mavropoulou.pdf>,

Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή, «*Περιφερειακή στρατηγική για την κοινωνική ένταξη και καταπολέμηση της φτώχειας*»

Πετράκος Γ., Ψυχάρης Γ., «*Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*», Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ: Αθήνα 2004

Σκλιάς Π., «*Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις & Διεθνής Αναπτυξιακή Συνεργασία*», Πρακτικά ανακοινώσεων διημερίδας στο πλαίσιο προγράμματος επιχειρηματικότητας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου, Μάρτιος 2005, Διαθέσιμο και στο <http://kallithea.hua.gr.epixeirein/dihmerida1/Sklia18.03.2005.pdf>

Σαλούρου Ρ., (2015), «*Εφιαλτικά υψηλά παραμένει το ποσοστό ανεργίας*», Καθημερινή: Ελληνική Οικονομία

«*Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων του 2015*», συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνώμων του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας

Τερτσινίδου Γ., «*Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης. Η περίπτωση των Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας (μέσω των Τοπικών Πρωτοβουλιών Απασχόλησης*

Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων ΕΣΠΑ, «Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2014-2020 (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης-ΕΣΠΑ 2014-2020)», Αθήνα, Μάιος 2014

ΦΕΚ 216/Α'/30-09-2011, Ν. υπ' αριθμ. 4019, «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις»

Ψημμένος Ν., Περιφέρεια Αττικής «Δημιουργία και λειτουργία Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης της ανάπτυξης και της προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας για τη δράση Α.1.3.»

Ξενόγλωσση

Bangoli, L. and Megali, C. (2011) . Measuring performance in social enterprises, Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly.

Dees, J.G. and Anderson, B.B. (2006) . Framing a theory of social entrepreneurship: building on two schools of practice and thought, in Research on Social Entrepreneurship ARNOVA Occasional Paper Series.

Defourney, J. and Nyssens, M. (1999), *Conceptions of social enterprises and social entrepreneurship in Europe and the United States convergence and divergence*, Journal of Social Entrepreneurship

Defourny, J. and Develtere, P.(2008). The social economy: the worldwide making of a third sector, book chapter in J. Defourny, P. Develtere and B. Fonteneau, De Boeck.

Defourny, J. and Nyssens, M. (2010). Social enterprise in Europe: recent trends and development, Social Enterprise Journal.

Galera, G. and Borzaga, S. (2009). Social enterprise: an international overview of its conceptual evolution and legal implementation, Social Enterprises Journal.

Kerlin, J.A. (2006). Social enterprise in the United States and Europe: understanding and learning from the differences, Vountas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations.

Peredo, A.M. and McLean, M. (2006), *Social entrepreneurship: a critical review of the concept*, Journal of World Business

Roper, J. and Cheney, G.,(2005), *Leadership, learning and human resource management: the meanings of social entrepreneurship today*, Corporate Governance, 5 (3), 95104

Seelos C. and Mair J. (2005), Social entrepreneurship: Creating new business models to serve the poor, Business Horizons

Young, D.R. (2001). Social enterprise in the United States: alternative identities and forms.

Λιαδικτυακοί Τόποι

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης,
<http://www.opengov.gr/minlab/?p=1764>

Social Enterprise UK, Fightback Britain – A report on the State of Social Enterprise Survey 2011, www.socialenterprise.org.uk

www.sunderlandhomecare.co.uk

World Bank, Issues and Options for improving Engagement Between the World Bank and Civil Society Organizations, Washington: World Bank March 2005, www.worldbank.org/CSO/Resources/GuidetoResources2003.pdf

<http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>

Υπουργείο Οικονομίας Ανάπτυξης και Τουρισμού, διαδικτυακός τόπος ενημέρωσης ΕΣΠΑ 2014-2020

<https://www.espa.gr/el/Pages/stticRegionalOP.aspx>

<https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=2646>

<https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=2648>

<https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=2647>

<https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=2649>

https://www.espa.gr/elibrary/PA_ESPA_2014_2020.pdf

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, Γενική Γραμματεία Διαχείρισης Κοινοτικών και Άλλων Πόρων

<http://www.keko.gr/el/Pages/NewsFS.aspx?item=209>

Παράρτημα

I. Πρόσκληση Κεντρικού Μηχανισμού Υποστήριξης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ & ΑΛΛΩΝ ΠΟΡΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ταχ. Δ/ση : Κοραή 4, Τ.Κ. 105 64 Αθήνα
Τηλέφωνο : 2105271300
Telefax : 2105271322
Email : equal@mou.gr

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό
Ταμείο
Αθήνα, 18-4-2013
Αρ. Πρωτ: 3.13778/οικ.4.771
Κωδικός Πρόσκλησης: 5

ΑΝΟΙΧΤΗ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ
ΓΙΑ ΥΠΟΒΟΛΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ»
ΘΕΜΑΤΙΚΟΥ ΑΞΟΝΑ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1 «ΣΥΣΤΗΜΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ»
Ο ΟΠΟΙΟΣ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
(ΕΚΤ)

II. Πρόσκληση Περιφερειακών Μηχανισμών Υποστήριξης

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ & ΆΛΛΩΝ ΠΟΡΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό
Ταμείο
Αθήνα, 15-10-2014
Αρ. Πρωτ: 4.29190/οικ.4.1856
Κωδικός Πρόσκλησης: 6**

Ταχ. Δ/ση : Κοραή 4, Τ.Κ. 105 64 Αθήνα
Τηλέφωνο : 2105271300
Telefax : 2105271322
Email : keko@mou.gr

**ΑΝΟΙΧΤΗ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ
ΓΙΑ ΥΠΟΒΟΛΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ»
ΘΕΜΑΤΙΚΟΥ ΑΞΟΝΑ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4 «ΠΛΗΡΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ
ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΣΕ ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΊΣΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ»
Ο ΟΠΟΙΟΣ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
(ΕΚΤ)**

III. Απόφαση Ελεγκτικού Συνεδρίου

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ**

Ζ' ΚΛΙΜΑΚΙΟ
ΠΡΑΞΗ 250/ 2013

Αποτελούμενο από την Πρόεδρό του Ελένη Λυκεσά, Σύμβουλο, και τους Γρηγόριο Βαλληνδρά, Πάρεδρο και κωλυομένων των λοιπών Παρέδρων, Ηλία Καμπίτση, Εισηγητή.

Συνήλθε στην αίθουσα διασκέψεων του Καταστήματός του, που βρίσκεται στην Αθήνα, στις 18 Νοεμβρίου και στις 2 Δεκεμβρίου 2013 για να ελέγξει τη νομιμότητα του σχεδίου της προγραμματικής σύμβασης μεταξύ του Δήμου XXX και της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης με την επωνυμία «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ XXX», για την πρόσληψη του αναγκαίου προσωπικού για τη λειτουργία των παιδικών και βρεφονηπιακών σταθμών του Δήμου, που υποβλήθηκε στο Ελεγκτικό Συνέδριο στις 6.11.2013 (αριθ. πρωτ. Ε.Σ. 72443) και συμπληρώθηκε στις 14.11.2013 (αριθ. πρωτ. Ε.Σ. 74562).

Άκουσε την εισήγηση του Εισηγητή Ηλία Καμπίτση. Σκέφθηκε κατά το νόμο και έκρινε τα ακόλουθα

I. Το ελεγχόμενο σχέδιο προγραμματικής σύμβασης, οποίου το οικονομικό αντικείμενο καταβάλλεται αποκλειστικά από το Δήμο XXX και ανέρχεται σε 673.406,55 ευρώ συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ (23%), παραδεκτά εισάγεται ενώπιον του Κλιμακίου για έλεγχο νομιμότητας, κατ' εφαρμογή του άρθρου 36 του ν. 4129/2013 (ΦΕΚ Α' 52).

II. 1. Στο άρθρο 100 παρ. 1 του ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» (ΦΕΚ Α' 87), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 8 παρ. 9 του ν. 4071/2012 (ΦΕΚ Α' 85), ορίζεται ότι «α. Για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων ανάπτυξης μιας περιοχής, καθώς και για την παροχή υπηρεσιών κάθε είδους, οι δήμοι, οι περιφέρειες, ... μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με το Δημόσιο, μεταξύ τους ή και με φορείς του δημόσιου τομέα της παρ. 6 του άρθρου 1 του ν. 1256/1982, μεμονωμένα ή από κοινού. ...

2.α. Στις προγραμματικές συμβάσεις απαραίτητα ορίζονται το αντικείμενο της σύμβασης, ο σκοπός και το περιεχόμενο των μελετών, των έργων, των προγραμμάτων ή των υπηρεσιών, ο προϋπολογισμός τους, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της σύμβασης, οι πόροι από τους οποίους θα καλυφθούν οι αναλαμβανόμενες υποχρεώσεις και η διάρκεια της σύμβασης. ... 4. Για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων ... επιτρέπεται η απασχόληση προσωπικού του ενός συμβαλλομένου στον άλλον, ...».

2. Το π.δ. 60/2007 «Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2004/18/EK "περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημοσίων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών", όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2005/51/EK της Επιτροπής και την Οδηγία 2005/75/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Νοεμβρίου 2005» (ΦΕΚ Α' 64), ορίζει στο άρθρο 2 ότι «1. ... α) "Δημόσιες συμβάσεις" είναι συμβάσεις εξ επαχθούς αιτίας, οι οποίες συνάπτονται γραπτώς μεταξύ ενός ή περισσοτέρων οικονομικών φορέων και μιας ή περισσοτέρων αναθετουσών αρχών και έχουν ως αντικείμενο την εκτέλεση έργων, την προμήθεια προϊόντων ή την παροχή υπηρεσιών ... δ) "Δημόσιες συμβάσεις υπηρεσιών" είναι δημόσιες συμβάσεις, ... οι οποίες έχουν ως αντικείμενο την παροχή των υπηρεσιών που αναφέρονται στο Παράρτημα II. ... 8. ... "πάροχος υπηρεσιών" είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ... που προσφέρει ... την παροχή υπηρεσιών στην αγορά ... 9. "Αναθέτουσες αρχές" είναι το κράτος, οι αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης, ... 11. α) "Ανοικτές διαδικασίες" είναι οι διαδικασίες, στο πλαίσιο των οποίων κάθε ενδιαφερόμενος οικονομικός φορέας μπορεί να υποβάλλει προσφορά. ... δ) "Διαδικασίες με διαπραγμάτευση" είναι οι διαδικασίες, στο πλαίσιο των οποίων οι αναθέτουσες αρχές διαβουλευονται με τους οικονομικούς φορείς της επιλογής τους και διαπραγματεύονται τους όρους της σύμβασης με έναν ή περισσότερους από αυτούς. ...», στο άρθρο 20 ότι «Η σύναψη των συμβάσεων που έχουν ως αντικείμενο υπηρεσίες οι οποίες περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II Β, ρυθμίζεται από το άρθρο 53 και το άρθρο 29, παράγραφος 4. ...», στο άρθρο 21 ότι «Οι συμβάσεις που έχουν ως αντικείμενο υπηρεσίες αναφερόμενες στο Παράρτημα II Α και υπηρεσίες αναφερόμενες στο Παράρτημα II Β, συνάπτονται σύμφωνα με τα άρθρα 22 έως 37 και 40 έως 55, όταν η αξία των υπηρεσιών του Παραρτήματος II Α υπερβαίνει την αξία των υπηρεσιών του Παραρτήματος II Β. Στις υπόλοιπες περιπτώσεις, η σύμβαση συνάπτεται σύμφωνα με τα άρθρα 53 και 29 παράγραφος 4», στο άρθρο 22 ότι «Οι αναθέτουσες αρχές συνάπτουν τις δημόσιες συμβάσεις προσφεύγοντας στην ανοικτή διαδικασία ή στην κλειστή διαδικασία. ... Στις ειδικές περιπτώσεις και περιστάσεις που προβλέπονται στα άρθρα 24 και 25, μπορούν να προσφεύγουν στη διαδικασία με διαπραγμάτευση, με ή χωρίς δημοσίευση προκήρυξης διαγωνισμού» και στο άρθρο 25 ότι «Οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να συνάπτουν τις δημόσιες συμβάσεις τους προσφεύγοντας σε διαδικασία με διαπραγμάτευση, χωρίς να προηγείται δημοσίευση σχετικής προκήρυξης, στις ακόλουθες περιπτώσεις: 1) Προκειμένου για δημόσιες συμβάσεις ... υπηρεσιών: α) ... β) εάν, για λόγους τεχνικούς, καλλιτεχνικούς ή σχετικούς με την προστασία αποκλειστικών δικαιωμάτων, η σύμβαση μπορεί να ανατεθεί μόνο σε συγκεκριμένο οικονομικό φορέα, γ) στο μέτρο που είναι απολύτως απαραίτητο, εάν λόγω κατεπείγουσας ανάγκης, οφειλόμενης σε γεγονότα απρόβλεπτα για τις ... αναθέτουσες αρχές, δεν είναι δυνατή η τήρηση των προθεσμιών που προβλέπονται για τις ανοικτές, κλειστές ή με διαπραγμάτευση διαδικασίες με δημοσίευση προκήρυξης διαγωνισμού. ...».

3. Περαιτέρω, ο Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 3463/2006 (ΦΕΚ Α' 114), ορίζει στο άρθρο 209 ότι «1. ... 2. Η παροχή των κάθε είδους υπηρεσιών ... ρυθμίζεται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Οικονομίας και Οικονομικών. ... 10. (όπως η παράγραφος αυτή προστέθηκε με το άρθρο 20 παρ. 13 του ν. 3731/2008 -ΦΕΚ Α' 263) Η σύναψη σύμβασης παροχής υπηρεσιών με διαπραγμάτευση χωρίς δημοσίευση σχετικής προκήρυξης ρυθμίζεται με ανάλογη εφαρμογή των ... διατάξεων του άρθρου 25 των προεδρικών διαταγμάτων 59/2007 (ΦΕΚ 59 Α') και 60/2007 (ΦΕΚ 64 Α'), όπως ισχύουν.» και στο άρθρο 273 ότι «1. Μέχρι την έκδοση του προεδρικού διατάγματος της παραγράφου 2 του άρθρου 209 οι κάθε είδους υπηρεσίες ... διενεργούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του π.δ. 28/1980 (ΦΕΚ 11 Α') ...», το τελευταίο δε π.δ. ορίζει στο άρθρο 11 ότι «1. Η εκτέλεσις δημοτικών ... έργων και προμηθειών διέπεται υπό των διατάξεων του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικος και των διατάξεων του παρόντος Διατάγματος και ενεργείται επί τη βάση ... συμβάσεως, συναπτομένης κατόπιν τακτικής δημοπρασίας, πλην των περιπτώσεων, όπου, κατά νόμον, δεν απαιτείται αυτή ...».

III. 1. Από το συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων συνάγεται τα εξής:

Α. Δημόσια σύμβαση υπηρεσιών είναι σύμβαση από επαχθή αιτία που συνάπτεται μεταξύ ενός παρόχου υπηρεσιών και μίας αναθέτουσας αρχής (απόφ. ΔΕΕ της 19ης Απριλίου 2007, C- 295/05, «Asociación Nacional de Empresas Forestales (Asemfo) κατά Transformación Agraria SA (Tragsa), Administración del Estado», σκ. 48) ανεξάρτητα από το αν ο αντισυμβαλλόμενος της αναθέτουσας αρχής φορέας ασκεί κατά κύριο λόγο κερδοσκοπική δραστηριότητα, αν διαθέτει την οργανωτική δομή επιχείρησης ή αν δραστηριοποιείται σε τακτική βάση στην αγορά (απόφ. ΔΕΕ της 9ης Ιουνίου 2009, C- 480/06, Επιτροπή/Γερμανίας, σκ. 33, της 13ης Ιανουαρίου 2005, C- 84/03, Επιτροπή/Ισπανίας, σκ. 33 – 40 και της 18ης Νοεμβρίου 1999, C- 107/98, «Teckal Srl και Comune di Viano, Azienda Gas-Acqua Consorziale (AGAC) di Reggio Emilia», σκ. 51 και απόφ. ΔΕΕ της 23 ης Δεκεμβρίου 2009, C- 305/08, «CoNISMa», σκ. 30 και 45). Περαιτέρω, η ανάθεση με διαπραγμάτευση χωρίς να προηγηθεί δημοσίευση προκήρυξης αποτελεί εξαιρετική διαδικασία, που επιτρέπεται μόνον στις περιοριστικά αναφερόμενες στο νόμο περιπτώσεις (αποφ. ΔΕΕ, της 13.1.2005, C- 84/2003, Επιτροπή/Ισπανίας, σκ. 47-49 και πρβλ., της 18.12.2007, C- 481/06 Επιτροπή/Ελλάδος, σκ. 11-17 και της 2.10.2008, C- 157/06 Επιτροπή/Ιταλίας, σκ. 23), τα κράτη μέλη δε δεν δύνανται να προβλέπουν περιπτώσεις προσφυγής στη διαδικασία αυτή που δεν προβλέπονται από την Οδηγία (αποφ. ΔΕΕ της 13.1.2005 C- 84/2003, Επιτροπή/Ισπανίας, απόφαση της 13.1.2005, σκ. 47-49).

Β. Οι προγραμματικές συμβάσεις είναι συμφωνίες που θέτουν το γενικό πλαίσιο για

την οργάνωση και διαχείριση δημοσίων υπηρεσιών και την άσκηση δραστηριοτήτων, μέσω της σύμπραξης των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης με λοιπούς δημόσιους φορείς. Σκοπό έχουν να διευκολύνουν τη μελέτη και εκτέλεση έργων και την παροχή υπηρεσιών με αναπτυξιακό χαρακτήρα σε τοπικό επίπεδο προκειμένου να παρακαμφθούν τυχόν γραφειοκρατικές αγκυλώσεις, αλληλοεπικαλύψεις αρμοδιοτήτων και άλλοι ανασταλτικοί παράγοντες που επιβραδύνουν τους ρυθμούς εκτέλεσης των έργων και καθυστερούν την ανάπτυξη και την εν γένει βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των περιοχών αυτών (ΕΣ VI Τμ. 3236, 390/2013), υπό την προϋπόθεση όμως, όσον αφορά ειδικότερα στις υπηρεσίες, ότι ο σκοπός τους δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί με άλλο νόμιμο τρόπο και ότι δεν λειτουργούν ως ισοδύναμη ή εναλλακτική με την ειδικά προβλεπόμενη από την κείμενη νομοθεσία διαδικασία επίλυσης του ανακύπτοντος ζητήματος, διότι σε διαφορετική περίπτωση ο θεσμός της προγραμματικής σύμβασης θα μετατρέποταν σε εργαλείο παράκαμψης των κείμενων διατάξεων (ΕΣ VI Τμ. 4141, 26/2013, 1380, 289, 28/2012). Στο πλαίσιο αυτό οι συμβαλλόμενοι στις συμβάσεις αυτές φορείς οφείλουν αφενός μεν να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει και οι οποίες, αλληλοσυμπληρούμενες τελούν σε αναλογία μεταξύ τους, αφετέρου δε να συμβάλλουν κατά το αντιστοιχούν σ' αυτούς μερίδιο στην επίτευξη του επιδιωκόμενου συμβατικού αντικειμένου (ΕΣ Τμ. Μείζ. Επτ. Συνθ. 2769, 2770, 2771/2011, VI Τμ. 607/2012). Ο σκοπός επομένως και η λειτουργία των προγραμματικών συμβάσεων είναι απολύτως διαφορετικός από αυτόν που επιτελείται με τις δημόσιες συμβάσεις υπηρεσιών, από τις οποίες διακρίνονται απολύτως και για τις οποίες η εθνική και η κοινοτική νομοθεσία θέτει ειδικό σύστημα κανόνων δικαίου. Ειδικότερα, κατά την κατάρτιση των προγραμματικών συμβάσεων τα μέρη δεν εκκινούν από αντίθετη αφετηρία συμφερόντων, όπως στις από επαχθή αιτία αμφοτεροβαρείς δημόσιες συμβάσεις όπου αποσκοπούν στην ικανοποίηση διακριτών συμφερόντων με προέχον στοιχείο την ανταλλακτική σχέση παροχής και αντιπαροχής, αλλά από κοινή αφετηρία συμπράττοντας κατά το δυνατόν ισόρροπα για την υλοποίηση των προγραμμάτων ή των υπηρεσιών στο πλαίσιο κοινά εξυπηρετούμενου δημοσίου σκοπού (ΕΣ Ζ' Κλιμ. 207, 165/2013, πρβλ. για τα χαρακτηριστικά της συνεργασίας για εκπλήρωση καθήκοντος γενικού συμφέροντος σε σχέση με την σύμβαση παροχής υπηρεσιών τις προτάσεις της Γενικής Εισαγγελείας στην υπόθεση C-159/11, «Azienda Sanitaria Locale di Lecce», σκ. 72 επ.), χωρίς η όποια χρηματική μετακίνηση από τον έναν φορέα στον άλλο να έχει τον χαρακτήρα ανταλλάγματος (C- 159/11, «Azienda Sanitaria Locale di Lecce», σημ. 75 επ.), αφού οι περιουσιακές μετακινήσεις περιορίζονται στην κάλυψη των απαραίτητων δαπανών για την υλοποίηση του συμβατικού αντικειμένου κατά το λόγο συμμετοχής κάθε συμβαλλόμενου μέρους. Άλλωστε η έναντι αμοιβής παροχή υπηρεσιών αποτελεί χαρακτηριστικό των δημοσίων συμβάσεων που υπόκειται στους κανόνες της Ένωσης περί δημοσίων συμβάσεων. Ενόψει αυτών δεν συνιστά προγραμματική σύμβαση αλλά σύμβαση παροχής υπηρεσιών του άρθρου 2 παρ. 2 του π.δ. 60/2007 κάθε σύμβαση που συνάπτεται από επαχθή αιτία και έχει ως αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στο παράρτημα II της οδηγίας 2004/18 (ήδη Παραρτήματα VI και VII του κανονισμού 213/2008). Ο επαχθής δε χαρακτήρας της σύμβασης δεν αναιρείται από το γεγονός ότι ο αντισυμβαλλόμενος δεν προσδοκά το κέρδος και η διασταλτική

αυτή ερμηνεία της έννοιας της εξ επαχθούς αιτίας σύμβασης υπαγορεύεται από την ανάγκη να διασφαλισθεί η πρακτική αποτελεσματικότητα των οδηγιών 2004/17 και 2004/18 και να αποτραπεί η καταστρατήγηση του δικαίου των δημοσίων συμβάσεων, μέσω της συνομολόγησης άλλων μορφών αμοιβής από τις οποίες δεν προκύπτει απευθείας ο σκοπός της επίτευξης κέρδους. Επιπλέον, για τον χαρακτηρισμό μιας σύμβασης ως σύμβασης παροχής υπηρεσιών δεν ασκεί επιρροή και το ότι ο αντισυμβαλλόμενος οικονομικός φορέας δεν ασκεί κατά κύριο λόγο κερδοσκοπική δραστηριότητα, δεν διαθέτει την οργανωτική δομή επιχείρησης ή τέλος, δεν δραστηριοποιείται σε μόνιμη βάση στην αγορά (πρβλ. απόφαση C 386/11 «Piepenbrock Dienstleistungen GmbH & Co. KG», παρ. 28 επ. και απόφαση C- 159/11, «Azienda Sanitaria Locale di Lecce», παρ. 25 επ. με παραπομπή στις σκέψεις 32-34 των προτάσεων της Γενικής Εισαγγελέως στην ίδια απόφαση).

2. Περαιτέρω, από τις ανωτέρω διατάξεις συνάγεται επίσης ότι για την ανάθεση συμβάσεων παροχής υπηρεσιών από τους δήμους και εφόσον ο προϋπολογισμός της σχετικής υπηρεσίας εμπίπτει στα όρια εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου εφαρμόζονται οι προαναφερόμενες διατάξεις του π.δ. 60/2007. Συνεπώς για την σύναψη συμβάσεων παροχής υπηρεσιών θα πρέπει, κατά κανόνα, να διενεργείται διαγωνισμός, ενώ κατ' εξαίρεση η αναθέτουσα αρχή μπορεί να συνάψει σύμβαση παροχής υπηρεσιών με τη διαδικασία της διαπραγμάτευσης, χωρίς να έχει προηγηθεί δημοσίευση σχετικής προκήρυξης, εφόσον η σύμβαση εντάσσεται στο Παράρτημα ΙΑ της οδηγίας 2004/18 (ήδη Παράρτημα VI του κανονισμού 213/2008), στις περιοριστικά αναφερόμενες περιπτώσεις του ως άνω άρθρου 25, οι οποίες, καθώς εισάγουν παρέκκλιση από τον κανόνα, είναι στενά ερμηνευτέες και το βάρος απόδειξης φέρει όποιος τις επικαλείται (ΕΣ VI Τμ. 2378/2011). Εξάλλου, κατά τη ρητή πρόβλεψη του άρθρου 209 παρ. 10 του ν. 3463/2006, και οι συμβάσεις παροχής υπηρεσιών που εντάσσονται στο Παράρτημα ΙΙΒ της οδηγίας 2004/18 (ήδη Παράρτημα VII του κανονισμού 213/2008) και συνάπτονται από τους δήμους με τη διαδικασία της διαπραγμάτευσης, χωρίς την προηγούμενη δημοσίευση σχετικής προκήρυξης, διέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 25 του π.δ. 60/2007. Για δε την, κατά παραπομπή του ως άνω άρθρου 209 του ν. 3463/2006, εφαρμογή του άρθρου 25 του π.δ. 60/2007 και στις συμβάσεις παροχής υπηρεσιών που εντάσσονται στο Παράρτημα ΙΙΒ της οδηγίας 2004/18 δεν αποτελεί εμπόδιο το άρθρο 20 του ίδιου π.δ/τος, καθόσον ο εθνικός νομοθέτης δεν κωλύεται, εν όψει της αρχής της διαφάνειας που διέπει τις δημόσιες συμβάσεις, να περιλάβει αυστηρότερες προϋποθέσεις σε σχέση με τον κοινοτικό νομοθέτη για το δικαίωμα προσφυγής των δήμων στην εξαιρετική αυτή διαδικασία ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων.

IV. 1. Ο ν. 4019/2011 «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 216) ορίζει στο άρθρο 1 ότι «Για την εφαρμογή του νόμου αυτού ισχύουν τα εξής: 1. «Κοινωνική Οικονομία» είναι το σύνολο των οικονομικών, επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες

αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων. ... 5. «Κοινωνική Φροντίδα» είναι η παραγωγή και παροχή αγαθών, καθώς και υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής πρόνοιας για συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού, όπως οι ηλικιωμένοι, τα βρέφη, τα παιδιά, τα άτομα με αναπηρία και τα άτομα με χρόνιες παθήσεις», στο άρθρο 2 ότι «1. Θεσπίζεται η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.), ως φορέας της Κοινωνικής Οικονομίας. Είναι αστικός συνεταιρισμός με κοινωνικό σκοπό και διαθέτει εκ του νόμου την εμπορική ιδιότητα. Τα μέλη της Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να είναι είτε φυσικά πρόσωπα είτε φυσικά πρόσωπα και νομικά πρόσωπα. ... 2. Ανάλογα με τον ειδικότερο σκοπό τους, οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις διακρίνονται στις εξής κατηγορίες: α) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης, οι οποίες αφορούν στην ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού. ... β) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Κοινωνικής Φροντίδας, οι οποίες αφορούν στην παραγωγή και παροχή προϊόντων και υπηρεσιών κοινωνικού - προνοιακού χαρακτήρα σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού, όπως οι ηλικιωμένοι, τα βρέφη, τα παιδιά, τα άτομα με αναπηρία και τα άτομα με χρόνιες παθήσεις. γ) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού, οι οποίες αφορούν την παραγωγή προϊόντων και παροχή υπηρεσιών για την ικανοποίηση των αναγκών της συλλογικότητας (πολιτισμός, περιβάλλον, οικολογία, εκπαίδευση, παροχές κοινής ωφέλειας, αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, διατήρηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων κ.α.) ...» και στο άρθρο 12 ότι «1. ... 5. Οι Κοιν.Σ.Επ. ως συμβαλλόμενοι μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με αντισυμβαλλόμενους το Δημόσιο ή τον ευρύτερο δημόσιο τομέα και τους Ο.Τ.Α. πρώτου και δεύτερου βαθμού, για την υλοποίηση δράσεων που αναφέρονται στους καταστατικούς σκοπούς των αντισυμβαλλομένων, τηρουμένων, κατά τα λοιπά, των αναφερομένων στο άρθρο 100 του ν. 3852/2010 (Α' 87)».

2. Από τις ανωτέρω διατάξεις συνάγονται τα ακόλουθα: Με το ν. 4019/2011 εισάχθηκε στο εθνικό δίκαιο η έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας, ως ενδιάμεσου τομέα μεταξύ του κράτους και της αγοράς, στον οποίο οι οικονομικές δραστηριότητες διεξάγονται με κοινωνικούς σκοπούς και στόχους (Κοινωνική Επιχειρηματικότητα). Ως φορέας για την προώθηση της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας επελέγη η νομική μορφή της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης, η οποία είναι αστικός συνεταιρισμός με κοινωνικό σκοπό και διαθέτει εκ του νόμου την εμπορική ιδιότητα. Η επιχείρηση αυτή, ενόψει της ανωτέρω ιδιότητάς της και του ότι αποτελεί φορέα που ασκεί οικονομική δραστηριότητα, θεωρείται επιχείρηση κατά την έννοια των άρθρων 101, 102, 106, 107 και 108 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ως τέτοια υπόκειται στους ευρωπαϊκούς κανόνες περί ανταγωνισμού και κρατικών ενισχύσεων (βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την προώθηση των συνεταιριστικών εταιρειών στην Ευρώπη, COM(2004) 18 τελικό, σελ. 15) και εμπίπτει στην έννοια του "παρόχου υπηρεσιών" κατά το άρθρο 2 του π.δ. 60/2007. Τα προνόμια δε που η

επιχείρηση αυτή απολαμβάνει θα πρέπει να τελούν σε αναλογία με τους εκάστοτε υπάρχοντες νομικούς περιορισμούς, ούτως ώστε να μην οδηγούν σε αθέμιτο ανταγωνισμό και να μην επιτρέπουν την χρήση της συνεταιριστικής αυτής μορφής από μη καλόπιστους συνεταιρισμούς (πρβλ. ανωτέρω ανακοίνωση της Επιτροπής σελ. 15). Περαιτέρω, κατά ρητή νομοθετική πρόβλεψη επιτρέπεται, υπό τη νομική μορφή της προγραμματικής σύμβασης, η συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων αυτών, ως κυρίως συμβαλλομένων μερών, και του Δημοσίου, των Ο.Τ.Α. και των φορέων του δημοσίου τομέα, τηρουμένων όμως απαραίτητως κατά τα λοιπά των όρων και των προϋποθέσεων που απαιτούνται από το νόμο για τη νόμιμη σύναψη προγραμματικών συμβάσεων. Δεν επιτρέπεται δηλαδή, υπό το πρόσχημα και την κάλυψη μίας προγραμματικής συμφωνίας και του κοινωνικού σκοπού που οι επιχειρήσεις αυτές επιδιώκουν, να υποκρύπτεται απευθείας ανάθεση υπηρεσιών σ' αυτές κατά καταστρατήγηση των προαναφερόμενων διατάξεων του ν. 3463/2006 και του π.δ. 60/2007.

Υ.Στην υπό κρίση υπόθεση, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτουν τα ακόλουθα:

1) Με την 268/23.9.2013 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου XXX XXX (ορθή επανάληψη) εγκρίθηκε η σύναψη προγραμματικής σύμβασης με την Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση με την επωνυμία «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ XXX» και το διακριτικό τίτλο «XXX ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.», για την πρόσληψη του αναγκαίου εξειδικευμένου και βοηθητικού προσωπικού προκειμένου να συνεχιστεί η εύρυθμη λειτουργία των παιδικών και βρεφονηπιακών σταθμών του Δήμου, η δαπάνη της οποίας θα βαρύνει αποκλειστικά τις πιστώσεις του Δήμου. Συγκεκριμένα οι εκπεφρασμένες ανάγκες του Δήμου σε προσωπικό ήταν οι ακόλουθες: 5 ΠΕ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ, 12 ΤΕ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΟΙ, 20 ΔΕ ΒΟΗΘΟΙ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΩΝ, 5 ΔΕ ΜΑΓΕΙΡΕΣ, 2 ΥΕ ΒΟΗΘΟΙ ΜΑΓΕΙΡΩΝ και 5 ΥΕ ΕΡΓΑΤΕΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ.

2) Οι λόγοι που επικαλείται ο Δήμος για τη σύναψη της ελεγχόμενης προγραμματικής σύμβασης είναι η ανεπάρκειά του σε προσωπικό, καθόσον το αντίστοιχο υπηρετούν μόνιμο προσωπικό ανέρχεται σε έξι άτομα. Ειδικότερα, στο 194/14.11.2013 έγγραφο του Δημάρχου XXX αναφέρεται ότι α) οι συνολικές ανάγκες σε προσωπικό, για τη λειτουργία 3 παιδικών και 2 βρεφικών σταθμών, που θα εξυπηρετήσουν 350 παιδιά, είναι 56 άτομα διαφόρων ειδικοτήτων, β) με την 82/19.03.2013 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου προγραμματίστηκε η πρόσληψη 16 ατόμων με σχέση εργασίας ΙΔΟΧ για τις ανάγκες του Δήμου, από το οποίο επρόκειτο να διατεθούν 8 άτομα και ειδικότερα 4 κατηγορίας ΤΕ Βρεφονηπιοκόμων, 3 κατηγορίας ΔΕ Βοηθών Βρεφονηπιοκόμων και 1 κατηγορίας ΔΕ Μαγείρων για τη λειτουργία των παιδικών σταθμών, γ) με την ΔΙΠΠ/Φ.ΕΓΚΡ.1/102/15321/29.7.2013 απόφαση της Επιτροπής του άρθρου 2 παρ. 1 της 33/2006 ΠΥΣ εγκρίθηκε η απασχόληση 8 ατόμων, το σύνολο των οποίων κατανεμήθηκε προς κάλυψη λοιπών αναγκών του Δήμου, δ) με την

232/19.8.2013 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου προγραμματίστηκε η πρόσληψη 26 ατόμων για τη λειτουργία των παιδικών σταθμών στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ, χωρίς να έχει ακόμα εγκριθεί η πρόσληψή τους και ε) με την 231/19.8.2013 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου προσλήφθηκαν, για τη λειτουργία των παιδικών σταθμών 34 άτομα, με δίμηνες συμβάσεις οι οποίες λήγουν στις 18.11.2013.

3) Ως αντισυμβαλλόμενη επιχείρηση επιλέχθηκε η «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ XXX», που ιδρύθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 4019/2011 και έχει αριθμό Μητρώου Επιχειρηματικότητας Δ 00046. Όπως προκύπτει από το άρθρο 3 του προσκομισθέντος καταστατικού, σκοπός της είναι η παραγωγή προϊόντων και η παροχή υπηρεσιών για την ικανοποίηση των αναγκών της συλλογικότητας (πολιτισμός, περιβάλλον, οικολογία, εκπαίδευση, παροχές κοινής ωφέλειας, αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, διατήρηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων κ.α.), για την ευόδωση δε των σκοπών αυτών μπορεί να ασκήσει οποιασδήποτε μορφής οικονομική δραστηριότητα παραγωγικού, καταναλωτικού, εμπορικού, μεταφορικού, τουριστικού, οικοδομικού, αναπτυξιακού, κοινωνικού, εκπαιδευτικού, αθλητικού ή πολιτιστικού χαρακτήρα.

4) Ως κριτήριο επιλογής της ανωτέρω αντισυμβαλλόμενης αναφέρεται η προηγούμενη καλή εμπειρία που αναδείχθηκε από τη συνεργασία της με άλλους Δήμους. Εντούτοις και χωρίς να έχει μεσολαβήσει κανενός είδους διαγωνιστική διαδικασία, στο φάκελο της υπόθεσης περιέχονται προσφορές και από άλλες όμοιες επιχειρήσεις, οι οποίες, κατά το 194/14.11.2013 έγγραφο του Δημάρχου, αποκλείστηκαν είτε λόγω έλλειψης εμπειρίας, είτε λόγω έλλειψης οργάνωσης, είτε ως μη συμφέρουσες οικονομικά. Συγκεκριμένα προσκομίσθηκαν α) η οικονομική προσφορά της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης «XXX ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.», η οποία ανερχόταν στο συνολικό ποσό των 679.556,55 ευρώ (συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ) και β) η οικονομική προσφορά της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης «XXX», η οποία ανερχόταν στο συνολικό ποσό των 682.016,55 ευρώ (συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ).

5) Το συνολικό οικονομικό αντικείμενο της ελεγχόμενης προγραμματικής σύμβασης ανέρχεται σε 673.406,55 ευρώ (συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ) και αναλύεται σε μισθολογικό κόστος 480.250 ευρώ, λειτουργικά κόστη 25.000 ευρώ, λογιστικές εφαρμογές 22.000 ευρώ, δαπάνες αναλωσίμων 17.735 ευρώ, απρόβλεπτα 2.500 ευρώ, ΦΠΑ 23% 125.921,55 ευρώ. Περαιτέρω, στο σχέδιο της σύμβασης αυτής ορίζεται στο άρθρο 3, με τίτλο «Αντικείμενο της σύμβασης», ότι «... Η παρούσα προγραμματική σύμβαση αφορά την εφαρμογή προγράμματος επάνδρωσης με κατάλληλο και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό των βρεφονηπιακών & παιδικών σταθμών του Δήμου XXX για τη συνέχιση της λειτουργίας τους ... Στο πλαίσιο της υλοποίησης του προγράμματος θα αναπτυχθούν δράσεις όπως δημιουργική απασχόληση βρεφών, νηπίων και παιδιών, ... ημερήσια διατροφή και λοιπές βοηθητικές υποστηρικτικές

εργασίες καθαριότητας», στο άρθρο 6, με τίτλο «Πόροι - χρηματοδότηση - χρονοδιάγραμμα», ότι «Η δαπάνη υλοποίησης του συμβατικού αντικειμένου ανέρχεται για το έτος 2013 στο ποσό των 96.615,00 € πλέον ΦΠΑ εκ ποσοστού 23% εκ ποσού 22.221,45 € και συνολικά στο ποσό των 118.836,45€. Και για το έτος 2014 στο ποσό των 450.870,00€ πλέον ΦΠΑ εκ ποσοστού 23% εκ ποσού 103.700,10 € και συνολικό στο ποσό των 554.570,10€ ... Ρητά συμφωνείται ότι: • η XXX ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ ουδεμία άλλη απαίτηση έχει πέραν του ανωτέρου συμφωνηθέντος ποσού. • σε οποιοδήποτε ενδεχόμενο παρόδου του συμβατικού χρόνου χωρίς να έχει εξαντληθεί ολόκληρο το συμβατικό αντικείμενο, η σύμβαση θα λύεται αυτοδίκαια και η XXX ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ δεν θα διεκδικήσει τυχόν οικονομικές και άλλες αξιώσεις από το Δήμο XXX, παρά μόνο για το τμήμα του αντικειμένου που έχει ήδη υλοποιήσει μέχρι και το χρόνο λήξης. • Τυχόν μη απασχόληση του προβλεπόμενου στη σύμβαση προσωπικού για οποιοδήποτε λόγο ακόμα και κατά επιλογή του Δήμου επιφέρει τον αντίστοιχο περιορισμό της συμβατικής υποχρέωσης του Δήμου κατά το προβλεπόμενο συμβατικά μισθολογικό κόστος του μη απασχολούμενου προσωπικού, τα γενικά έξοδα της ΚΟΙΝ.ΣΕΠ καθορίζονται σε ποσοστό 14% επί του τελικού διαμορφωμένου μισθολογικού κόστους (περιλαμβάνεται στο ποσοστό αυτό το 8% του αναλογούντος παρακρατηθέντος φόρου) και αντίστοιχα μειώνεται και ο αναλογούν ΦΠΑ 23%. ...», στο άρθρο 7, με τίτλο «Δικαιώματα και Υποχρεώσεις των συμβαλλομένων», ότι «Για την υλοποίηση του συμβατικού αντικειμένου και σκοπού, έκαστο των συμβαλλομένων μερών αναλαμβάνει τις παρακάτω υποχρεώσεις: 1. Ο Δήμος XXX αναλαμβάνει την υποχρέωση: α) Να χρηματοδοτήσει την XXX ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ, όπως αναφέρεται στο άρθρο 6 της σύμβασης. β) Να παρέχει τον διατιθέμενο κτιριακό και υλικοτεχνικό εξοπλισμό (εγκαταστάσεις, υλικό, αναλώσιμα, ιδιόκτητα ή μισθωμένα κ.α.) που είναι αναγκαία για τη υλοποίηση του Αντικειμένου. γ) Να συμμετέχει στην Επιτροπή Παρακολούθησης ως κατωτέρω του άρθρου 8. δ) Να προτείνει πρωτοβουλίες, που συνάδουν με τους σκοπούς της παρούσας. 2. Η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση με την επωνυμία «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ XXX» αναλαμβάνει την υποχρέωση: α) Να ολοκληρώσει το συμφωνηθέν αντικείμενο εντός της χρονικής περιόδου από την ημερομηνία έναρξης υλοποίησης του συμβατικού αντικειμένου έως την 31 Ιουλίου 2014. β) Για την υλοποίηση των όρων της σύμβασης η XXX ΚΟΙΝΣΕΠ θα πρέπει να διαθέτει στο δυναμικό της ή και να προσλάβει κατάλληλο προσωπικό με τις παρακάτω ειδικότητες και μέχρι τον προβλεπόμενο παρακάτω επιμέρους αριθμό ατόμων ανά ειδικότητα, για την κάλυψη των αναγκών των βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών του Δήμου XXX, ήτοι: • ΠΕ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ 5 ΑΤΟΜΑ • ΤΕ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΩΝ • 12 ΑΤΟΜΑ • ΔΕ ΒΟΗΘΩΝ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΩΝ 20 ΑΤΟΜΑ • ΔΕ ΜΑΓΕΙΡΩΝ 5 ΑΤΟΜΑ • ΥΕ ΒΟΗΘΩΝ ΜΑΓΕΙΡΩΝ 2 ΑΤΟΜΑ • ΥΕ ΕΡΓΑΤΕΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ 5 ΑΤΟΜΑ, γ) Να καταβάλλει την πλήρη μισθοδοσία του διατιθέμενου και προσλαμβανόμενου από αυτή ανθρώπινου δυναμικού και όλες τις προβλεπόμενες ασφαλιστικές εισφορές, φόρους, εισφορές, τέλη, κρατήσεις κλπ στα κάθε είδους Ταμεία που τη βαρύνουν και εν γένει να εκπληρώνει όλες τις υποχρεώσεις της προς το ανωτέρω προσωπικό ως εργοδότης. δ) Να συμμετέχει στη Επιτροπή Παρακολούθησης του άρθρου 8 και να παρέχει κάθε δυνατή και αναγκαία πληροφορία και βοήθεια στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της για

την εμπρόθεσμη υλοποίηση όσων προβλέπονται στην παρούσα σύμβαση, ε) Να εκδίδει νόμιμα φορολογικά παραστατικά προκειμένης της είσπραξης της συμφωνημένης δαπάνης» και στο άρθρο 9 ότι «... Σε ενδεχόμενο καταγγελίας της παρούσας σύμβασης κατά την διάρκεια υλοποίησης της από αποκλειστική υπαιτιότητα του Δήμου XXX και από λόγους που δεν οφείλονται σε ανωτέρα βία, ο Δήμος XXX υποχρεούται να καταβάλει στην XXX ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ως ποινική ρήτρα χρηματική αποζημίωση που αναλογεί σε ποσοστό ύψους 10% επί του υπόλοιπου ανεκτέλεστου μέρους της παρούσας σύμβασης και το μέρος της χρηματοδότησης που αντιστοιχεί στο τμήμα του αντικειμένου που έχει εκτελεστεί μέχρι την καταγγελία αυτή. Σε περίπτωση παράβασης των όρων της σύμβασης και μη προσήκουσας και εμπρόθεσμης εκπλήρωσης των συμβατικών υποχρεώσεων της XXX ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. με υπαιτιότητα της, ο Δήμος XXX δικαιούται μονομερώς και άνευ προειδοποίησης να καταγγείλει την σύμβαση, να διακόψει την χρηματοδότηση και ως ποινική ρήτρα χρηματική αποζημίωση από τη XXX ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ που αναλογεί σε ποσοστό ύψους 10% επί του υπόλοιπου ανεκτέλεστου μέρους της παρούσας σύμβασης. ...».

VI. Με τα δεδομένα αυτά διαπιστώνονται τα ακόλουθα:

1. Βασικές υποχρεώσεις των αντισυμβαλλομένων μερών στην ελεγχόμενη προγραμματική σύμβαση αποτελούν, από μέρους του Δήμου η χρηματοδότηση της επιχείρησης «XXX» και η διάθεση κτιριακού και υλικοτεχνολογικού εξοπλισμού, από μέρους δε της «XXX» η διάθεση του αναγκαίου προσωπικού, είτε υπάρχον είτε μετά από προσλήψεις. Από τα ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι στην ελεγχόμενη σύμβαση δεν θεσμοθετείται μια πραγματική συνεργασία μεταξύ των αντισυμβαλλομένων μερών για την επίτευξη ενός κοινού σκοπού, όπως απαιτεί ο θεσμός των προγραμματικών συμβάσεων. Αντιθέτως τα μέρη εκκινούν από διαφορετικές αφετηρίες συμφερόντων και συγκεκριμένα ο μεν Δήμος λειτουργεί ως αναθέτουσα αρχή που επιδιώκει την εκτέλεση υπηρεσίας εκ μέρους της «XXX», τη λειτουργία δηλαδή των παιδικών σταθμών που συνιστά αρμοδιότητά του κατά το άρθρο 75 παρ. Ι ε.Ι του ν. 3463/2006, λαμβάνοντας υπόψη για την επιλογή του αντισυμβαλλόμενου οικονομικού φορέα επιχειρηματικο-οικονομικά κριτήρια (βλ. τις προπαρατεθείσες απόψεις του Δήμου, σύμφωνα με τις οποίες η προσφορά της «XXX» κρίθηκε η καταλληλότερη από οικονομικής απόψεως, οργάνωσης και εμπειρίας), η δε αντισυμβαλλόμενη επιχείρηση – η οποία κατά το καταστατικό της δραστηριοποιείται σε ένα ευρύτατο φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων – αποσκοπεί στο καταβληθέν από το Δήμο αντάλλαγμα για την παροχή της συμφωνηθείσας από μέρους της υπηρεσίας, χωρίς μάλιστα να καθίσταται σαφής από τα στοιχεία του φακέλου η σχέση των μελών της με το αντικείμενο της ελεγχόμενης σύμβασης, η οποία ούτως ή άλλως θα εκτελεστεί και με πρόσληψη από μέρους της προσωπικού. Πρόκειται δηλαδή για τη σύναψη μιας σύμβασης με σκοπό την έναντι τιμήματος παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών προς τον Δήμο XXX των οποίων αυτός έχει την ευθύνη, το δε συμφωνηθέν ποσό, που θα καταβληθεί από το Δήμο προς την αντισυμβαλλόμενη επιχείρηση και το οποίο συνιστά

και το αποκλειστικό οικονομικό αντικείμενο της συμφωνίας, αποτελεί το αντάλλαγμα για την εκτέλεση από μέρους της του συνόλου του συμφωνηθέντος συμβατικού αντικειμένου (άρθρο 7 παρ. 2α' του σχεδίου σύμβασης). Ενόψει αυτών και λαμβανομένων επιπλέον υπόψη ότι α) η ελεγχόμενη σύμβαση δεν έχει αναπτυξιακό χαρακτήρα, β) τα λοιπά δικαιώματα και υποχρεώσεις των αντισυμβαλλομένων μερών είτε είναι επουσιώδη είτε αποτελούν εκ του νόμου υποχρεώσεις τους (ενδεικτικά άρθρο 7 παρ. 1 δ' του σχεδίου σύμβασης την υποχρέωση του Δήμου να προτείνει πρωτοβουλίες που συνάδουν με τους σκοπούς της σύμβασης και άρθρο 7 παρ. 2 γ' και ε' τις υποχρεώσεις της «XXX» να καταβάλλει τη μισθοδοσία του προσωπικού, να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις της ως εργοδότης και να εκδίδει νόμιμα φορολογικά παραστατικά) και γ) η συμμετοχή του Δήμου XXX δεν αποτιμάται οικονομικά ούτε προσauξάνει το οικονομικό αντικείμενο της συμφωνίας το οποίο έχει μονόδρομη κατεύθυνση προς την «XXX», ως τίμημα έναντι των υπηρεσιών που θα παρέχει, η εν λόγω σύμβαση, καίτοι φέρεται ως προγραμματική σύμβαση του άρθρου 100 του ν. 3852/2010, κατ' ορθό νομικό χαρακτηρισμό αποτελεί εξ επαχθούς αιτίας σύμβαση παροχής υπηρεσιών και απευθείας ανάθεση υπηρεσιών από τον Δήμο XXX στην «XXX», η οποία αντιβαίνει στις διατάξεις των π.δ. 60/2007 και 28/1980 και του άρθρου 209 του ν. 3463/2006.

2. Ειδικότερα η υπό έλεγχο σύμβαση εντάσσεται στην έννοια της δημόσιας σύμβασης του π.δ/τος 60/2007 καθόσον συνιστά έγγραφη συμφωνία μεταξύ Δήμου και επιχείρησης με εκ του νόμου εμπορική ιδιότητα, η οποία έχει ως αντικείμενο την παροχή εκ μέρους της υπηρεσιών στο Δήμο που προσιδιάζουν σε α) «Υπηρεσίες ημερήσιας φροντίδας για παιδιά» (CPV 85312110-3, κατηγορία 25 «Κοινωνικές και υγειονομικές υπηρεσίες»), β) «Υπηρεσίες καθαρισμού» (CPV 90919300-5, Υπηρεσίες καθαρισμού σχολείων) και γ) «Υπηρεσίες εστιατορίου και παροχής φαγητού» (CPV 55300000-3, κατηγορία 17 «Υπηρεσίες ξενοδοχείων και εστιατορίων»), στις οποίες αναλύονται οι επιμέρους παροχές της «XXX», προς το Δήμο. Οι ανωτέρω υπηρεσίες είναι ανοιχτές στον ανταγωνισμό και δύνανται να παρασχεθούν από πλήθος δραστηριοποιούμενων επιχειρήσεων είτε της μορφής της Κοινωνικής Συνεταιριστικής επιχείρησης είτε άλλης μορφής. Ήδη, πέραν της προσφοράς της αντισυμβαλλόμενης επιχείρησης «XXX», λήφθηκαν υπόψη από το Δήμο, χωρίς όμως την τήρηση οποιασδήποτε διαγωνιστικής διαδικασίας, συγκρίσιμες οικονομικές προσφορές και από τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις «XXX ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.» και «XXX», οι οποίες ήταν απολύτως ταυτόσημες ως προς το μισθολογικό κόστος με αυτήν της «XXX» (480.000 ευρώ), διαφοροποιούμενες μόνο ως προς τα λοιπά ποσά (λειτουργικά κόστη, λειτουργικές εφαρμογές, δαπάνες αναλωσίμων, απρόβλεπτα), τα οποία ανέρχονταν σε 72.235 ευρώ και 74.485 ευρώ, αντίστοιχα. Περαιτέρω η ανωτέρω σύμβαση συνάπτεται από επαχθή αιτία καθόσον η παροχή εκ μέρους της «XXX», που συνιστά, όπως προσημειώθηκε, την εκτέλεση από μέρους της του συνόλου του συμφωνηθέντος συμβατικού αντικειμένου, γίνεται έναντι αντιπαροχής ύψους 673.406.55 ευρώ, που αποτελεί και το αποκλειστικό οικονομικό αντικείμενο της συμφωνίας. Ο επαχθής δε χαρακτήρας της εν λόγω σύμβασης, σύμφωνα με όσα έγιναν

δεκτά ανωτέρω, δεν δύναται να αναιρεθεί από το ότι στο συμφωνηθέν ποσό δεν περιλαμβάνεται ευθέως κάποιο ποσό ως κέρδος της αντισυμβαλλόμενης επιχείρησης, τόσο γιατί η ύπαρξή του δεν αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τον χαρακτηρισμό μιας σύμβασης ως επαχθούς, όσο και γιατί στο τελικό ποσό της προς σύναψη σύμβασης έχουν συνυπολογισθεί διάφορα ποσά (λειτουργικά κόστη, λειτουργικές εφαρμογές, δαπάνες αναλωσίμων, απρόβλεπτα), συνολικού ύψους 67.235 ευρώ, τα οποία, χωρίς να εξειδικεύεται ο τρόπος ή η μέθοδος υπολογισμού τους, υποκρύπτουν την ύπαρξη κέρδους για την αντισυμβαλλόμενη επιχείρηση, συνυπολογιζομένου και του ότι ο Δήμος υποχρεούται ήδη να παρέχει κάποια από αυτά όπως π.χ. τα αναλώσιμα. Επιπλέον, ο επαχθής χαρακτήρας της σύμβασης επιβεβαιώνεται και από τη σύναψη ρητρών που δεν συνάδουν προς προγραμματικές συμφωνίες όπως η πρόβλεψη για τη μη γένεση περαιτέρω απαιτήσεων σε περίπτωση μη πλήρους εκτέλεσης της σύμβασης, για τον καθορισμό των γενικών εξόδων της αντισυμβαλλόμενης σε συνδυασμό με το τελικά διαμορφωθέν μισθολογικό κόστος της παρεχόμενης υπηρεσίας και για την πρόβλεψη ποινικών ρητρών σε περίπτωση παράβασης των όρων της σύμβασης ή υπαίτιας καταγγελίας της.

3. Κατ' ακολουθία στην προκειμένη περίπτωση πρόκειται για απευθείας ανάθεση δημόσιας σύμβασης παροχής υπηρεσιών χωρίς δημοσίευση σχετικής προκήρυξης, η οποία, ως εκ του μεικτού αντικειμένου της, κατά το μεγαλύτερο μέρος της αφορά υπηρεσίες που εντάσσονται στο Παράρτημα ΙΙΒ της οδηγίας 2004/18. Λόγω της ένταξής της στο Παράρτημα αυτό, καταρχήν δεν εφαρμόζονται στην περίπτωσή της ευθέως οι όροι και οι προϋποθέσεις που τίθενται από το άρθρο 25 του π.δ 60/2007 για τη νόμιμη προσφυγή στη διαδικασία με διαπραγμάτευση χωρίς δημοσίευση προκήρυξης (άρθρα 20 και 21 του π.δ. 60/2007). Πλην όμως, με δεδομένο ότι οι διατάξεις του άρθρου 25 του π.δ 60/2007 έχουν, μέσω του άρθρου 209 παρ. 10 του ν. 3463/2006, ανάλογη εφαρμογή και στις περιπτώσεις σύναψης από μέρους των δήμων συμβάσεων παροχής υπηρεσιών με διαπραγμάτευση χωρίς δημοσίευση σχετικής προκήρυξης, μη νομίμως ανατέθηκε στην επιχείρηση «XXX» η εκτέλεση της επίμαχης υπηρεσίας, δεδομένου ότι δεν προκύπτει από κανένα στοιχείο του φακέλου και ούτε και ο Δήμος επικαλέστηκε ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 25 του π.δ 60/2007 για την προσφυγή στην εξαιρετική διαδικασία της ανάθεσης με διαπραγμάτευση χωρίς την δημοσίευση προκήρυξης, αλλά αντίθετα προέβη στην ανάθεση απευθείας με τη μορφή της προγραμματικής συμφωνίας του άρθρου 100 του ν. 3852/2010.

4. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι από τη διατύπωση της συμφωνίας για την απασχόληση του προσωπικού που θα εισφέρει η «XXX», όπου δεν διευκρινίζεται αν ήδη διατίθεται το προσωπικό για την παροχή της υπηρεσίας ούτε όμως και ο τρόπος μελλοντικής συνεργασίας ή πρόσληψής του, δεν πληρούνται και ο όρος της μη ενίσχυσης ιδιωτών, καθώς και από τις ζητούμενες ειδικότητες του προσωπικού (νηπιαγωγοί, βρεφονηπιοκόμοι, μάγειροι, προσωπικό καθαριότητας) προκύπτει ότι οι

υπηρεσίες τους είναι ανοιχτές στον ανταγωνισμό και παρέχονται ελεύθερα στον ιδιωτικό τομέα.

VII. Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, κωλύεται η υπογραφή του ελεγχόμενου σχεδίου προγραμματικής σύμβασης μεταξύ του Δήμου XXX και της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης με την επωνυμία «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ XXX».

Για τους λόγους αυτούς

Κωλύεται η υπογραφή του ελεγχόμενου σχεδίου προγραμματικής σύμβασης.

IV. Τομείς Δραστηριοποίησης Υφιστάμενων ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.

ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΚΟΙΝΣΕΠ

ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΚΟΙΝΣΕΠ
CATERING ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ
SUPERMARKET
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ, ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΥΔΡΑΥΛΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ
ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ & ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΆΛΛΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΧΩΡΙΣ ΠΑΡΟΧΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ Π.Δ.Κ.Α.
ΆΛΛΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΓΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ
ΆΛΛΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ Π.Δ.Κ.Α.
ΆΛΛΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ ΧΩΡΙΣ ΠΑΡΟΧΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ Π.Δ.Κ.Α.
ΆΛΛΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ
ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΧΑΜΗΛΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ
ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ-ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΚΟΥ ΡΟΔΙΝΙΟΥ
ΑΝΑΔΕΙΞΗ / ΠΡΩΘΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ - ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ / ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΩΝ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΦΕΝΕΙΩΝ
ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΣ
ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΛΑΔΑΣ ΤΩΝ ΑΓΙΑΣΜΑΤΩΝ ΩΣ ΘΕΡΜΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΑΝΑΔΕΙΞΗ, ΠΡΩΘΗΣΗ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ
ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΩΝ
ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ, ΕΞΩΡΑΪΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ, ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΑΝΑΛΗΨΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΗΣ ΣΤΑ ΚΑΤΑΠΟΛΑ ΑΜΟΡΓΟΥ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ / ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΔΡΑΣΕΩΝ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ, ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΕΓΕΙΩΝ, ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΟΜΑΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΑΘΛΗΜΑΤΩΝ/ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ
ΑΝΤΙΡΡΥΠΑΝΤΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ
ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΧ ΦΑΡΑΓΓΙΩΝ, ΜΙΚΡΩΝ ΡΕΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΙΞΕΙΣ/ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΠΑΛΑΙΩΝ ΜΟΝΟΠΑΤΙΩΝ
ΑΠΟΚΟΜΙΔΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΩΝ
ΑΡΧΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ,ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ
ΒΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΣΠΟΡΩΝ / ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΖΥΜΑΡΙΚΩΝ
ΓΕΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ /ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ / ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΕ ΤΟΜΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΔΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΩΝ, ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΒΟΤΑΝΙΚΟΥ ΚΗΠΟΥ / ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟΥ ΩΣ ΧΩΡΟ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ, ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗΣ ΑΔΕΣΠΟΤΩΝ ΖΩΩΝ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΕΝΤΡΩΝ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΑΣΤΕΓΩΝ ΚΑΙ ΕΥΠΑΘΩΝ ΟΜΑΔΩΝ, ΚΟΙΩΝΝΙΚΟ ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ, ΚΟΙΩΝΝΙΚΟ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ, ΙΣΤΟΧΩΡΟΙ, ΣΥΝΕΔΡΑΙ

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΠΡΩΘΗΣΗ ΔΙΑΔΗΜΙΣΕΩΝ-ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ
ΔΙΑΔΟΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΔΙΑΘΕΣΗ / ΠΩΛΗΣΗ ΕΙΔΩΝ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ / ΤΡΟΦΙΜΩΝ/ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ/ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ/ΚΟΣΜΗΜΑΤΩΝ
ΔΙΑΘΕΣΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ Ή ΧΡΟΝΟΥ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ
ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΛΑΣΤΙΚΩΝ-ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ- ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΩΝ
ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ, ΔΙΑΔΟΣΗ, ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΕΚΦΑΝΣΕΩΝ ΑΥΤΗΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ
ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΔΡΟΜΩΝ
ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ-ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ
ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ -ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ, ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΚΔΟΣΗ ΕΝΤΥΠΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΣΤΟΥΣ ΦΥΣΙΚΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ ΔΟΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ / ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ / ΠΑΡΑΓΩΓΗ, ΕΜΠΟΡΙΑ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΩ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ / ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΙ ΚΤΗΡΙΩΝ
ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ-ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ / ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ /ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ, ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ -ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΕΜΠΟΡΙΟ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ-ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ, ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ, ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΥΛΑΞΗΣ
ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΕΡΕΥΝΩ-ΜΕΛΕΤΩΝ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ
ΕΜΠΟΡΙΟ ΑΡΩΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ -ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΗΠΩΝ
ΕΜΠΟΡΙΟ ΕΙΔΩΝ ΔΩΡΟΥ
ΕΜΠΟΡΙΑ/ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ&ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΕΥΠΑΘΩΝ ΟΜΑΔΩΝ
ΕΜΠΟΡΙΟ-ΣΥΝΕΔΡΙΑ-ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ
ΕΜΠΟΡΙΟ-ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΕΜΠΟΡΙΟ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΤΕΨΥΓΜΕΝΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΕΜΠΟΡΙΟ ΟΠΩΡΟΚΗΠΕΥΤΙΚΩΝ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΔΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΕΜΠΟΡΙΟ ΖΑΧΑΡΩΔΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ/ΠΑΡΑΓΩΓΗ/ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ
ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΤΣΑΓΙΟΥ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΥΠΟΣΤΕΙ ΖΥΜΩΣΗ, ΜΑΥΡΟΥ ΤΣΑΓΙΟΥ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΥΠΟΣΤΕΙ ΖΥΜΩΣΗ ΚΑΙ ΤΣΑΓΙΟΥ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΥΠΟΣΤΕΙ ΕΝ ΜΕΡΕ ΖΥΜΩΣΗ, ΠΟΥ ΔΙΑΘΕΤΟΝΤΑΙ ΣΕ ΑΜΕΣΕΣ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΕΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ <=3 KG
ΕΝΟΙΚΙΑΣΕΙΣ ΠΟΔΗΛΑΤΩΝ-ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΨΑΡΙΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΕΤΩΝ ΨΑΡΙΩΝ, ΚΑΠΝΙΣΤΩΝ
ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΕΣ, ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΕΣ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΘΕΡΜΟΜΟΝΩΣΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΕΠΙΦΑΝΕΙΩΝ ΤΟΙΧΩΝ- ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ-ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ-ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΕΠΙΣΚΕΥΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ
ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΥΔΡΑΥΛΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΤΙΚΩΝ ΑΓΩΓΩΝ
ΕΠΙΣΚΕΥΗ / ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΒΑΘΜΙΣΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ
ΕΡΕΥΝΑ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΩΝ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ
ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ-ΕΜΠΟΡΙΑ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ
ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ
ΙΔΡΥΣΗ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΥ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ / ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ
ΕΡΕΥΝΑ / ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ/ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ /ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΜΕΣΑ Μ.Ε.-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ
ΕΡΕΥΝΑ/ΑΝΑΔΕΙΞΗ/ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΝΕΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΑΡΩΜΑΤΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ, ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ-ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΑΡΩΜΑΤΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ ΚΑΙ ΕΛΙΩΝ/ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΚΑΤΕΡΓΑΣΤΟΥ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΥ ΜΕΛΙΟΥ

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ / ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ, ΠΑΡΑΓΩΓΗ, ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ, ΠΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΑΛΛΩΝ ΔΕΝΔΡΩΔΩΝ ΚΑΙ ΘΑΜΝΩΔΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ ΦΡΟΥΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΡΠΩΝ ΜΣ ΚΕΛΥΦΟΣ
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ, ΣΥΛΛΟΓΗ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ, ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ, ΕΜΠΟΡΙΑ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ/ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ/ΕΜΠΟΡΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ, ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΚΑΦΕ ΜΠΑΡ
ΚΑΦΕΝΕΙΟ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΜΠΑΡ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΚΑΦΕΝΕΙΟΥ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ, ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ, ΖΩΝΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΑΞΕΣΟΥΑΡ ΑΠΟ ΥΦΑΣΜΑ ΚΑΙ ΔΕΡΜΑ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΚΑΦΕΝΕΙΟΥ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΔΟΜΩΝ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΖΩΩΝ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΑΦΕΝΕΙΟΥ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΧΩΡΩΝ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΥ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟΥ/ ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΥ / ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΚΑΦΕΝΕΙΟΥ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΜΑΓΕΙΡΕΙΟΥ-ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΥ
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ SUPER MARKET ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΤΡΟΦΙΜΩΝ
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΣΕ ΜΗ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΩΛΟΥΝ ΚΥΡΙΩΣ ΤΡΟΦΙΜΑ, ΠΟΤΑ Ή ΚΑΠΝΟ
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΤΡΟΦΙΜΩΝ
ΜΑΓΕΙΡΙΟ-ΡΕΦΛΕΞΟΛΟΓΙΑ-ΕΣΤΙΑΣΗ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ, ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ
ΜΕΛΕΤΕΣ-ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΤΙΡΙΩΝ ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗΝ ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΗΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ ΣΕ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΒΙΒΛΙΩΝ,ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΔΙΣΚΩΝ,ΟΠΤΙΚΩΝ ΔΙΣΚΩΝ ΚΑΙ ΚΑΣΕΤΩΝ
ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ
ΜΕΛΕΤΗ, ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΣ, ΠΡΟΒΟΛΗ, ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΟΥΚΛΟΘΕΑΤΡΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΑΔΩΝ ΣΕ ΑΥΤΟΥ ΤΕΧΝΕΣ
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΜΕΛΑΝΙΩΝ ΜΕ ΝΑΓΟΜΩΣΗ ΦΥΣΙΓΓΙΩΝ ΕΚΤΥΠΩΤΩΝ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ- ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ-
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΙΚΤΥΩΝ ΕΝΤΥΠΗΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ
ΜΕΛΕΤΗΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ ΦΥΛΑΞΗΣ Κ.Λ.Π
ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΡΓΟΧΕΙΡΩΝ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ/ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ/ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ
ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΕ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΒΑΣΗ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ Ή ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΟΡΓΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΩΝ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ (ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ)
ΟΡΓΑΝΩΣΗ / ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΥΓΕΙΑ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ / ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ / ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΛΕΥΡΙΩΝ ΣΙΤΗΡΩΝ ΠΙΤΟΥΡΟΥ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΣΕ ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ / ΕΜΠΟΡΙΑ ΚΟΜΠΟΣΤ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ / ΣΥΓΚΟΜΙΔΗ / ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ / ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ / ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ/ ΕΜΠΟΡΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΘΕΣΗ ΞΗΡΩΝ ΚΑΡΠΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟ ΑΥΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ / ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΕΜΠΟΡΟΠΑΝΗΓΥΡΕΩΝ ΚΑΙ ΛΟΥΝΑ ΠΑΡΚ/ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΕΡΓΩΝ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΓΙΑ ΡΟΜΑ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ/ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΩΝ ΤΑΙΝΙΩΝ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ -ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΠΙΓΡΑΜΜΙΚΩΝ (ONLINE) ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ Π.Δ.Κ.Α.
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΑΙΝΙΩΝ, ΒΙΝΤΕΟ ΚΑΙ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ ΦΥΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΖΥΜΑΡΙΚΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΜΑΡΜΕΛΑΔΑΣ, ΚΟΜΠΟΣΤΑΣ, ΓΛΥΚΩΝ ΚΟΥΤΑΛΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΦΡΟΥΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΟΥΣ ΚΑΡΠΟΥΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ / ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΦΑΓΗΤΟΥ ΚΑΙ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ / ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ/ΕΝΔΥΜΑΣΙΩΝ ΒΑΣΙΣΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΜΕ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥΣ ΣΠΟΡΟΥΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΥΡΟΠΙΤΩΝ, ΣΑΝΤΟΥΙΤΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΥΡΟΠΗΓΜΑΤΟΣ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ-ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ-ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ-ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ -ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ-ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΕΜΠΟΡΙΑ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΑΡΤΟΣΚΕΥΑΣΜΑΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΑΙΝΙΩΝ-ΕΝΤΥΠΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ/ΔΙΑΝΟΜΗ/ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΩΝ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΑΠΟΥΝΙΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΦΑΝΕΙΟΔΡΑΣΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΩΣ ΣΑΠΟΥΝΙ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΩΝ ΠΥΛΩΝ WEB PORTAL
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ (ΖΥΜΑΡΙΚΑ/ΜΑΡΜΕΛΑΔΕΣ/ΑΙΘΕΡΙΑ ΕΛΑΙΑ) - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΤΥΡΟΚΟΜΕΙΟΥ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ/ΠΡΩΘΗΣΗ ΑΡΩΜΑΤΙΚΩΝ/ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ/ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ/ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ - ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ - ΔΑΣΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΥΡΟΠΙΤΩΝ, ΣΑΝΤΟΥΙΤΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΥΡΟΠΗΓΜΑΤΟΣ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ-ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ-ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ-ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ -ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ-ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΕΜΠΟΡΙΑ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΑΡΤΟΣΚΕΥΑΣΜΑΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΑΙΝΙΩΝ-ΕΝΤΥΠΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ/ΔΙΑΝΟΜΗ/ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΩΝ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΑΠΟΥΝΙΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΦΑΝΕΙΟΔΡΑΣΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΩΣ ΣΑΠΟΥΝΙ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΩΝ ΠΥΛΩΝ WEB PORTAL
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ (ΖΥΜΑΡΙΚΑ/ΜΑΡΜΕΛΑΔΕΣ/ΑΙΘΕΡΙΑ ΕΛΑΙΑ) - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΤΥΡΟΚΟΜΕΙΟΥ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ/ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΑΡΩΜΑΤΙΚΩΝ/ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ/ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ/ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ - ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ - ΔΑΣΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ
ΠΑΡΟΧΗ ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΜΕΝΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΚΑΙ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ
ΠΑΡΟΧΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ, ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ-ΕΜΠΟΡΙΟ-ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ & ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ ΜΑΡΜΕΛΑΔΩΝ Κ.Α.Π. ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΒΡΩΣΙΜΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΟΒΕΛΙΣΤΗΡΙΟ
ΠΑΡΟΧΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
ΠΑΡΟΧΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ
ΠΑΡΟΧΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ
ΠΑΡΟΧΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ Π.Χ. ΠΙΠΟΘΕΡΑΠΕΙΑ
ΠΑΡΟΧΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΕΣ/ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΛΩΠΙΣΜΟΥ ΓΥΝΑΙΚΩΝ/ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ, ΟΜΙΛΙΩΝ ΚΑΙ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ
ΠΑΡΟΧΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΠΑΡΟΧΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ/ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΚΗΝΗ/ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΚΑΤ'ΟΙΚΟΝ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ, ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΥΑΛΩΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΚΑΤ'ΟΙΚΟΝ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ, ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΥΑΛΩΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΘΛΗΣΗΣ -ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ - ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ / ΙΔΡΥΣΗ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΧΩΡΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΣΧΕΤΙΖΟΜΕΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΕ ΙΔΙΩΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ/ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ / ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ / ΕΣΤΙΑΣΗΣ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΠΙΣΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ -ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ / ΑΣΚΗΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ, ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ / ΦΥΣΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ / ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΚΓΥΜΝΑΣΗΣ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΘΕΡΑΠΕΙΩΝ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΓΕΙΑΣ
ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ,ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ,ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ,ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΕ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΚΑΙ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ

ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΥ, ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ
ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΤΑΦΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕ ΤΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΕΥΕΞΙΑ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ, ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ, ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ-ΕΥΛΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ-ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ, ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ-ΕΝΤΥΠΑ-ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ-ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ-ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΑΜΕΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ, ΕΝΩΣΕΩΝ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΑΠ
ΠΩΛΗΣΗ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ-ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΑ ΑΜΕΑ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ ΚΤΙΡΙΩΝ
ΦΥΛΑΞΗ ΜΙΚΡΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΥΓΕΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ ΧΩΡΙΣ ΠΑΡΟΧΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΓΕΙΑΣ
ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΠΑΙΔΙΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ, ΑΜΕΑ, ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΕ ΑΜΕΑ, ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ ΣΕ ΑΜΕΑ, ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ, ΠΑΙΔΙΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΕ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ, ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΙΔΙΚΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ-ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΗΜΕΡΗΣΙΑΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ-ΥΓΕΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ, ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΠΙΣΚΕΨΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ
ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΤΟΥΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΗΜΕΡΗΣΙΑΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΚΑΙ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ/ΠΑΡΟΧΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ Π.Δ.Κ.Α. ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΠΑΙΔΙΑ/ΚΕΝΤΡΩΝ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΚΑΙ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ ΧΩΡΙΣ ΠΑΡΟΧΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΓΙΑ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ-ΣΤΗΡΙΞΗ ΕΥΠΑΘΩΝ ΟΜΑΔΩΝ
ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ-ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΥΓΕΙΑΣ-ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ-ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΧΩΡΙΣ ΤΕΧΝΙΚΑ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΓΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΤΩΝ ΑΠΟ ΟΥΖΕΡΙ, ΜΕΖΕΔΟΠΩΛΕΟ, ΤΣΙΠΟΥΡΑΔΙΚΟ, ΖΥΘΟΠΩΛΕΙΟ ΜΕ ΠΑΡΟΧΗ ΣΕΡΒΙΡΙΣΜΑΤΟΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΑΙΝΙΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΧΩΡΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΦΑΓΗΣ ΖΩΩΝ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΡΙΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΧΗΜΙΚΩΝ ΔΟΚΙΜΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ, ΕΝΩΣΕΩΝ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΛΠ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΠΙΣΚΕΥΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΡΥΠΑΝΣΗΣ, ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΕΡΓΟΤΑΞΙΟΥ ΚΑΙ ΆΛΛΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ ΕΡΓΟΤΑΞΙΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΓΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΤΩΝ ΑΠΟ ΣΝΑΚ ΜΠΑΡ ΜΕ ΠΑΡΟΧΗ ΣΕΡΒΙΡΙΣΜΑΤΟΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ, ΕΝΩΣΕΩΝ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΛΠ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ Π.Δ.Κ.Α.
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ, ΕΝΩΣΕΩΝ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΛΠ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΟΦΕΛΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΘΕΑΜΑΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΠΑΡΔΟΣΙΑΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ Π.Δ.Κ.Α.
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΩΔΕΙΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΕΣΩ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΗΣ ΚΗΠΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ, ΕΝΩΣΕΩΝ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΛΠ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΚΑΦΕ ΜΠΑΡ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ, ΕΝΩΣΕΩΝ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΛΠ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟΥ ΘΙΑΣΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ, ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΕΥΑΛΩΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΝΤΑΙ (ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΧΟΡΗΓΗΣΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ(ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ)) ΑΠΟ ΆΛΛΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ Π.Δ.Κ.Α.
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΟΦΕΛΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ, ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ-ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΧΩΡΩΝ-ΕΜΠΟΡΙΟ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ
ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ, ΕΝΕΡΓΕΙΑ
ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ-ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ
ΩΔΕΙΟ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΑΛΛΩΝ ΤΡΟΦΙΜΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΜΟΥΣΕΙΩΝ-ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΠΑΙΔΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΕΥΠΑΘΩΝ ΟΜΑΔΩΝ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΘΕΑΜΑΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ CATERING
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ-ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΗΧΗΤΙΚΗΣ ΚΑΛΥΨΗΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ-ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ-ΕΜΠΟΡΙΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΜΠΟΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΙΔΡΥΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ, ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ, ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΥΛΑΞΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΧΟΛΩΝ ΥΠΟΚΡΙΤΙΚΗΣ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΥΝΟΔΕΙΑΣ, ΦΥΛΑΞΗΣ, ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ-ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ-ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ-ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΕΣ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΥΝΟΔΕΙΑΣ, ΦΥΛΑΞΗΣ, ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΣΤΕΛΕΧΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΙΣ ΓΕΩΠΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ, ΑΠΟΛΥΜΑΝΣΗΣ, ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΗΣ ΚΗΠΩΝ, ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ ΠΛΑΚΙΔΙΩΝ, ΧΡΩΜΑΤΙΣΜΩΝ, ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΘΕΑΜΑΤΟΣ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΙΤΙΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΨΥΧΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΑΣΙΝΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ-ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ , ΦΥΛΑΞΗΣ ΧΩΡΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΥΛΑΞΗΣ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ-ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΡΟΥΧΩΝ-ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΕ ΚΟΙΝΣΕΠ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ-ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΤΙΚΗΣ-ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ-ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ-ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ-ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ-ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΣ ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΟΜΑΔΕΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΙΤΙΣΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ ΕΙΔΩΝ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ /ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΥΛΑΞΗΣ-ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ-ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΩΝ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ, ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΑΞΗ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ/ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ, ΕΝΝΑΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ, ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ
ΦΑΡΜΕΣ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ-ΜΙΚΡΩΝ ΖΩΩΝ-ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ,ΕΝΩΣΕΩΝ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΛΠ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ ΧΩΡΙΣ ΠΑΡΟΧΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΓΙΑ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΑΦΕΨΗΜΑΤΩΝ-BOTANΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΑΤΟΜΩΝ (ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ, ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ, ΣΕ ΦΥΣΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ) ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ Π.Δ.Κ.Α.
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΝΑΠΤΗΞΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΔΡΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΡΥΠΑΝΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ-ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΠΡΑΣΙΝΗΣ / ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΜΗ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΩΝ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΙΜΩΝ ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΩΝ
ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΑΦΩΝ / ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΩΝ
ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΜΗ ΕΠΙΚΥΝΔΥΝΩΝ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΜΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ-ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ-ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΕΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΜΗ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΩΝ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΙΜΩΝ ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ,ΕΝΩΣΕΩΝ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΑΠ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΛΩΠΙΣΜΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ / ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ / ΕΠΙΣΚΕΥΩΝ/ ΚΤΗΡΙΩΝ - ΟΙΚΙΩΝ - ΟΙΚΟΠΕΔΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗΣ / ΑΠΟΚΟΜΙΔΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΕΡΕΩΝ ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΥ ΓΕΝΙΚΑ (ΘΕΤΙΚΩΝ Ή ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ)
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΓΕΥΜΑΤΩΝ ΜΕ ΠΛΗΡΗ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΘΛΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΘΕΑΜΑΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΠΙΣΚΕΨΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΚΤΙΡΙΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ, ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΒΙΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΣΤΟ INTERNET/ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΜΗ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΩΝ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ ΓΙΑ ΒΡΩΣΙΜΑ ΕΛΑΙΑ, ΛΙΠΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ ΤΟΥΣ ΩΣ ΠΡΩΤΗ ΥΛΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ, ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ ΕΔΕΣΜΑΤΩΝ/ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΚΑΦΕΝΕΙΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΩΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΙΤΙΣΗΣ, ΕΣΤΙΑΣΗΣ, CATERING ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΦΑΓΗΤΟΥ/ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΥ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΧΩΡΟΥ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΠΡΟΒΟΛΗ ΑΓΑΘΩΝ
ΦΟΡΤΟΕΚΦΟΡΤΩΤΕΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗΣ
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΥΠΟΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΞΥΛΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΦΥΤΙΚΩΝ ΥΠΟΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ, ΕΝΩΣΕΩΝ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΑΠ
ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΩΔΕΙΟΥ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗΣ ΧΑΡΤΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ, ΕΝΩΣΕΩΝ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΑΠ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΕΥΑΛΩΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΟΜΑΔΩΝ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ-ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΥ-ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΠΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ-ΣΑΠΟΥΝΙΑ-ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΧΟΡΟΘΕΑΤΡΟΥ, ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ, ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΑΝΑΨΥΚΤΗΡΙΟΥ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ
ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ, ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΛΗΨΗΣ ΗΧΟΥ, ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΑΙΝΙΩΝ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΔΕΣΠΟΤΩΝ ΖΩΩΝ , ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΒΙΟΛΟΓΙΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ / ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΓΕΥΣΙΓΝΩΣΙΑΣ ΟΙΝΟΥ / ΠΩΛΗΣΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΟΙΝΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ
ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ / ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ-ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ-ΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ ΕΥΠΑΘΩΝ ΟΜΑΔΩΝ
ΠΩΛΗΣΗ ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ / ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ / ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΙΑΣ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ / ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ / ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ / ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΩΡΑΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ, ΕΝΩΣΕΩΝ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΑΠ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΝΕΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ / ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΡΓΑΛΕΙΟΥ
ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΑ
ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΝΕΝΕΡΓΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ / ΑΔΡΑΝΩΝ ΥΛΙΚΩΝ
ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΡΩΜΑΤΙΚΩΝ / ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ